

Момо Капор

ФОЛИРАНТИ

Момо Капор
ФОЛИРАНТИ
Превод от сръбски Хари Стоянов © 1983

© Момо Капор
FOLIRANTI
sedmo izdanje
ZNANJE, Zagreb
1979
Prevod sa srpskoga Harry Stojan © 1983

Момо Капор

ФОЛИРАНТИ

⌘ “СОФТИС”, Варна
2002

Момо Капор

ФОЛИРАНТИ¹

УВОД

Години наред, разхождайки се по Кнез Михайлова, срещам един луд. Моят луд крачи твърде бързо и трудно се проследява. От пръв поглед на човек може да му се стори, че е забързан някъде, но това е само заблуда; колкото и дълго да го проследявах, никога не успях да открия целта му - това беше винаги един и същ маршрут, след който внезапно изчезваше в една от мрачните сгради след безистена, който води от Кнез Михайлова до Обиличев венац.

Моят луд е облечен по модата от петдесетте години: тежко зимно палто, ушито от дебел вълнен плат, украсено с рамена, напълнени с вата, виси на него като на закачалка; носи плитка широкопола шапка, която някога представляваше белградският вариант на популярната черна шапка на Док Холидей от филма "Мила моя Клемънтайн" (*"Oh, my darling, oh, my darling, oh, my darling Clementine..."*). Яката на ризата му е висока и заоблена и твърде напомня чарлстон, а възелът на вратовръзката е стегнат в микроскопичен триъгълник. Панталонът, наричан "свирка", има широки маншети и е доста тесен; отдалече прилича на малко подебели чорапи. Очевидно е трогателното му усилие да спаси от гибел един вече похабен и омазан костюм на двайсетина години. Следи от гнила елегантност и отчаяние присъстват и в походката му: моят луд крачи еластично като котка от покрайнините, винаги

¹ Би могло да се преведе с *пунтьори* (Б. пр.)

малко прегърбен, с ръце отзад. Само отблизо човек може да забележи съсипаното му лице и облекло - от другата страна на улицата той приличаше на останалите пешеходци, само да не беше тази походка, която още от 1949 г. наричаха *фраерска* или *дегенска*. Става дума именно за походката, особена комбинация от хитрост и гаменска напереност, с които се разхождат дрехи... В тези крачки има нещо от лукавото дебнене на сводника, за когото улицата е голямо ловно поле. Моят луд обикновено си тананика, докато следва ръба на тротоара. Чух го и какво: един убийствено безличен припев: "хей баба риба а баба яде риба а дядо ебе баба хей баба риба хей баба риба хей риба баба..."

За някого, който като мене е прекарал по-голямата част от живота си на улицата, лудите не са никаква рядкост. Познавам всички луди, които са се появявали през последните двайсет и пет години на Кнез Михайлова, най-скъпата за мене улица на света. Спомням си полуделите руски емигранти, бабушките в излинали астраганени шуби, бившите генерали си спомням, уважаваните старци, предали се изцяло на нищетата, обрасли в дълги побели заплетени бради (един от тях и днес още обикаля трите чуждестранни читални на Кнез Михайлова, а дрипите на зимното му палто са подплатени с бюлетините на посолствата) - познавам сексуалните маниаци с тънки куртки - нервозните им пръсти с мръсни нокти дращят дъното на празния джоб, очите им са воднисти, а по лицата им потрепва сянка на вечна вина и срам; онанисти и потайни педита познавам, и остарели донжуановци - те минават по Кнез Михайлова, унесени в изгубената си красота, чиито следи панически търсят в огледалата на магазините за оптика. О, бедни красавци - графове на "стъргалото", останали немилни-недраги! Животът ви - това са мрачните разходки през няколкото безплатни места: няколко читални, три празни факултетски аули, в които отеква самотата, две галерии, където не се плаща вход; познавам и вас, и вашите бързи коси погледи, пълни с блудни намеци - отправяте ги безуспешно към младите момичета, към тяхната развихрена пролетна походка, към розовата плът и влажните муцунки. Все още очаквате, че ще ви се случи някое чудо около седем вечерта, когато Кнез Михайлова е най-разкошна с изобилието, предлагано от витрините ѝ. Дъщерите на тази ули-

ца обещаваат толкова много, все докато към девет не изчезнат от тротоара и не се потопят в безименността на големия град. Откъде изобщо идват на Кнез Михайлова? Накъде толкова бързат? Къде отиват? В какви стаи живеят?

Години наред поставях засада в началото на Кнез Михайлова, при "Руския цар", и днес понякога го правя: отново се чувствам като някогашния млад ловец на забравени познайници, за които мислех, че съм ги изгубил завинаги. Тук разпъвам мрежа, в която от време на време попадат ценни риби - някои момичета, които ме познаваха от по-доброто време, някои хора, от които съм взимал пари на заем, по-точно взимал съм ги, както се взима данък за изключителност, мислейки, че времето, което идва, връща с лихви онова, което съм изпросил. Никога не им върнах банкнотите от виолетова хартия, а смешно би било да им ги връщам сега, след като толкова пъти обменях парите! Всъщност, няма ги същите банкноти, които съм взимал на заем; стойностите съвсем се измениха, а старата хартийка от 500 динара от 1956 г., например, с която бяхме в състояние да измъкнем предвкусаното богатство и разкош за една вечер (билет за Кинотеката, в която се даваше цикъл на Марсел Карне, две кафета в Коларац, зелена кутия цигари "Морава", утрешният "НИН" с репортаж от Париж и два билета за последния автобус; сутринта още и два варени кренвирша на влажен хляб от будката на ъгъла, до началната спирка в Нови Белград - начало, обещаващо успешен ден!) - тази банкнота от 500 динара, значи, днес вече не съществува и е безсмислено да я връщам сега, също както е смешно да започвам отново някоя прекъсната любов, която е обещавала много - сега е късно; а после в моята мрежа, разпъната на този ъгъл на Кнез Михайлова, се пъхат и лица, които не желая да видя: срещат се и някои неразчистени сметки, приятелства, прекъснати по недоразумение, дни и случки, за които не желая да си спомням, погрешно изтълкувани постъпки и жестове - тези риби пускам да минат през дупките на окъсаната ми мрежа, а задържам само някои скъпи лица, някои години, някое време...

И ето, след онова така брилянтно начало на разходката по Кнез Михайлова, когато тръгнете по излъскания й тротоар край "Руския цар", изпълнени със сладки очаквания, че ще се случи

нещо изключително, че почва голям кралски лов на скъпи лица и изгубени приятели, лов на неочаквани обрати, които могат напълно да изменят живота ви; между това начало, значи, и онова така тъжно обръщане горе на върха на улицата, където тя се влива в Калемегдан, това безсмислено тъпо обръщане на пета, когато сте вече наясно, че нищо хубаво няма да ви се случи, и повтаряте разходката, затваряйки кръга с обратна последователност на фасадите и витрини, сменяйки само страната на улицата, колкото да промените нещо; между тези две обръщания започвам все повече да се чувствам като онзи клет луд, облечен по модата от 1949 г., който, сякаш разхождайки се върши някаква необикновено важна работа, докато минава винаги по точно определената и утъпкана пътека на слоновете, говорейки сам със себе си.

Докато се разхождам така, имам чувството, че съм престанал да живея. Струва ми се, че съм живял там някъде, между 50-те и 60-те, и че сега, след като всички, които съм обичал и познавал, са се разпръснали, съм абсолютен чужденец сред това множество, минаващо покрай мене. Мотая се по някогашното "стъргало", разгръщайки духовете на изчезналите красавици, баскетболистки и модерни момичета, първите манекенки и шампионки по рапира, пръснали се по света и във времето; очаквам да ги срещна отново, но е невъзможно и затова се гмурвам в навалищата, за да изплувам на Теразие, от чиято широта ме обзема тъга и празнота; не знам накъде повече да отида, боя се да не ме сбъркат с онзи луд, който като прокълнат непрекъснато обикаля града.

Неприятно ми е, че по няколко пъти срещам едни и същи лица; може би и за мене мислят: "Ето лудия, когото преди малко срещнахме при "Фонтана"! Боже, където и да мръднем, все на него налитаме - какво прави този човек постоянно на улицата, все навън е!" Боя се, но все пак трябва да продължа разходката си. Старият инстинкт на ловец, за щастие, не ме напуска дори и в трийсет и седмата ми година, краката ме теглят все по-нататък и по-нататък, докато Кнез Михайлова не опустее напълно и аз не остана последен сред маниаците, които безпомощно кибичат пред витрините и по ъглите, и не знаят къде да отмъкнат малкия си частен ад. Затова крача бързо (старата хитрост на лудия), сякаш

имам някаква определена цел, навеждам глава и гледам пред себе си, броейки крачките - точно хиляда двеста трийсет и девет крачки - и само от време на време хвърлям поглед към *онези* места, изтръгвайки от старата Кнез Михайлова забравените тонове, както на изгъркана грамофонна плоча се очаква някое определено място, онова, от което накрая се буди приспаното щастие, а всичко останало се слуша безучастно, всичко останало е абсолютно без значение. Това понякога е някоя порта, някоя витрина или полъх на вятъра, който ме връща в една (само за мене) важна година и една вечер, или това е само част от закърпения тротоар, на който започвам да чувствам някои други градове, които никога не съм виждал - Кнез Михайлова кънти така под стъпалата ми, както опнатият барабан, на който през 1956 г. в "Лотос" правеше своите изпълнения Боби Морено със сина си, и ме кара да усещам, че съм единственият останал луд на предния пост на едно време, което вече всички са забравили.

Върнете се, върнете се, върнете се, върнете се, върнете се, върнете се...

Смели момчета на студената война, момичета с набити прасци, обсипани със златист мъх, вие, които съумяхте до последно да вярвате в нашите лудешки планове за овладяване на света, за слава и успех, вие, на които обещавахме изоставени замъци в планините, където ще седим край пламнали огнища, песове и камари грамофонни плочи на Луис Армстронг и Ела Фицджералд, вие, на които обещавахме, че ще останем завинаги млади, непроменени в старите си пуловери и джинси с изгъркани колена - от вас желяххме да имаме деца с дълги, пажовски златисти коси, да имаме вечно приятелство - вечно отворени врати за всички, които се отбият да презимуват и да рисуват в скициниците си, да хапнат и да се окъпят, да изпият бутилка вино и да четат книги, хиляди интересни книги с цветни илюстрации, стотици импресионистични репродукции от изданието на "Скира" с обяснения на чужди езици, които ще ни превеждате дума по дума, с любов и внимание. Не изпълнихме обещанията си и вече не седим в *нашите* кафенета с притиснати рамене около една маса, където се свиваме, защото пристигат старите ни приятели, мокри и премръзнали, търкат ръцете си още от вратата и се радват, че ни

виждат събрани и че имаме за чай и цигари, че сме успели да заемем точно нашата маса, въпреки че кафенето е пълно до дупка, а димът може да се реже на кубчета и да се изнася чак в Аляска: страшно ще прекараме, казват, всички сте тук, всички се събрахме, и ние им обясняваме кой кого къде и как е подбрал и как сме налетели един на друг съвсем случайно, правим още място за новите приятели, които току-що пристигат и казват за филма, който са гледали, че е "лайна", за концерта, който са слушали, че е "фалш", а за дамата, която са начукали, че е "лопата".

"Господи, какъв кучешки студ! Имаш ли цигари? Кой ще плати това *удоволствие*? Мога ли да преспя у вас? Няма значение, мога и на пода, мързи ме да се връщам сега чак там. "

Къде сте?

Студено ми е, докато се разхождам без вас и като откачения дух на Хамлетовия баща обикалям кафенетата - сега това са съвсем променени места, струва ми се, че сънувам: познати ми са таваните на тези кафенета, и стените са ми познати, ъглите и подът, но в тях ги няма вече тенекиените "кюмбета", палени със стърготини, нито листовете с менютото, написаното непохватно с химически молив *фасул с сушено месо*, нито познатите по лице посетители, нито столовете, на които съм се клател, пазейки равновесие с крака под масата; не съм в състояние да ви открия в своята смахната обиколка от Калемегдан до Славия, от 1956 до 1961 г.

Минавам по този път, а кошавата ми удря крошета. Оприличавам се на моряк-мияч на съдове, на кораб, който всички са напуснали в паника. Капитанът, офицерите, пътниците и плъховете. Всички. Калемегданските зидове се превръщат под атаките на вятъра в нос на кораб, който плава в сърцето на тъмнината. Някъде далеко, от другата страна на реката, блещукат разтревожени лампи, чувам как някъде долу, дълбоко, клокочи Дунав - кошавата ми донася миризмата на закотвени шлепове, на джердапски мъх и на хайвер. Какво правя сам-самичък на тази ветровита палуба? Минавам за кой ли път покрай затворените магазини и витрините, зад които са загасени светлините, питам се дали не пропилях глупаво живота си, дали не сгреших, че останах тук, в Белград, че продължих живота си на две улици и в три кафенета,

или трябваше да събера сили и да отплувам по света? Андерсеновите приказки се отварят сами на страницата, където Оле-затвори-очички разказва за онези, които пътуват и за онези, които остават:

"На сватбата на една кукла, започва Оле-затвори-очички приказката, лястовицата разказвала за хубавите и топли страни, където едри и тежки гроздове висят по лозите, където въздухът е така мек и където планините блестят в цветовете, каквито у нас никога няма" - "Но им липсва нашето сочно зеле", каза кокошката, "Аз прекарах едно лято с пиленцата си на село. Там почвата беше песьчлива и можехме да скитаме и да се ровим. Имахме достъп и до една градина със зеле. О, колко зелено беше! Не мога да си представя нещо по-хубаво." - "Но всяка зелка си прилича с другите, каза лястовицата, а освен това тук често е толкова лошо времето!" - "О, с това вече сме свикнали!" - каза кокошката. "Впрочем, и тук, при нас, може да бъде много горещо. При това, тук не живеят отровни животни, както по онези земи, и при нас няма разбойници. Престъпник може да бъде само онзи, който не счита нашата страна за най-красива от всички! Такъв наистина не заслужава да живее тук!" Кокошката прекъснала с плач речта си и продължила хлипайки: "И аз съм пътувала! Веднъж се возих в една кошница повече от двайсет мили! Пътуването не е никакво удоволствие!"

Може да е съвсем тъпо, но все пак се увличам от мисълта, че невероятно богатата сбирка от моята скука, всичките часове на халост и всичкото изгубено време, пропиляно в подпиране на някакви телеграфни стълбове с гръб, дългогодишното отлагане да предприема каквото и да е, бедното живуркане с мангизите, с които не може да се живее, но които не ви позволяват и да умрете от глад - увличам се от плахата надежда, че всички тези неща, всички тези години, дни и пропиляни часове, водят до нещо и че тях би ги събрала някаква книга, превръщайки ги с едно замахане на магическата пръчка в смисъл. Тази книга все повече ме заангажира. Книга за Мима Лашевска, Але и нашите приятели. Но аз не умея да пиша книги! По-скоро романи, за чието писане е нужно да си изкусен и хитър строител. Малко надежда ми вдъхват няколкото съвсем случайно открити редове от Ралф Уолдо

Емерсън, на които попаднах в американската читалня на Кнез Михайлова, където се отбих да отпочина малко и поседях на топло, сред пенсионери и бездомници.

"Тези романи - прочетох там - постепенно ще отстъпят място на дневниците или автобиографиите - на увлекателните *книги*, ако човек знае как да отбере сред онова, което нарича свои преживявания, това, което наистина е негово преживяване и как правдиво да отрази истината".

Може би една книга?

Моята ненаписана книга ми предлага алиби за по-нататъшно пилене на времето. Без това чудно усещане, което ме грее отвътре, белградската кошавка би ме смразила, а августовската жегла - претопила заедно с асфалта. Някой най-накрая би тикнал високите си токове в разтопеното ми сърце. Без това чувство щях да съм никой и нищо. Но какво са моите преживявания? Едно пиене на кафе под разцъфтелите липи на "Манежа", когато един липов цвят падна в Мимината бира. Откриването на изложбата на Бане Йегуля, наричан Квижик, иначе Цвиич, на което авторът изобщо не дойде, за да покаже по този начин превъзходството си над публиката, която нахлу в галерията на Графическия колектив, за да го види жив, да види едно от нашите момчета, успяло там, в Париж. Бедна колекция от случки, която не може да се сравни с цялата онази канонада в нашата литература, нито със самолетните спускания на Хемингуей в Африканската джунгла или със сибирските нощи на Фьодор Достоевски!

Какъв е смисълът на една *книга-писмо*, отправена към хора, които най-вероятно няма да я прочетат! От друга страна защо пък не? Може би това трябва да бъде дневник, който да покаже на останалите анонимни страдалци, че всичко, което им се случва, или по-точно казано, не им се случва, има също някакъв гаден смисъл, че всички сме родени по един и същ начин, с еднакви шансове, и ще си отидем от този свят кой по-напред, кой по-късно, и от тази смърт ще боледуват и най-прославените, че и тях ще ги забравят, сякаш никога не са и съществували, че всеки художник-аматьор пред бялото платно, в момента, когато доближи към него четката с боя, има свършено същите шансове, както и Пикасо или който и да е друг, стоял така - сам и замислен, двоу-

мейки се откъде да почне, а всичко останало е само плетеница от изкусност, популярност, щастливо стечение на обстоятелствата, традиции (дали пред него стоят готически катедрали или тишина, през която тътнат азиатски конници, а след това танкове) - накрая, че всеки младеж от Нови Белград, син на пенсиониран поручик, в момента, когато седне на одрафаното стълбище пред жилищния вход с купена на изплащане китара в ръце, има свършено същите изгледи да запее като Боб Дилън, въпреки вонята на кисело зеле, която бълва от мазето през шахтата на асансьора, въпреки натрошените стъкла от бирени бутилки, въпреки рахитичната трева, по която се въргалият употребени презервативи, въпреки всичко. Друг е въпросът, че песента му няма да влезе в милиони чужди стаи, че ще я чуе само лошо обръснатият патрулиращ милиционер и човекът, който събира угарки, никой друг, ако не смятаме една пребита котка, която издъхва вече трети ден край кофите за смет. Въпреки това. Под звездите, които се виждат и от Бруклин, и от Кампала, и от онези запустели места, от които още не са изнесени остатъците от строителни скелета - всички имаме право да завием на месечина - звездите ще ни чуят, и това ще е все едно са ни чули всички останали, тъй като защо иначе, по дяволите, изобщо ще пее този пъпчив пубертет, откъде ще събере толкова сила и дързост да пее след всички трубадури, след Жорж Брасанс, Булат Окуджава и Рей Чарлз? Защо?

"Защо не напишеш книга?" - каза ми една вечер З. Дж., докато му обяснявах какво чувствам, когато се разхождам по Кнез Михайлова. Това беше един от онези класически моменти на моята слабост, когато не мога да спра потока от дърдорене и когато всичко ми се струва кристално ясно и възможно, осъществимо и разбираемо за другите. - Тази книга ми е в главата - казах, - но не зная как да я напиша! Тази книга - казах, - не трябва да бъде някакъв шантав роман, в който да се опитвам да подведа читателя, да го измамя, защото това включва в себе си цяла една гадна тактика, мисълта ми е за поставянето на хитри клопки, където дадено лице ще се появява в точно определени откъси, а действието ще тече от глава до глава, носено от приключението или някакви подобни лайна. При това, за написването на книгата ми пречат всички останали книги, които някога съм прочел, те буквално ме блоки-

рат, така че никога няма да успея да вкарам топката в кош. Една вечер ми се струва, че тази книга-фантом трябва да започва с изречението: 'Докато главният герой на нашето повествование се разхождаше по Кнез Михайлова - най-хубавата за него белградска улица, ненадейно във витрината на един мебелен магазин съзря чудно красива девойка...' - но вече следващата книга, която взимам в ръце и припряно прелиствам, ме кара да бърборя в първо лице; но кой е това първо лице? Аз ли?

'Онова, с което ме привлече Мима Лашевска, онова, което я отличаваше от всички други девойки, с които някога съм се познавал, беше, че Мима нямаше следи от ваксинация на ръката! Искам да кажа, че Мима изобщо нямаше *белези*, онези двата, с които сме белязани всички ние по някакъв начин и сме станали жигосано стадо телета. Тя сякаш е паднала от небето. Никой не ѝ е ударил печат. Питам я: "Как?" Каза: "Не знам"...'!

Или разказвачът е някой друг, някой по-малко комплициран от мене, някой, който полива случката със сос от лъжлива ефирност и читателят уж се досеща за какво в действителност става дума от оскъдните фактографски данни, изредени един след друг, точно както две различно оцветени повърхнини от платно на Раул Дюфи (виолетовият и зеленият цвят на хиподрума) сами се смесват в нашата роговица.

Впрочем, кого ще заинтересува тази моя ненаписана книга? През последните двайсет и седем години живях в относително спокойното време на дипломатически престрелки, локални афро-азиатски войни, за които четях във вестниците, и временен недостиг на това или онова, недостиг, който се сменяше от периоди на разюзданост и изобилие... Нищо особено!

"Възможна ли е *книга-хербарий*?" - питам авторитетни критици след публичните лекции по работническите университети. - Извинете, мога ли и аз нещо да питам: възможна ли е изобщо книга-хербарий, в която човек да пресова някои дни и някои лица, както хубавите есенни листа, паднали от дърветата? За мене голямо значение имат стари, употребени билети от някои, вече забравени, прожекции, фотографии от колективни излети, където стоим в сянката на гората млади и скромно облечени; с нас на тези снимки са и нашите момичета; истинско чудо е как са

могли да бъдат влюбени в нас; на тези фотографии ние се мъчим със сетни сили да заемем колкото се може по-оригинална поза - някои от нас са протегнали ръка към лещата на апарата с V-образно разперени пръсти (Victoria!), а аз обикновено бутам длан пред лицето си, мъчейки се да приличам на фигура от надгробна плоча на рицар-кръстоносец. Момичетата са усмихнати, израженията на лицата им са налети с възторг: бедните те вярват, че някой ден ние наистина ще станем известни и богати, те вярват на думите ни - само гората зад нас мълчи, нея не сме успели да измамим, тя е тук, като сянка на нашето пунтиране. В тази своя книга-хербарий бих залепил откъси от някои съчинения, писани с виолетова мастило, фотографии на Джеймс Байрон Дийн, които събирах около 59-та, някои картички, които получавах от приятели по белия свят и такива, които сам си изпращах от Трогир и Дубровник по време на екскурзиите (отчаян опит да върна тези златни градове след това в зимните часове), в тази книга биха влезли и грамофонните плочи, защото почти целият ми живот протече в мечти, слушайки взети назаем записи на Луис Армстронг, стария Кинг Оливер, Джанг Райнхарт или Били Холидей - всички тези плочи, включително и "Я ехала домой" на Рада Волшенинова, всичките тези плочи, с чиято помощ бягах все по-далече и по-далече, превръщайки се накрая в съвършено преуспял беглец, страхливец и мечтател; и така, докато размишлявам каква в края на краищата трябва да бъде тази книга, вече се отказвам от нея, защото ми е написана в главата в един единствен проблясък и често прелиствам нейните страници - този склад, наблъскан с демодирани неща, звукове, чувства, цветове, мириси, думи и изречения, с някои лица, с тракане на влакове, с нечий шепот, с дремането в *бързия* за Плоче...

Кълна ви се в каквото искате, не съм амбициозен, не желая с тази книга, която години наред ми се мотае из главата, да постигна някакъв неочакван успех - няма нищо не ви говори това, че без ропот приех да въртя ръчката на циклостила в "Експорт-импорт", където ентусиазирано работя за размножаването на бюлетина "Вътрешна информация". При това, дотегнало ми е от познати муцуни и от техните неподвижни усмивки, които така са

изпълнени със страха: още ли съм в класацията, колко дълго ще бъда на мода?

Моята книга - това е опит отново да се свържа с изгубените приятели и с всички онези, които съм познавал някога, проследявал съм част от пътя им и съм ги губел от поглед. Искан ми се една вечер, около шест и половина, да я видят в някоя книжарска витрина; цветът на нейните корици ще трябва да бъде като някакъв шифър, който в миг да разберат и да отделят от морето други книги, защото това е книга само за тях; иска ми се да я купят и занесат в къщи, да я прочетат и така да узнаят как съм видял филма, в който играеха главните роли, какво съм мислил за тях, какво те за мене; това преди всичко трябва да бъде *книга-писмо*, последен опит още веднъж да ги събера зад същата маса в "Коларац", на същия сал, привързан за брега на Ада Циганлия, в чийто ръкав вчера сутринта намерих хиляди умрели риби. Да, реката беше цялата побеляла от рибешки кореми, а над нейната повърхност витаеха отровни изпарения. Приятелството ни е замърсено точно както и водата на Сава, но в моята книга всички онези, които съм обичал, ще бъдат отново млади и изпълнени с чудесна лудост, отново ще имат всички зъби и цялата си коса и онази борбена енергия, онова въодушевление, което е невъзможно да се изпунтира. Няма нищо по-отвратително от остарелите "анфантерибли", които не се прощават лесно с младостта си и насилват своето отгледано и самоосъзнато призвание на "златни момчета". Но аз искам да имам свои приятели между кориците, аз, който не съм успял да събера докрай нито една колекция от каквото и да е: винаги ми липсваха две-три снимчици от някой стар автомобил или рядък звяр, за да ми се попълни албумът и да ми донесе някаква награда.

Пишат ли се книги от някакви по-благородни подбуди? Не знам. Едно е сигурно: не искам да напиша книгата си за никой друг, а само за трийсетината отчаяни младежи, които, подведени от сантименталното си възпитание, се опитваха да завладеят просторите, събрани от списания с цветни снимки и от филми; заради тях, които пропиляха най-хубавите си години, дни и нощи, спермата си, кожата си и своите мускули, за да се доберат до този свят, без да могат да си представят, че такъв свят изобщо не съ-

шествува, че са измамни (горките наивни провинциалисти!) - искам, значи, само те да я четат, защото към тях е и отправено това послание от човек, който не замина никъде, оставяйки да пази светилищата на младостта им: три празни галерии, един затъмнен киносалон, остаряла крепост и една улица, от която дните заличават и последните следи от историята на тяхната любов.

Не ме е грижа вече и за това, че бедната ми книжка няма да води от глава в глава любителите на криминални интриги (към които спадам и самият аз), че няма никъде да се отива - в нея няма да има никаква динамика, нито действие, тя много ще наподобява застояла локва на асфалта - излялото се мрачно време върху тротоара на Кнез Михайлова, изпъстрено с петролните цветове на дъгата, в което оглеждам лицето си на прага на зрялата възраст.

Понякога посещавам панаира на книгата - там, на десния бряг на Сава; качвам се до втората галерия и оттам наблюдавам морето от книги; това сноване ми изглежда трогателно-безсмислено; дори и да напиша два тона скучни събрани съчинения, това ще бъде все още само песъчинка в морето напечатана хартия, подвързана със суета. Литературният занаят ми се струва съвършено празен, а колкото по-празен ми изглежда, толкова повече ми се пише моята книга: *рибка-пунтьор* в морето на големите златни риби, предназначена само за трийсетина вдъхачи!

И виж ти! Вече не ме обезкуражават тези планини хартия и тонове печатарски матрици, този гигантски механизъм на пропагандата, продажбата и търгашеството - не ми пука, хиля се, докато минавам през гробището на класиците - в главата ми е моята *книга-писмо* и моите читатели, които ще потърсят тази книга - най-безличното от всички безлични частни издания, книга за едно безлично време на затишие и на безлични млади хора в него, които пропиляха живота си за безличие.

А ако трябва да има някакво действие в моята книга, то ще е предварително известно: в края на повествованието всички сме уморени и остарели, съсухрени младежи и напълнели изведнъж момичета, които до вчера бяха хубавички; на края на моята книга ни очаква постепенна безболезнена и приятна смърт от скучния живот, посветен на другите: на децата, на мъжете, на

жените, на роднините, на колегите, на остарелите родители, на родината; на края на книгата ми всички ние удобно седим във фотьойлите пред телевизора, който постепенно ни облъчва с конфекционните си истории, все по-малко се различаваме от другите, все по-малко сме изключителни - една по една нашите добродетели се заличават, искрата в очите ни се гаси, а косата губи блясък, ние ставаме неделни консуматори, които преживят случки, които са ставали с другите, винаги с другите, смъртно уморени поспаланковци след обяда, това е краят на моята книга, която така желая да напиша, но добре знам, че няма да мога.

ЕДНО

Когато я видях за първи път през 1956 година, Мима Лашевска живееше във витрината на голямата изложбена зала за мебели "Нов дом" на Кнез Михайлова. Люлееше се в първия следвоенен люлеещ се стол, който беше донесен тази година в Белград, разхождаше се по тъмния персийски килим или просто се излежаваше на виолетов диван, разлиствайки от три до седем луксозната монография "Yugoslavia Today".

Навън в лапавицата, пред витрината, се събираше народ. Беше краят на ноември и снегът ни свари с износени обувки. Зяпахме като хипнотизирани този разкошен изглед от обетованата земя, към която спадаше добре осветената стая, напълно недостижима за нас, простосмъртните. Спомням си, лампата с копринен абажур хвърляше светлина върху златните къдрици на Мима Лашевска, а по Кнез Михайлова свиреше кошава, беше студено, уличните лампи се люлееха от вятъра, който проникваше през тънкото ми манто.

Мима живееше за нас, бездомниците.

Спиряхме пред витрината на "Нов дом" да се понаслаждаваме на топлината на домашното огнище. Имаше луди, самотници, сексуални манияци, обитатели на бекярски стаички с изглед към мрачни стени на вътрешни дворове, посивели поданици на студентските общежития и техните нелегални; пред тази витрина на Кнез Михайлова се спираха всички, които не знаеха къде да отидат: наематели на легла в преходни кухни, вонящи на плесен и неизмити съдове (до-

говорът ги задължаваше между седем сутринта и осем вечерта да не се прибират), а тук бяха и онези, другите, които прекарваха нощта в разхождане - децата на ж. п. чакалните и гаровите ресторанти, а една стая стоеше пред всички нас, една стая, в която щеше да е приятно да прекараш целия си живот, и едно момиче имаше тук, в тази стая, момиче, каквото си представяш в безсънните нощи на пубертета, скъпоценна платинена мацка без грешка. Живееше във витрината и можехме почти да я докоснем, ако не ни разделяше невидимата стена, и това ноемврийско привидение беше така далеко, както и всички онези сънища, които сънувахме, покрити със старите си палта. Щом допирахме с пръсти или с горещо чело стъклото, тутакси се будехме и така отново бивахме изхвърлени в студения свят на петдесет и шеста, върху разкаляния сняг, под оскъдното осветление на Кнез Михайлова, във влагата на изстиналата чужда кухня, воняща на запръжка и хлебарки, измрели от мизерия и мъка...

Стоях почти притиснат о стъклото на витрината, усещайки с бузите и челото студенината му, а зад гърба ми се събираха все повече и повече минувачи. Известно време тълпата стоеше захласнато. Отначало шепнеха, говореха набожно, с половин глас, възхищавайки се от момичето и от мебелите, но като отрезвяваха, след като добре засищаха любовитството си, полека-лека ги обземаше бяс от глава до пети. Осъзнаваха нищетата на облеклото си, на бедните си стаички и грозните си жени, които кроят в дрипи, самите студени, влажни и похабени, а някой ненадейно запалваше искрата на подигравателния смях, някой от онези, намерили сила да се изплезят право в лицето на неволята си, извикваше: "Събличай се, малката, идвам!", и невъздържан кикот заливаше навалищата пред витрината на изложбата.

Гъмжилото в такива моменти се разлюляваше, а мене ме обхващаше панически страх да не пробия стъклото и отломъците му да не ме изпорежат: това беше срах за очите, за кожата.

"Страшна гърла! Ех, ама я лепвам..."

"Легни малко да те види бай Рале!"

"Как може тъй?!"

"Абе пепелянка, казвам ти..."

"Кой ли ще купи това?"

"Не се грижи! Има ги доста, дето ще вземат всичко, заедно с нея..."

"Какво си зяпнал бе, тъпунгер?!"

"Като че ли никога не е виждал минджа!"

"Ами ние бе, хора... Какви мечки шибаме у дома!"

"Внимавайте, че ще ми смажете детето!"

"Къде се блъскаш бе, човече? Ще остане и за тебе, до насита ще се нагледаш..."

Виковете ми се забиваха в тила, приковавах ме за стъклото: срамувах се и същевременно се страхувах, да не би момичето във витрината да чуе гласовете от улицата. Но тя не ги чуваше. Или може би ги чуваше, само че й беше все едно. Палеше бавно цигара след цигара и, люлеейки се на стола, ни гледаше от своя аквариум с невероятно светли очи, които сякаш не произлизаха от този град, а някъде отдалече, където всички момичета са добре възпитани, израснали в подобни стаи.

Знаехме добре: нито мебелите, нито момичето бяха за продан.

На изложените модели нямаше цена, а там, съвсем в дъното, зад нещата и топлата светлина, сновяха делови хора - очилати търговски посредници, златните им рамки се цъкляха, докато подписваха нещо, пиеха, телефонираха, сърдечно се ръкуваха. Изложените мебели бяха предназначе-

ни за износ. Младата промишленост се перчеше с първите си гарнитурни, откраднати от чужди списания за вътрешен дизайн. Мираж за граждански уют, побягнал от страниците на "La Maison" и "Schönes Wohnen". Страната все още живееше сред похабена покъщнина, останала отпреди войната, или купуваше гардероби, облицовани с орехов фурнир, който набъбваше от влагата, отлепваше се и висеше като парцали.

Понякога от изложбата бързо излизаше някой търговски посредник. Тълпата на улицата стоеше пред него като стена от омраза, очи в очи, а след това безшумно се отдръпваше, за да му направи проход до колата.

Оставах пред тази витрина чак до края, докато не угасяха светлините и не заключеа магазина. Забелязах: момичето всяка вечер се придружаваше от различен чиновник. Понякога влизаше в кола, а друг път заминаваше пеш надолу по Кнез Михайлова, загръщайки се в палтото си, заобиколена от самци на средна възраст. Приличаше ми на щастлива принцеса, на която в момента ѝ предлагат нощна програма, подготвена само за нея и нейната свита. Завиждах като животно на нея и на нейните придружители, които отиват в някакъв за мене недостижим свят (без да губя чувството, че и сам принадлежа към този кръг приятно осветени стаи, учтиви разговори и джаз, но поради някаква несправедливост съм изгонен от него), кроях планове как да стана един от *техните*. Въртях кой знае за кой път старата цветна филмга и фантазмагорията за малките щастливи чудеса, които без трудности ме въвеждат в тяхното общество, където най-накрая се показвам по-духовит, по-ловък и по-тайнствен от всички, отнемачи ми това момиче, а след това ги мразех и се виждах с кожен шинел до земята, без отличителни знаци за чин - лицето ми в тази част на филма беше твърдо, непроницаемо и восъчно от страданието - предста-

вах си как с фино движение на ръката нареждам да изведат на двора пред стената тази корумпирана измет и продължавам да слушам "Легенда за сибирската зима".

Шеста вечер валеше дъжд, примесен със сняг, тъй че пред витрината на "Нов дом" се спираха само редки манияци и веднага продължаваха. В седем часа момичето излезе само от изложбата и ме погледна с любопитство. Стоях пред нея тъй, подгизнал и премръзнал - същинска илюстрация за "Оливър Туист", на която бедният Оливър по някакво чудо носи изляляло манто, получено от организацията "CARE" за това, че на някакъв ахмак от щата Дакота камилската вълна на гърба се протрипа от седене зад волана, та го дал като подаяние за изстрадалите в старата Европа.

- Аз съм Мима Лашевска... - каза, загръщайки се с добре познатото и толкова пъти видяно движение в своето палто, което сякаш нямаше копчета (всички Мимини палта постоянно се опитваха да се изхлузят от нея!).

И, изведнъж, изпокъсаха се грижливо съхраняваните ленти на всичките филми от частния ми нощен прожекционен апарат и направо не знаех какво да кажа, като че ли само ми се плачеше, само изпитвах желание да заровя нос в тъмната козина на сребристото й палто и да вдъхна нейния аромат; само стоях под лапавицата и я гледах втренчено - моята щастлива връстничка от прекалено дълго бленувания сън, от някаква приказка, която някой отдавна ми беше чел, отдавна, още преди войната, когато бях съвсем малко момче и живеех в стаи, подобни на онази от витрината. Само стоях и гледах тъпо.

- Свърши се и тази гадост! - каза Мима Лашевска с въздишка на облекчение. - Да отпразнуваме, а?

Веднага след това, докато я следвах напълно хипнотизиран и без нито една духовитост (страхотните бисери, съ-

чинявани цяла седмица, офейкваха с най-голяма скорост на север към Калемегдан), веднага след това тя добави:

- Аз черпя! Пълна съм с мангизи...

ДВЕ

За пръв път в живота си крачех така с една чистокръвна столичанка, която гъвкаво изпъваше дългите си крака - едва-едва облегната на лакътя ми. И оттогава, а вероятно чак до смъртта си, винаги щом чуя името на Мима Лашевска, тутакси в главата ми ще блясва осветената витрина и тя в люлеещия се стол, и всеки път това ще бъде силно кроше, сигнал, който ще ме предупреждава, че съвсем случайно и без право съм чул това име, докоснал съм това момиче-табу, бил съм само за малко пуснат в нейната среда, както бедняшкото дете докосва изложените играчки, знаейки добре, че никога няма да бъдат негови, а майка му стои на опашка за конец в универмага. Само така.

Това се случи през ноември на първата ми неуспешна белградска година.

През септември пристигнах в един открит товарен вагон. Половината път минах в полусън, докато над главата ми отминаваха дървета под есенни облаци, край плитки реки, които шумяха из камънаците, през зеления австроунгарски мостове и през равнина и полета с узрял слънчоглед. Сменях три дена товарните влакове, а ме хранеха новобранци, желаещи колкото се може по-скоро да се отърват от сланината и мекиците, които близките им бяха натъпкали на раздяла. Спях по ж. п. бюфетите, които никога не се затварят, слушах пияни изповеди, гониха ме и успях да се измъкна, и накрая стигнах в Белград, вслушвайки се като младо куче в грохота по моста над величествената река -

право в морето от светлина и топлия глъч на Кнез Михайлова.

Пристигнах от провинцията със смътното чувство, че трябва да живея някак си по-различно от живуркащите на нашата улица. Дойдох да снимам филмъги и се явих на приеман изпит за кинорежисура. Бях напълно объркан. Край мене стояха столични деца, вундеркинди с очила и вързопи книги под мишница. Младите интелектуалки толкова ме презираха, че дори не показваха това. Много от тях се познаваха от по-рано с изпитващите. Сърдечно си бърбеха, перчеха се с имена на автори и заглавия на непереведени книги. Много бяха дошли с препоръки от влиятелни личности. Освен няколкото очевидни параноици, избягали провинциални артисти, онанисти и некадърници, единствен аз се залутах сред тези златни деца на Белград. Бях, значи, идеална мишена, в която уважаемата комисия, съставена все от звучни имена, можа да изпробва известното си чувство за хумор, столичния си акцент, благосклонната си строгост, и накрая - най-страшното от всичко - утехата, изразена под формата на изречението "За Вас ще бъде по-добре да опитате следващата година...". Подхвърлиха ми това изречение, както на просяка му подхвърлят дребни пари през леко открехнатата врата на антрето, за да се отървял човекът от неволята. За филмъгите нито дума! Разкарваха ме известно време из плесенясалия Шекспир, а след това преминаха на още по-мухлясалия Бен Джонсън. Изобщо не можех да схвана кой след кого идва: Хенриховците след Ричардите или обратно? Кой кого пробожда, трови, удушва, шантажира, кой от кого отнема короната? Из главата ми се мотаеше купчина клетки, непотребни филми, преповтаряни години наред из трите нещастни киносалона там, у дома; исках някак си да им обясня как изобщо бих правел филмъги, и чак след неприятното мълчание в онази аудитория осъзнах

колко съм бил глупав, че повярвах в добрите им намерения. Филмовата ми кариера кръжа някакви си пет минути около изпитната маса, а след това запърха през отворения прозорец над белградските покриви.

Не посмях да се върна в къщи, плашех се да не ме направят в града на луд. Знам, подир мен сигурно щяха да викат: "Режисьор!" - а когато се обърнех, улицата щеше да бъде празна. Там, където живеех по-рано, шегите бяха безмилостни, а хората жестоки.

По коридорите на Академията открих такива отритнати нещастници като мене. Били полагали приемни изпити година след година, сами не вярващи, че ще ги приемат, но винаги отново, винаги с отчаяно желание веднъж да снимат своя собствена филмяга, веднъж да се измъкнат и да покажат кои са в действителност - сами срещу всички! - с личната си лудост, с чудесната си болест. Приеха ме като помалък брат и ме заведоха в своите светилища. Откриха ми Кинотеката (тя беше храмът им), мръсните мензи, където се хранеха предимно с "втора ръка" - остатъците от вече дъвканата храна в алуминиевите чинии, галерията на Графическия колектив на Обиличев венац, където можеше да се седи на топло до девет часа вечерта на една дървена пейка, и още някакви стаи, за които вече не си спомням, където едно остаряло педи ни пускаше на грамофон драми от Оскар Уайлд в изпълнение на сър Джон Гилгуд, а ние се тъпчехме с бисквити от масата, и някои други неутешимо хладни места, но където живееха техни познати художници и комарджии, и още някакъв Дом на инвалида, където тъжно ни гледаха сакати хора, но където имаше безплатен чай с ром и свободни дъски за шах. Скиторих известно време с новите си приятели, без да забелязвам как седмиците минават и как изчезват последните следи от градския ми живот, как панталоните се изтъркват по колената, а задницата

става прозрачна като сито. Не ми пукаше много от това външно пропадане. Още нямах лице на бродяга - онова изгладняло изражение и вечна готовност да офейкам, ако някой викне или се затича; още не бях нахлузил унижителната маска на неволята, която новите ми приятели носеха без всякакъв срам.

Първите нощи спях у земляци и у някои далечни роднини. Няколко пъти и на масата в приземното стайче на една бабичка-богомолка, работеща като гардеробиерка в театъра; към нея всеки път се обръщах с "кумице", защото някога отдавна беше идвала в бащината ми къща, където я наричаха също така. Септемврийските утрини бяха свежи; белградските дни обещаваха много. Наистина - само до обед - вечерите бяха тъпи и безутешни. Бръсneh се на чешмата в двора (от двете страни на този бедняшки площад се намираха други сутерени, в дъното - гълъбарник и общ клозет), а закусвах с кисело грозде от лозата, пълзяща по дворските зидове. Чудех се: откъде се е взело толкова далече това грозде?

Най-много от всичко ме подлудяваше през първите седмици непрестанният грохот на белградските нощи; далечният тътен на камиони и трамваи, приглушеното бучене на корабните сирени от реката. Един постоянен шум като вълни ме плискаше с големи очаквания, докато ме унасяше сънят, след като легнех на масата. Този нощен шум обещаваше нещо изключително, нещо, с което само Белград умее да дари онези, дето страдат. Всяка сутрин се будех така, като че ли ме очаква някакъв скъпоценен подарък, обещаван ми след нощта от грохота на стария град, който е ошастливил толкова млади пришълци, утешил е отчаяните и бегълците, когато са пристигали по реките му да потърсят хляб, покрив и име. Чудно, човек става безразличен след известно време към много неща, но една от редките възбуди, която ми е

останала от първите белградски нощи, това е величественият, на всяко място неповторим шум на града през меката нощ на ранната есен. Вслушвам се в него и сега, както в далечната река, в отново откритата родина, в обещанието и утехата.

И докато крача с Мима Лашевска под ръка, знам: това скъпоценно момиче ми е подарено от белградската нощ. Кой знае какво още ме очаква?

Интересно, че онази картина от 1956 година от витрината на "Нов дом" най-приблизително обяснява какво е момичето, което ме придружава под ръка през всички тези години. Има нещо в тази жива картина, което разкрива същността на Мима Лашевска, характера ѝ и целия ѝ по-късен живот. В същност, тя живее *на ужким*, обича пак така. Тя изоставя току-що завладени места, привлечена от нещо друго, може би по-лошо, по-малко декоративно на пръв поглед, но винаги от новото, което след нея ще бъде провъзгласено за мода. Просто никой, който познаваше Мима Лашевска, не можеше да издържа на темпото ѝ, нито да следи поред случките, тази чудновата хроника на непредвидени ситуации, в които попада или, по-точно казано, които я търсят и откриват. И колкото страници да изпиша за Мима Лашевска, тя завинаги ще остане неразгадана тайна за мене, защото веднъж, точно определена, поставена за кой ли път на мястото си в "Коларац", над планина изпити кафета и угарки, които се дават в черната утайка, тя отново ни се измъква с някакъв, свойствен само за нея стил бъртерфлай - тя ще изплува на съвсем друг бряг на реката, ще ни маха, че е жива, че е изплувала, че отново можем да я следваме, и, виж! - изоставяме уговорките, повече не я разобличаваме и не я шпионираме, наистина, следим я, всеки за себе си, всеки със скритата си Мимолашевска тайна, всеки скришом от другия, докато тя отново се гмурва и изчезва,

оставяйки след себе си мрачните места, по които ще трябва да продължим живота си без нея.

ТРИ

Мима Лашевска през 1956-та, значи, била една от първите белградски манекенки, които се научили да ходят правилно по съкратения курс в салона "Съвременна жена" на Булевар революция, под грижливия надзор на предвоенната примабалерина Галина Павлович Вълкова, пет пъти подред "Най-красиво момиче от бала на летците" в Аероклуба.

Тази писклива дама с птича памет и детинско държание, която дори по време на шестоаприлската бомбардировка на Белград не прекъснала утринното си радиопредаване "Хигиенна гимнастика за деца, девойки и дами", съумяла да извлече от Мима неподозирана грациозност, която деветнайсет години печално е потискала, без да осъзнава красотата си, затворена в зле храненото тяло на момиченцето от Сеняк. С помощта на няколко лекции и само с две-три междувременни забележки, предизвикани от изострената ѝ интуиция за женственост, г-жа Вълкова смъкнала от Мима одърпания ѝ плащ от покрайнините, изпод който пред смаяните, късо подстригани активистки от "Съвременна жена", изведнъж се родила една нова Мима - ленива и разкошна.

Гаменската ѝ сеняшка тап-тап-тап походка, фирмата на обувките, които носела най-често (а това били кецове "Бата"), онзи неин начин, по който равноправно се надбягвала с момчетата от Сеняк, без да заплита крака при това, както обикновено правят момчетата, когато се шурат наляво-надясно, и мяткането на дългите ѝ крака, чиито ко-

лена от март чак до края на септември били обща колекция от ранички и драскотини, получени от паданията (Мима една вечер ми откри тайна: най-голямо удоволствие през детството ѝ било внимателното отлепване на коричките от колената, милиметър по милиметър; тези моменти, когато под тъмно-червената коричка от съсирена кръв се появява нежна нова розова кожа) - всичко това, значи, останало в залите на "Съвременна жена" като ланска змийска кожа. На това чудо случайни свидетели били: две чистачки, пет обществени активистки в строги сиви костюми с дидактични юбилейни значки на реверите, бившата балетмайсторка Галина Вълкова и корепетиторът Зденко Павличек, особен любовник, уволнен заради педерастия от Народния театър.

Ето, пред тях се родила една нова Мима, по-точно казано, раждала се с всяка измината крачка по малката импровизирана писта, поставена върху маси. Сигурно тази сцена щяла да приличала на Ботичелиевото "Раждане на Венера" (Мима иначе прилича на младата жена, излизаша от раковината), ако цялата работа ставала на брега на морето или дори на някаква река. Но чудесата не избират местата на които да се случат!

Опушените стени на "Съвременна жена" били покрити с поставени в рамки фотографии на ледникови езера, изрязани от вестник "Фронт"; тук имало снимки от младежки бригади в помощ на залесяването и от годишните сесии на Скупщината, а централната стена се украсявала от кръстосани преходни знаменца и лозунг: "За здраво подрастващо поколение!". Масата, на която заседавала комисията от обществени деятелки, била застлана с кардиналски виолетов плюш, а тъканта на места била прогорена от пепел на цигари, оклепана с петна от разлято кафе. Комисията с известно подозрение следяла обучението на първите мане-

кенки, без да ги напуска съмнението, че от тази професия най-леко се създават проститутки и бъдещи рушителки на солидни бракове. Може би чрез това на пръв поглед неангажиращо показване на тела, крака, усмивки, походка и безгрижна женственост, се прикрива въвеждането на вражеската идеология през задната врата - може би изобщо не е трябвало да се организира този съмнителен курс, но пък фабриките за конфекция търсеха манекени: по-добре да ти е под ръка нужното зло и да го контролираш и направляваш, отколкото да бъдеш изправен пред свършен факт някой ден, когато за всичко ще бъде вече късно.

Но впечатлението, което оставила у тях Мима Лашевска, наистина не можело да се мери само с чудо! Паф! Тя закрачила в завоевателния си поход и - виж ти! - пред очите на тези домакини на средна възраст, които през целия си живот се отричали от всичко в името на нещо по-хубаво и по-добро, необходимо в минимално количество, трепнало чувството за женственост! Гледайки как крачи това стройно момиче, забравяли за натежалите си изхабени тела, за разширените си вени, за тена, загубен от дима на безкрайните събрания, а Мима пристъпвала и пристъпвала, и пристъпвала, и пристъпвала, на на края на пътеката се обръщала като вретено около оста си и продължавала да пристъпва с примамливо очертани бедра, така че под вълнената ѝ рокля без талия изпъквали върховете на тазовите кости и Венериният хълм. По-точно казано, тя *разсичала* застоялия въздух в "Съвременна жена" с тялото си, хвърляйки невидими мостове през историята на женската красота в Белградския пашалък.

В грациозната ѝ походка имало нещо от вълнуващата срамежливост на жените от Дорчол, когато изнасяли тавите с баници за княз Михайло Обренович, и от прикритата цинцарска еротичност, която докарва до лудост и болест, до-

като се потапя в тъмнината на някакъв склад в Сава Мала, а имало и от онова толкова шокиращо скъсване със срама - става дума за първото публично събличане на младите плувкини в Ученическата къпалня през 1920 г., когато, и сами поразени от дълго скриваната белота на бедрата си, се опитвали да се скрият сами от себе си, крачейки към реката по пясъка и през плитчината; може би в тази гледка имало и нещо от смахнатата походка на белградските модерни жени между двете войни по конните състезания на Царева чуприя; имало от всичко това, тук всичко се усещало и смесвало, дори и тракането на дървените сандали, които младите белградски жени трябвало да носят през войната по време на недостига на гьон и кожа, но пък, въпреки всичко, Мима Лашевска вървяла в ритъм рок-енд-рол, който тази година със закъснение завладяваше белградските танцови зали, сякаш играела, отбелязвайки с крачки всяка втора отскачаща синкопа.

Пред напълно занемелите присъстващи, Галина Вълкова изрекла с тон на майстор, който току-що е свлякъл платното от изсечената скулптура, само едно:

- Ето, това е!

- Сладка безсрамница... - простенал господин Зденко Павличек, правейки завършващо глисандо с малкия си пръст, украсен с дълъг, грижливо оформен нокът. - Сладка малка безсрамница!

В думата "безсрамница" се чувствала лека следа от еротика, смътен спомен, останал от някогашната предпедерска епоха в живота на този изтънчен човек на изкуството, а също и нещо, подобно на завист, че това малко чудо, това Галинино сладко малко безсрамно откритие, още на изхода на "Съвременна жена" ще бъде грабнато от проклетите самци и ще бъде разкъсано с езици, нокти, със зъби и, ах! - с всичко! Горкият корепетитор, който бил най-близо до

Миминото преображение на Булевар революция и на когото се струвало, че това момиче слиза от пистата и почти стъпва по клавишите на раздрънкания "Блюхнер", почувствал тази вечер нужда да защити Мима от грубостта на секса и от бързо падение. Чудно, всички, които са влюбени в Мима, твърдят, че тя предизвиква у тях това защитническо чувство и че може би точно в това е и чарът ѝ, тайната на нейната фаталност.

Зденко Павличек тази вечер именно предложил на Мима да ѝ бъде *сестра* и я завел на сладък пунш в кафе "Мажестик". Докато крачели между масите и под острите ветрила на палмите от буренцата, той едва не се разиграл, наслаждавайки се на учудването у постоянните посетители на "Мажестик", на завистливите погледи, които като вълшебни килимче се простирали по неговата пътека. Загърнат с дълъг червен шал, чийто край падал кокетно предметен чак зад гърба му в стила на Аристид Бриан, разказвал на Мима Лашевска за живота си, а тя го слушала по своя талантлив начин, който повече от всичко ѝ разчистил пътищата и до най-затворените белградски кръгове.

Защото Мима наистина умееше да те слуша! Светлите ѝ очи буквално се гмурваха в твоите, а изразът на лицето ѝ постоянно даваше да се разбере от онзи, който говори, че със страшно нетърпение очаква следващото изречение, че почти изгаря от желание да го чуе колкото се може по-скоро: *"О, не, не, моля те, недей продължава разказа си, докато не се изпишкам. Не искам да пропусна абсолютно нито дума от това!"*

Искам да кажа, че докато разговаряш за нещо с Мима, имаш чувство, че изпълняваш направо моноспектакъл, че от главата до петите си сър Лоуренс Оливие или нещо такова. Мима като никой друг умееше да се намести на

стола, на кревата или на масата, на някоя ограда - все едно, по котешки. Позата на тялото ѝ сякаш говореше: "Ох, че ми е хубаво тук, ах, колко ми е драго, че съм с теб, не, наистина ми е драго, нямаш си понятие колко!".

И, ето така, Мима Лашевска, благодарение на дипломата за манекенка, беше първото и последното момиче-модел в която и да било от вълшебните витрини по Кнез Михайлова през дългата история на магазините и търговията от тази улица.

Кнез Михайлова иначе е първата белградска улица, на която след войната се появиха вестникари, продаващи "Вечерне новости". Гръмките им гласове, които извикваха заглавията, в средата на петдесетте години бяха чудо невиждано! Народът се спираше и ги слушаше как се надвигват, а вестниците лудо се продаваха. При липса на сензации, тези мъжаги викаха последната вест от Уолт Дисниевата анимация: "Гуфи намери кокал!".

Преди Мима на Кнез Михайлова се появил и един "сендуич-мен"; това бил младият театрален режисьор В. В., който с две дъски, окачени на врата, се опитвал да рекламира някакво свое студентско представление. Кариерата му на доброволен "сендуич-мен" започнала на ъгъла при универмага "Митич", а завършила стотина метра по-надолу, пред сградата на Сръбската академия на науките, където го арестувал дежурният милиционер за нарушаване на обществения ред.

Така Мима Лашевска, ставайки девойка, слязла от стръмната си Сеняшка улица право на манекенската писта в "Съвременна жена", а след това зад витрината на "Нов дом", накрая влезе в живота ми през онази ноемврийска вечер, когато ме поведе да отпразнуваме свършването на гадостта.

Спуснахме се до хотел "Палас", който тази година превърна стъклената си тераса на дансинг. Пред асансьора

ни посрещна паласовият човек за изхвърляне, същински великан, облечен в черен погребален костюм, който от лявата страна беше малко поиздут, вероятно заради пушкалото:

- Дамата може да се качи, ти не! - каза, като ни препречи път.

- Защо? - измънках.

- Защо? - повтори горилата. - Защо? Всички питат: защо?

Хвана ме за раменете и ме обърна към огледалото.

- *Виж се на какво приличаш!* - каза и аз се огледах.

Наистина, не изглеждах представително. Видях лице на изгладнял двацетгодишен младеж, с изкривени навътре пети, сплъстена мокра коса, рахитичен гръб: старото американско манто от камилска вълна висеше от хилавите ми рамене. Отгоре, от терасата, преливаха потоци джаз. Погледнах се в очите: те бяха единственото хубаво нещо у мен. Очи, изпълнени със засегнатата гордост и с омраза, пълни с грипозен трескав блясък, с носталгия и гняв. Очи на мечтател, който, тогава вярвах, ще победи на края на този гаден филм.

Обърнахме се и излязохме, без да кажем дума, и тогава се зарекох никога, дори и тогава, когато се прославя и се наблъскам с купища мангизи, никога, никога, никога да не стъпя в "Палас" - бърлога на сити лапачи и горили.

И, да ви кажа, това е едно от малкото неща, за което съм си удържал на думата, макар че не се прославих.

Пожелах приятелят ми Але да е с мене и тръгнах с Мима да го търся из града.

Намерихме го в "Коларац" на Кнез Михайлова. Седеше на масата до вратата и пиеше чай в очакване някой да намине и да плати.

И тогава се почна.

ЧЕТИРИ

Още ги виждам в онази вечер, която клонеше към нощ. Седят и ме гледат през времето. Виждам ръцете им върху карираната покривка. Мима има бледа кожа с басейн от синкави вени - това са левите и десни притоци на сърцето ѝ, в което се вливаме. Але има ръце на спортист - дълги и тънки като вретена пръсти на баскетболист. На неговата силна длан линията на успеха прекъсва грубо линията на живота. Чудно.

Виждам ги как се заплесват един в друг пред очите ми. Усещам, че започвам да ставам излишен на тази щастлива съботна маса.

Мима и Але седят един срещу друг (аз между тях) и се поглъщат с погледи. Да не бях тук, тя щеше да се начука с него пред всички, наред "Коларац". Доведох Мима на неговата маса и сега трябва да ми я отнеме. Но, очевидно, цялата тази работа е по-силна от нас и ние ѝ се предаваме. Свикнали сме да губим, преди да притежаваме нещо.

Вземи я, идиот, не виждаш ли, че е шизо? Ще си хвана някоя друга мацка. Ти си спортист, животът ти е спорт. И днес. Точно сега и ето тук! Само колко си нищожен! Свали я, кретен! Когато изгубя Мима, ще се върна в своето убежище; ще заживея отново сред книгите си, а ти нямаш нищо, ама нищичко, освен мускули и златни петънца в зениците. Але, глупчо, още миришеш на мляко!

И докато си говоря така, знам, че те ще се начукат и без моята благословия. Да, може би ще ги гризе съвестта.

Пък и не е редно да им развалям развлечението. Не е редно аз да им погодя този номер. Обичам ги и двамата. Обичам изгледа на тази царствена двойка.

Докато се съблича преди лягане, Але разнася навсякъде около себе си миризмата на спортните съблекални. Това е млад гладиатор, когото заглеждат на улицата домакините и старите пергиши. Съвсем не осъзнава красотата си. Когато се мие, същевременно измива косата си под струята студена вода. Главата си трие с пешкир и косата му тутакси е суха, една съвършено подрязана четка. Никога не губи вродената си елегантност. Спомням си, ми косата си и онази сутрин в тоалетната на експрес-ресторанта в Загреб след дълго скитане, и това пак беше коса на баскетболист от реклама за лосион. Неговата коса живее. Дори и взети назаем, дрехите му стоят по-добре, отколкото на собствениците. Той е щастливо младо животно, същинско човешко младенче, млад звяр, когото е приятно да заглеждаш изпод собствената си омразна кожа. Той е всичко онова, което аз не съм.

Затова и в нашата обвързаност се преплитат любов и завист.

Когато заедно ловим провинциалистки из Студентския град, обикновено аз съм този, който увисва. Може би постоянно очаквам реванш и това ме възпира да скъсам? А може би съм обикновен мазохист, на когото е приятно да кибичи под прозореца на крило "F", представяйки си как горе, в кревата на Але се сливат в конвулсии и пот две горещи кожи: звън на зъби, празненство на спермата и нежните грубости... Шибане! Голи са зад този висок мъждукащ прозорец, знам и какво правят: разглеждат внимателно един на друг всички скрити места, белези и бенки, пушат под слабата светлина на лампата от 25 свещи, която Але е прикрил с вестник, но телата им са истинско богатство и те подаряват

на тази мрачна стая в студентското общежитие разкоша на дворец от "Хиляда и една нощ".

И винаги аз съм този, който хваща мацката, а Але онзи, който накрая я начуква. Когато я свалям на улицата, правя ѝ фойерверки, размножавам ѝ най-хубавите екземпляри от своята личност, смайвам я със знанието на стихове и цитати, тя върви напълно хипнотизирана по следите на моята духовитост и повече не разпознава улицата, по която хиляди пъти е минавала - подмамена от изтъркания ми репертоар и, накрая, работата за мене се свършва с това, че я довличам на нашата маса в "Коларац".

Але обожаваше моята игра и наистина той не лъже, когато след това разказва какво впечатление съм бил направил на това напълно непознато момиче, така че просто останало "шаш"!

Но в стила ми на бавач нещо сериозно не достига, за да бъде той и ефикасен. Моят начин има едно слабо място. Завършва уморително с думи, които се дават в наводнението от анекдоти за Але, за мене и за нашите приятели. Изведнъж настъпва мълчание, онзи миг, когато ангелът на тишината прелита над нашата маса край вратата на "Коларац" и аз виждам: момичето, което съм свалил на улицата, се влюбва в Але и от нейното държание падат един по един слоевете на невинността. Ясно виждам, че го желае и че повече не слуша моята шоу-програма и още виждам: на него наистина му е неприятно, че пак не съм имал късмет, че стилът ми има сериозен недостатък.

Ние двамата сме, изглежда, комбиниран сводник!

Без мене Але трудно щеше да се приближи до някое момиче; без него никога нямаше да да узная на какво са способни тези строги столични кукли, как бързо забравят своя кротък поглед на ученички, които се връщат от час по пиано

и колко са яки за оная работа, как вият, докато се оправят и как дърдорят, докато се шибат! О, боже!

В същото време Але е и лакмус в търсенето *истинското* момиче за мене. Истинското, често представяното, което с години съм чакал - тя няма да пребледнее в негово присъствие, а аз няма за кой ли път да усетя вкуса на комедианта на небцето - устата ми няма пак да бъде пълна с пепел и утайка от черно кафе.

Защо завеждах всяка прясно уловена мацка на масата на Але?

Да му я покажа ли? Да се похваля със своя пореден успех без поанта ли? Не само за това.

Когато спокойно размишлявам, съвършено ясно ми е, че съм желяел да *подела* това момиче с него. Цялата игра, безсмисленият лов нямаше да ми доставят и половината от удоволствието, ако с новото момиче трябваше да остана до края. Але беше моето алиби. Желяех да покажа на тези малки празноглавки, лудетини, триперушки и луетички, а и на другите, отгледаните белградски глезани, някакъв тайнствен кръг на другарството, който съм създал, в който приятелите са предани един на друг, въпреки изкушенията, поставени пред тях от момичетата, и в който Але с мъжествеността и силата осветява сигурния и неприкосновен дом, тайния ни шаб, изграден върху един стъклен пепелник и една карирана покривка в обикновеното, продухвано от течението кафене. Желяех да им покажа дома, в който живея с най-добрия си приятел Але. Искях да го опознаят и така да спечеля още хиляда точки в своя полза - аз, изгубеното червейче в безмилостния гъсталак на града, който през тези години гълташе енергия, пространства от пясъчните полета в покрайнините, километри от пустите брегове на своите реки, октан, машини, пот и успехи.

За мен Але беше принц и той великодушно ми позволяваше да се числя към същия отбор, в който той играе. И наистина, това не е просто стилистична фигура; когато всяка неделя играехме футбол на малки вратички на Бежанийската коса над Студентския град, Але винаги ме избираше в отбора, на който той беше капитан. Стояхме там, на тъжната панонска равнина, делейки се на две групи (избираха обикновено Але и Неша), а аз някак несигурно знаех, че приятелят ми ще ме избере за своя отбор, макар че играех лошо. Знаех, че ще ми определи роля на ляв защитник и той винаги правеше това, разбира се, едва след като избереше няколко необходими по-важни играчи.

Идваше при мене и ме потупваше по рамото с жест на крал, който посвещава някой воин в рицарство:

- Той е наш - казваше и аз давах всичко от себе си, хвърлях се в краката на противниковите играчи, излагах клетото си хърбаво тяло на ударите и препусках като маниак с топката, която ми се плетеше из краката, само за да оправдая доверието на Але. С крайчеца на окото си виждах как ме насърчава там, от дясното крило, очаквайки да му подам топката както трябва, а когато чудото все пак не ставаше и аз бивах хвърлен в калта, пръв се засмиваше на моето падане, обръщайки всичко на шега и, спасявайки ме така от презрението на останалите.

Връщяхме се в общежитието пеша, още потни и задушани от играта, рамо до рамо, и аз бивах горд, че съм един от гладиаторите от неговия екип, че и сам мириша на пот и движение, на мъж, същевременно страхувайки се, че вечерта ще прекарам сам, ако на Але му се предостави случай за забавление.

Как бивах щастлив през онези вечери, когато ме питаше: "Тази нощ къде?"

Моята комедиантска хитрост, мъдростта на куцата лисица, всичко, което притежавах, всичко тутакси се впрягаше и аз измислях най-смели планове: дръзко вмъкване на театрална премиера без билети, светкавично попадане на добре охранявани коктейли, заемане на мангизи, безброй дребни лъжи, които да използваме, за да се накльопаме и да си поживеем - сам-самичък бях Обединен щаб за организиране прекарването на Негово Кралско Височество тази нощ в Белград. Имах изострените рефлексии на градския плъх, при това още и незаситената фантазия на провинциалиста, за когото градът и неговите улици-обещания са пълни с непредвидени случки, водещи към наслаждения. Дърдорех му непрестанно за плановете си, а той ги слушаше с превъзходство и снизхождение, позволявайки ми великодушно да изгоня от себе си и последната лудост,

Разбира се, все още не знаех за какъв мой успех можеше да става дума и въз основа на какво ще трябва да успея, накрая: в каква насока ще се движи този мой въображаем успех - но това е без значение! Знаех добре, че се различавам от другите и Але сляпо вярваше в мен по присъщия си спортен начин. Вярваше, че съм по-добър, по-изключителен от другите, макар че нито той, нито аз можехме да обясним с какво съм такъв. Просто и двамата вярвахме в цената на материала, от който съм направен, и в истинността на живота-приказка със задължителен хепи-енд.

Не съм съвсем сигурен, но ако не дружеше с мен, Але можеше да стане щастлив учител по физическо - той беше озарен с една особена светлина, която огрява само щастливците и именно това непреодолимо ме привличаше. В неговата сянка и самият аз бях по-хубав и по-цялостен. Ден след ден, без да зная какво правя, тровех Але със своите лунатични приказки и болни измишльотини. Възползвах се

от неговата свежест и простота, а неговата сила употребявах като щит пред онези, които копнееха да ме линчуват заради неоснователната ми надутост, заради плашливостта и хитрините на професионалния муфтаджия. И затова, когато Але се опитваше да стане самостоятелен и да се сближи с равните си, с почтените и обикновени младежи, дърпах го с всички хитрости назад, подлагайки на присмех тези ограничени типове - бъдещи еснафи, и той с въздишка се разделяше с тях, отново завлечен в отровната смрад на "Коларац" и вечните фантазии без реална основа. Беше просто невероятно как аз и моите приятели, чистокръвни тарикати, бродяги и фантазьори, се лепяхме за това златно момче, което, мълчешком, ни красеше живота. Отровата, която вдишваше благодарение на нас, разлагаше постепенно свежата му спортна плът, а Мима Лашевска, с която го запознах, му нанесе последния удар.

Какво привлече Мима към този млад бог, студент по лицеви опори и клекове? Нямаме право да подценяваме тази млада дама, с причудливо държание наистина, с твърдението, че най-после срещнала истински мъж. Миминият рафиниран вкус се изплъзва от това предположение. Срещата им - това е моментът, когато се откриват най-добрият жокей и най-расовото животно сред стотици добри ездачи и чистокръвни коне. Благодарение на лудата ми страст всичко да делия с другите (това е залог, въз основа на който неограничено взимам след това от когото и да било), Мима най-накрая среща Але и в него вижда все още неоформения материал с изключителна стойност, от който може да се направи нейния личен катапулт, дето ще я прехвърли далеко отвъд *завесата*. В нея се будят тъмните женски пориви сама да създаде бог по свой вкус - някой, който няма да й бъде предан по онзи съзлив и сляп начин на хлътналите

типове, преследващи я по цял ден с желанието да бъде само тяхна, а много по-дълбоко и много по-истински.

Защо не се влюби в мен например?

Защото Мима усеща, че съм вече отровен отвътре. Че съм изгубен за което и да било начинание, водещо към успех. Тя никога не може да бъде сигурна, че няма да я измамя с първия мираж. При това аз не съм хубав колкото Але. Тарикатската ми проклетия е очевидна за всекиго, който умее да прецени типа, зачесал гърба си о стената и зяпнал отсрещния тротоар. И въпреки че съм едва на двадесет, изглежда съм роден старец, но дори и да заема някое изключително място в живота, това ще бъде дълга война, спечелена с хитрост, след много комбинации и неизвестност. Така, в едно невзрачно кафене, пълно с дим, Мима намира най-после нещо, което е търсела от край време. Това трудно момиченце, склонно да лъже безкористно, за което твърдяха, че не знае какво иска, желаше винаги повече от възможното, желаше невъзможното, и ето, най-после го намери и повече нищо не е важно: тя се напива пред очите ни, гледайки Але срещу себе си, лицето му на тъмния фон на стъклената витрина и неговия ореол, който тази вечер е по-видим, отколкото когато и да било по-рано.

ПЕТ

- Значи, вие сте братя, така ли? - пита Мима, докато келнерите от "Коларац" вдигат столовете върху масите. Затварят.

- Приятели... - отговарям гордо.

- Най-добрите на света?

Кимнахме с глави.

- Аз си нямам никого! - каза Мима. - Страшно мразя да дружа с момичета! Изобщо, мразя жените! Аз съм единиче - сигурно това е причината. Хей, да ви стана ли нещо като сестра? Да ви стана ли нещо като сестра?

Съгласихме се да ни стане нещо като сестра, криейки в главите си тайната надежда, че някой ден, когато и да е, все пак ще се стигне до кръвосмешение.

- Готово! - казах. - Ще ни бъдеш нещо като сестра!

- Наистина ли?

- Наистина...

- Да отпразнуваме, а? - предложи Мима. - Ще ви заведе да пийнем в "Лотос". Пълна съм с мангизи...

Отвори дамската си чанта и, наистина, беше до горе пълна със смачкани банкноти, които се смесваха с грим, пудриери, кърпички и диви кестени, събрани в някой парк. Този сладък хаос на момичешките чантички! В него е скрита тайната на женствеността.

Тръгнахме надолу по Кнез Михайлова към "Лотос". Мима вървеше между нас. Беше й студено и пхна ръцете си в джобовете ни. Лявата в джоба на мантото ми, дясната -

в джоба на панталона на Але, защото тази нощ Але носеше якето си без джобове.

- Боже, колко е хубав! - възхищаваше се тя на Але. - Но ти имаш по-хубави очи... - добави, за да ме утеши.

Изведнъж се разтрепери. Погледът ѝ се изцъкли, а ноздрите ѝ се разшириха. Изскубна ръката си от джоба на Але:

- Не, това не! Не го искам!

- Защо?

- Защото не искам.

- Добре - каза той.

Тя върна ръката си в джоба му:

- Бъди добър! - каза.

- Какво става? - запитах.

- Няма значение! - каза Але. - Нищо.

- Нищо - каза Мима.

Влязохме в "Лотос" - право в топлото, лепкаво гърло на дима, саксофоните, пудрата и парфюмите. Само бях чувал за това място: "Лотос", "Кристал", "Мажестик", "Клеопатра" и "Руски цар" - пет нощни храма на порока, блудството, прахосничеството и авантюрите.

И отново се появиха неприятности с облеклото ни.

Човекът на вратата каза: "Господата не могат без вратовръзки!", но не направи на въпрос, когато Мима поиска да наеме две вратовръзки за нас. Вързахме ги ей така, над пуловерите; това бяха две от най-омазнените и изтъркани вратовръзки в тази част на Европа. Бяха вече хлъзгави от ползване. Моята раирана, а на Але тъмносиня.

И тук, сред контрабандисти, дежурни ченгета, амбулантни търговци и мошеници, прецъфтели бар-дами и търговски пътници, седим ние тримата на малка кръгла мраморна маса, до самия край на осветения кръг. Мима е нафиркана и развеселена, Але и аз - уплашени. По стените на

кръглата зала се излежават сирени с криле на лебеди. Пред нас има три дългошиести бутилки бяло вино. Сярата ми щипе гърлото, докато пия и чувствам, че тъмнината на "Лотос" ме изсмуква, а колоните започват да се въртят, сливайки се в шеметна стена на смъртта.

От вчера не съм хапнал нищо. Чудно, когато си гладен, никой не те кани с ядене - всички те карат да пиеш!

Искаше ми се да умра на тази маса. Сернистото вино отлично върви със съжалението, което изпитвам към себе си. Потната Мимина ръка е единственият ми пътеводител през това преддверие на ада, в което лъщят хлъзгавите тела на мароканците върху подиума - те изпълняват земна гимнастика, а ги сменя жената-маймуна, чието обезобразено лице ме гледа някъде изотгоре, между разкрачените крака и попукалите се шевове на трикото; след това пък: "Майсторът на ударните инструменти Боби Морено с петгодишния си син!".

Облива ме вълна от радост, струва ми се, че съм без тегло и че удрям изопнатия барабан под съпровода на мексиканското трио "Ла пиконера". В тази задушна кутия, значи, Белград криел тайнствените си подземни вълшебства. Онова провинциално градче, в което някога живеех, ми прилича на далечна, вече избледняла картичка. Това е, най-последно, истинският живот, истинското столично момиче, което държи за ръка, докато кръжи въртележката на чардаша, а жонгльорите се разхождат по въже, и букет от балерини: Ирена, Констанца, Беба и Катя изпълняват потпури от ориенталски танци - розова стегната плът под прозрачните воали - това е, най-сетне, животът!

Изведнъж върху трима ни пада сноп светлина. От тъмнината ни гледат очи, пълни с омраза. Готови сме да офейкаме, но сме приковани за местата си от уплах, че ненадейно сме измъкнати от сигурността на тъмнината, засле-

пени от прожектора, който открива износените ни обувки, подгизналите ни рамене.

Международният майстор на черната магия Свенгали Пети извежда Мима и Але в средата на подиума. Светлината ги следва и аз отново потъвам в тъмнина. Магьосникът ги моли да го затворят в сандъка и да седнат на капака. Преди това те ще заковат пирони, за да са сигурни, че няма никаква измама.

Отначало съм щастлив, че не съм там, изложен на чуждите погледи, а малко по-късно стомахът ме боли от завист, че се прославят без мене. Не е работата в прожектора; над тях всъщност се рее светлина, от която съм изключен, в сянка, винаги в сянка. Причината за това е, че и двамата са със златиста коса, защото аз съм от някаква друга, нещастна планета, от друго тесто - от онова, което винаги е в сумрак и сивота, от онази категория, която е осъдена да краде постоянно любов, а и тогава, когато я спечели, не е напълно сигурна в нея. Гледам сега тези двама избраници (Свенгали Пети е удължената ръка на щастието) как се смеят в снопа от златисти струи, изливащи се върху лицата и косите им. Мима мята крака, откривайки колената си, а Але се усмихва към тъмнината и, виж ти! - под звуците на чинели и под грохота на барабани, от другата страна на залата пристига магьосникът, когото преди малко бяха заковали с гвоздеи; той хваща за ръка Але и Мима, кланят се на ръкопляскащите и ми се струва, че и тримата ще литнат към тъмносиния изрисуван таван на "Лотос" като в някакъв абсурден апотеоз. И всичко се смесва, върти и разлива: прещастливият Мимин поглед е отправен към Але, а неговият - към нея, дим, дим, дим, а веднага след това танцова музика: "Джезабел, това си ти!". Първата двойка на дансинга са Мима и приятелят ми. Напълно са забравили за мен. Скоро завистливият ми

поглед е скрит от люлееща се стена танцьори, зад които те двамата се губят и изчезват в здрава прегръдка.

След това задъханата и щастлива Мима ми разказваше, че Свенгали Пети бил нещо объркал конците в сандъка и пищял панически на три езика да не го провалят тази вечер, да му помогнат. На Мима това й било смешно, но успяла да чатне какъв бил пунта. Свенгали Пети я докоснал с лакът преди да влезе в сандъка и прошепнал: "Моля ви, помогнете ми! Please, will you help me...".

Мима след това плати сметката.

Когато потни, лепкави и изгорени от тютюна излязохме от топлия смрад на бърлогата "Лотос", вятърът беше толкова силен, че буквално ни залепи за стената.

Разсъмваше се.

- Кошава! - извика Мима срещу вятъра. - Духа от североизток!

Мократа й коса я шибаше по лицето като бичове.

Вятърът връхлиташе и спускаше дъждовни завеси над опустелите улици и фасади. Гледахме учудени как красивата ни приятелка определяше посоката на вятъра.

- Ще ви покажа нещо... - извика ни тя и побягна надолу по улицата. Тътрехме се след нея, едва я настигахме. В един момент съвсем я изгубихме, но, водени от чукащия звук на токчетата й, я открихме няколко пресечки по-надолу, пред една стена, как мокра и задъхана, стои с вдигната нагоре глава и гледа през дъжда.

Това беше страничната стена на някаква триетажна сграда, а в сивото утро, което се промъкваше през ниските облаци, вятърът обилно я заливаше с дъжд. Тази обляна стена стоеше пред нас като призрак.

- Още малко... още само малко... - бълнуваше Мима, - и то ще почне да се появява!

Киснахме на ъгъла пред бледата стена, чак докато под тънкия слой жълта боя, с която беше измазана къщата, не започнаха да се появяват букви.

Колкото по-мокра ставаше стената, боята отгоре ставаше все по-прозрачна и открихме причината, заради която Мима ни домъкна чак дотук: отдолу се намираще някаква стара реклама!

Заемаше цялата повърхност на стената: започваше от височината на първия етаж, а завършваше над третия, на самата граница между мансардата и покрива.

"ЕВГЕНИЙ ЛАШЕВСКИ - четяхме сричайки,-
"НАЙ-ОБИЧАНИТЕ ДЕТСКИ КНИГИ В КРАЛСТВО
ЮГОСЛАВИЯ"

Погледнах Мима: стоеше замръзнала, неподвижна пред буквите, които изплуваха от стената на времето, от някакво щастливо преддетство, за което смътно си спомняше през шума на дъжда.

"ИЗБРАНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ОТ КЛАСИЧЕСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА: ГУСТАВ ШВАБ, БРАТЯ ГРИМ, ХИЛЯДА И ЕДНА НОЩ, АЛЕКСАНДЪР ДЮМА, АЛФОНС ДОДЕ, ЗЕН ГРЕЙ, КАРЛ МАЙ
КАНТОРА ЛАШЕВСКИ
ТЪРСЕТЕ ПРОСПЕКТИ НА НАШИТЕ ИЗДАНИЯ
УЛИЦА КНЕЗА ПАВЛА 46"

И сега все още виждам мокрото ѝ лице пред стената, и Але, и себе си, как присъстваме на нещо, което не проумяваме - двама млади пришълци, дошли от провинцията, за да завладеят Белград, и дъщерята на бившия Крал на книгите, низвергнатата книжарска принцеса, пред последната следа на *синята птица*...

- Утре, когато стената изсъхне, пак няма да се вижда нищо... - каза Мима, отмахвайки камшиците коса от лицето си. - Простете, че ви малтретирам, но рядко духа кошава по тази улица!

Докато я изпращахме до тях, на Сеняшка, Мима ни разказваше, че понякога, когато всичко ѝ опротивее, идвала до своята стена. Това, разбира се, се случвало само тогава, когато съвпаднали особено благоприятни обстоятелства: т. е., когато ѝ дотегнело, когато духала кошавата и когато валило дъжд. През обикновените дни буквите от рекламата на стария едва прозирали и само тя знаела какво има под онази жълта боя на стената. Старият, напротив, никога не идвал тук, до предвоенната си реклама. Това щяло да го потресе. Той всъщност съвсем бил забравил какъв е бил преди войната. И какъв е бил преди онази, онази война. И преди нея. Такъв човек бил той.

Когато пропаднала работата с книгите, известно време бил зарзаватчия. Отивал с двуколка в Мали Мокри Луг и там купувал от селяни-градинари зеле, картофи и други, и след това препродавал на пазара Байлони. После известно време давал уроци по руски, докато руският бил на мода, а няколко години бил учител по фехтовка. Шпага - сабя - рапира. Някой път щяла да ни покаже оръжието му, ако сме ѝ отидели на гости, когато ни поканела, щом оправела някои работи със съквартирантите и освободяла стаите, които им принадлежели по закон. Сега домът им на нищо не приличал, действал депресиращо и я било срам да кани гости. Не заради себе си, хич не я било грижа, ами заради стария Лашевски, който трудно понасял всичко това.

Нито тази нощ, нито по-късно, Мима ни позволяваше да я изпращаме до самата врата на къщата ѝ. Разделяхме се винаги в началото на улицата, на ъгъла, а тя влизаше в

дълбоката градина, чиято ограда беше тъжно порутена. Никога не ни покани на гости, макар че постоянно обещаваше.

Това беше една от онези смешни семейни вили, които така много се строели из Сеняк през двайсетте години на този век, с псевдоготически кулички и алпийски фронтони, а на входа - помпозни стълбове от тухли, в колониален стил.

Мима разказва, че баща ѝ бил построил вилата през 1925 г. и я нарекъл "Mon герос", но през първите години след войната, докато била още малко момиченце, тя и татко ѝ пуснали няколко семейства без покрив, докато се оправели, но след това по никакъв начин не можели да ги изгонят, защото едни заминавали, а други се настанявали в стаите им, докато Мима и лудият ѝ баща, старият Лашевски, живеели в бившия гараж, в градината, водейки безкрайни дела с новите си квартиранти.

Мима ни разказваше още, че татко ѝ имал едно време прекрасна работа: обучавал белградските хамлетовци на фехтовка, затова те двамата всяка сутрин слизали до Народния театър и, докато старият Лашевски пробощдал полониевци и лаертовци, Мима обикаляла мрачната сцена, катерела се по тесните железни стълби чак догоре или надзъртала в гримьорните, където артистките ѝ обличали скъпоценни рокли и костюми, лакирали ноктите ѝ, къдрели косата ѝ. Всички много я обичали, дори няколко пъти се била появила на сцената в "Мадам Бътерфлай" като малка японка в кимоно. Тези години били ѝ останали като най-хубав спомен. Но все по-малко имало представления с фехтовка и все по-рядко викали татко ѝ. Така отново останал без работа. Почти гладували до деня, когато старият Лашевски, сутринта, след като се прекръстил пред иконата, изнесъл стария им кантар от банята и слязъл долу в града, на един ъгъл до Зелени венац, точно срещу пазара, за да мери на селяните.

"Точен кантар - точно мерене - викал, звънейки с един клопотар сякаш обявявал края на света, който за него вече бил почнал. - Който на живота си залага - на кантара ми да слага! В случай на грешка при меренето, плащам обезщетение от сто хиляди!".

За по-голяма живописност, а и от пестеливост, пушал дълга брада като мужик. Но тежките времена отдавна са зад гърба му, казва Мима. Старият Лашевски, с помощта на добри хора, които не можели спокойно да минават през Зелени венац, докато той звънял ли, звънял, уредил документите си и доказал трудовия си стаж, та му дали пенсия, а и Мима от време на време припечелвала като манекенка или като момиче на щанд през панаирния сезон.

"Живеем добре, казва Мима, мисля, имаме какво да ядем, а гардероба, който нося по ревютата, мога да откупувам за една трета от действителната стойност. Имам предимство! Само съжالياвам за книгите. Татко ми четеше от тях, докато бях малка. По една глава преди сън." Но, тъй като гаражът, в който живеят, е прекалено тесен, трябвало да се разделят с огромната си библиотека с размери на Александрийската, според разказа на Мима, и я оставили разхвърляна по онези стаи, където живеели чужди хора. Най-много съжالياвала за тези книги: някога, когато станела много богата, както ни каза тази нощ пред тяхната градина, отново щяла да събере всички изгубени книги, всички, до последната! И изгорените в камината през първата следвоенна зима, когато татко ѝ заварил в библиотеката си някакво непознато семейство с дете, болно от треска и майка му, която, точно когато влизал, хвърляла в пламъците последните части от събраните съчинения на Волтер".

"Горете си го, госпожо! - казал спокойно старият Лашевски на нещастната жена, която се борела за детето си. - Изгаряйте си го, от него е и започнало всичко това!".

- Понякога отивам до онази реклама, - каза тя, когато се разделяхме на нейния ъгъл, - за да не забравя коя съм, разбирате ли? Какво съм била и какво ще бъда пак. Знам със сигурност, че ще бъда! Ще видите, казвам ви! Все ми е едно, че се смеете. Някой ден, когато стана кралица или нещо подобно... Хауг!

- Лека нощ, кралице...

- Приятен ден, момчета, - каза тя и изчезна в дълбочината на старата градина.

ШЕСТ

Мима беше първото белградско момиче, което влезе в нашата стая.

Тази година живеехме в крило "F", на третия етаж на Първи блок в Студентския град. Стая номер сто шейсет и седем.

На входа взели личната карта на Мима. Мустакатият портиер я оставил върху купчина други легитимации, отворена на снимката ѝ, и изпратил Мима с усмивка, пълна с порнографски намеци. Тази усмивка сякаш говорела: "Малката, пази се, ще те нашибат!".

Коридорите, по които минавала Мима, вонели на лизол и хлорна вар, с които са посипани клозетите без врати, а навсякъде се въргалияли смачкани стари вестници, кори хляб и огризки от ябълки. Повечето от прозорците в коридора бяха изпочупени, та през тях навявало сняг.

Първият сериозен сняг на 1956 г.

Целият Студентски град беше по балкони и прозорци, ревейки:

- Уа-а-а-а... сняг!

На Мима ѝ се сторило, че е избухнал бунт, толкова се дерели всички "Уа, сняг!".

Мима била виждала дотогава блоковете на Студентския град само от автобуса, когато отивала на летището, по пътя, минаващ оттук.

Така че Мима не знаела нищо за това студентско гето от другата страна на река Сава, нито за това как лесно го

завладява масова истерия по някой напълно незначителен повод. Беше достатъчно през пространството, обградено от блоковете, да мине, на пример, някоя крещящо облечена дама, за да се чуят тутакси гръмки викове: "Уа, курва!" и да писнат свиркания, които цепят въздуха и ушите.

Веднъж, ловейки бездомни кучета, в Студентския град попаднаха ветеринари с джип. И щом подгониха първото куче, някой врясна: "Уа, кождери!" и всички жители на града се втурнаха към прозорци и балкони (повечето от тях без да знаят какво става). Полетяха като камъни твърди сухи краешници, бирени бутилки и книги, а от четвърти женски блок почна да вали сняг от окървавени памуци... Кождерите едва се измъкнаха живи и вече никога не се отбиваха в тази част на Нови Белград.

Когато духаше вятър студентите ревяха: "Уа, вятър!".

Пролетният дъжд беше посрещан с викове - "Уа, дъжд!".

Случаите на масова истерия, която още не е достатъчно научно проучена, най-често са през месец юни, когато студентите са пред изпити. Зад тях е останала дългата зима и гладуването; нервите им са изопнати като въжета, с които се влачи шлеп. Това е сезонът на чести побои и изнасилвания. Но яростта избухва често и през останалите годишни времена. Точно когато Мима търсела стаята ни, лутайки се из коридорите, студентите протестирали против снега. Защото снегът е най-върлият им противник. Повечето от прозорците в стаите на Студентския град са се разсъхнали, а парното - недостатъчно, за да затопли стаите. Поради това армията от намръзнали се студенти посрещаше първия сняг с крясъци: "Уа, сняг!".

Интересно е, че тези студентски пожари на гнева преставаха по същия начин, по който започваха, изведнъж и непредвидено. Когато се навикат и дадат отдушник на

сърцата си, студентите се прибират от балконите, затварят прозорците и градът е отново същият - тъжен и заваян с тишина.

На Мима нашият коридор приличал на затвор, от който отдавна е офейкала тъмничната управа. Срещала обрасли младежи с раирани пижами и манияци с избелели сини фланелки, с намъкнати на босо обувки без връзки. По вратите на стаите отляво и отдясно се кипрели биещи на очи надписи, които трябвало да украсят студентския живот, уж да го разведрят с типичните студентски духовитости. Тук имало залепени голи мацки от илюстрирани списания, мъртвешки черепи с кръстосани кости, знаци от карти за игра и отпечатъци от ходила, които се качвали напълно нелогично нагоре по вратите и се разхождали по тавана. Мима, търсейки стаята ни, четяла учудено такива надписи:

ПОКЕРДЖИИ, АБСОЛВЕНТИ, ТРИЛИНГ, ШМЕ-
КЕРИ, СВАЛЯЧИ, ТРИТЕ СКЕЛЕТА, ГРИМБОРИ, ВНИ-
МАНИЕ - ЗЛО КУЧЕ! ХАПЕМ!, МЕДИЦИ, ХОТЕЛ "ТЕЧЕ-
НИЕ" ...

На една напукана врата пишело:

НАДЕЖДА ВСЯКА ТУКА ОСТАВЕТЕ!

Мима крачела под мрачните погледи на окаяниците, които без всякаква цел се мотаели по коридора. Някъде съскали радиатори.

Бяхме адски благодарни на Мима: тя с нищо не се издаде, че общезитието ни смърди. Защото, все пак, колкото и ужасен да беше Първи блок, аз го обичах (а и до ден днешен го обожавам) заради невероятното братство, което владееше в преждевременно остарелите му павилиони. Тук се делеше добро и зло с момчетата, които умееха да не пестят сиромашията си. Деляхме с тях спарушените щрудели, изпратени в пакети от къщи, последната цигара с вече изпадал тютюн, фасовете, останалия мухлясал чай на дъно-

то на цедката, ножчето за бръснене, наострено чрез търкане по влажната повърхност на чаша, с което се бръснешеш целият етаж, накрая - дори и самата постеля! Всичко.

Обичам стая номер сто шейсет и седем.

Обичам сигурността на тази стая, чийто нелегален обитател съм.

Обичам ветровития коридор, по който се въргалят боклуци.

Обичам любимия си креват и си маслиненосивото одеяло със зелена войнишка ивица по средата. Обичам това общежитие, приличащо на казарма, защото наистина съм войник в своята лична война.

Животът ми по това време действително е денонощна позиционна война с Белград. Обсадих този град от всички страни и чакам да ме приеме за свой. Блокадата ще бъде дълга и тежка.

Не притежавам нищо, освен огромно любопитство, а то гълта полусдъвкани картини, лица, дати, думи, целулоидна лента... Гмурвам се в белградските улици, наркоти-зирам се с филмъги и изложби, в състояние съм с часове да зяпам някакви абсурдно нарисувани цветя. Убивам дните си по читалните в разглеждане на списания, вися в галерията на Коларчевия народен университет, където е възможно да подремя известно време на топло. И докато скрибуца някакъв квартет, си представям в полусън някогашната ни кухня и млякото на печката.

А ако някой ме обиди, стенейки бягам в Студентския град - ето там, където в мъглата ще изплуват тъмните блокове-казарми, крило "F" ме очаква и аз се вмъквам в един от свободните кревати, защото винаги някой от стаята е на път, из града или на вечеря в мензата.

С Кварни Рики, извънредно надарен мошеник, попаднах още през средата на септември в Студентския град.

Учебната година не беше още официално започнала и повечето студенти не бяха се върнали от ваканцията. Креватите им пустееха - само три голи дюшека върху желязната рамка. Рай за бездомника!

Беше достатъчно да се вмъкнеш в един от четирите блока на Студентския град и да отваряш подред вратите, които по правило имаха развалени или импровизирани брави, и търсещият легло, жаден за сън, твърде бързо ще се натъкне на свободен креват, често и на съвсем празни стаи с мивка и всички нужни удобства.

Така открих стая сто шейсет и седем и спях в нея сам четиринайсет нощи, когато Кварни Рики някъде се изпари. Вечер вдигах дюшеците от съседните легла и се покривах с тях. Хранех се с крадени дини, които задигах изпод носа на заспалите пазачи.

Онзи вълнуващ нощен шум на Белград ме приспиваше като никога, люшкаташе ме и ме унасяше, шепнейки ми приказки за успех и слава.

Открих Студентския град, след като търпението на далечните ми роднини стигна до краен предел. Увериха се, именно, със собствените си очи, че се превръщам в пройдоха без каквато и да било определена цел или твърди намерения, та затова все по-малко ми оказваха гостоприемство.

Заварвах вратите им заключени и колкото и да им виках, свирках и хвърлях камъчета по прозорците, не отваряха. Мълчаха в леглата си, наслаждаваха се на покривите над главите си и на своята сигурност, която, там навън, под прозорците, така хубаво илюстрирах. По-хубаво, отколкото шурецът в едноименния филм за мравката!

Даваха ми пари, в същност някакви си мизерни дребни, сега вече като на черна овца, и то без да държат да им ги върна някога. Даваха ми ги като залог, че няма повече

да ги безпокоя, нито да им искам нещо. Да се отърват от неприятности!

Но уличният ми университет по тарикатство беше вече завършен - станах изкусен градски плъх и умеех да се справям.

Една сутрин в началото на октомври в стаят ми нахълта младеж с картонен куфар в ръка. Около куфара беше омотано и завързано с канап зимно палто. Виждаше се, че момчето има намерение да презимува тук. В другата ръка мъкнеше картонена кутия, по която бяха избили мазни петна. Очевидно, кутията беше претъпкана с хубава селяшка кльопачка. Избра мълчаливо най-близкия до прозореца креват и започна да подрежда нещата си. Учуден се увери, че не притежавам нищо.

Обясних му, че съм *нелегален*. Нелегален обитател по време на мир и мирен живот. Изучаваше ме подозрително, преценявайки в себе си дали не се крие някаква измама тук.

Беше хубав по някакъв див, селски начин, който градските деца тутакси завистливо разпознават у онези, расли на свобода по пасищата. И същевременно - мъничко тромав. Недокоснат от градската смрад. Следваше в ДИФ - Държавния институт по физическа култура. Както и много други момчета, родени в годините след 1934 - годината, когато в Марсилия бил пречукан блаженопочившия крал - и той носеше името му: Александър, което показва, че баща му е бил съкрушен от лоялната болка на чиновник от държавните железници. Но, както повечето му адаши, и той, вместо празничното кралско име, носеше обикновено делнично прозвище.

Другите ги наричаха така: Лека, Алекса, Сале, Ацика, Саша, Шацика, него - Але.

Първите нощи заключваше очукания си куфар, боейки се, може би, да не го оберат. Спеше на страна и се

стряскаше и от най-малкия шум. Палеше лампата и викаше: "Какво правиш?" - ако бях станал да пия вода или да пикая в мивката.

Но на третия ден му омръзна да кльопа сам, наведен над разтворената кутия, в която падаха трохи.

Предложи ми парче щрудел с мак.

Очите ми се напълниха със сълзи от безсилния яд и от някакво съжаление, дето и аз самия нямам пакет, дето едва сега се е сетил, че може би и аз съм гладен. Смешно, когато съм ядосан, първо ми се плаче; сълзите просто сами извираат в очите, а чак тогава вдигам джангър! Бях, значи, бесен от яд, че съм отписан и той изглежда чатна това. През предпазната му селяшка броня се провря нещо като срам, що ли, навярно солидарност.

Овладях се:

- Яж лайна със селяндурския си пакет! - казах спокойно.

- На мене ли казваш? - стана той преbledнял.

- Яж си селяндурските лайна! - повторих. - Гадната си селяшка кльопачка за селяндури, какъвто си и самият ти!

Скочи и ме повали съвсем професионално върху средния креват. Рамката не издържа - сгромоляса се под тежестта ни.

- Повтори още веднъж какво каза! - просъска той, стискайки ме за гушата.

- Яж лайна... - простенах и загубих съзнание. Мисля, че съм припаднал от удара и от стискането, от всичко по малко, а най-вече от страшния скок на тежкото младо тяло на борец. А може би курвенският ми организъм решил сам за себе си да офейка в безсъзнание, за да не постави на изпитание собствената си смелост?

Смъртно се уплашил и започнал да ми прави изкуствено дишане.

- Как си? - попита мънкайки.

- Яж лайна! - казах още веднъж.

От този ден повече не заключи куфара си. Беше ми повярвал.

След Але в стая 167 се засели Комнен, след него Гага Говедото, студент по ветеринарство и страстен покерджия. Але не ми позволи да потърся друга стая. Станах му официален нелегален. Свикна с мене като с някакво домашно животно: което беше негово, беше и мое.

Така намерих своя голям брат, защитника на заблудените нощни птици. Беше горд от уж добрите ми качества: познаването на някои неща, които били тайна за него, дискретността ми (никога не забравях, че съм нелегален без всякакви права), понасъбраните знания и това, че наистина знаех всичко за киното.

Спяхме заедно на неговия креват, когато останалите две легла бяха заети - гръб с гръб, а няколко пъти се опитахме да се сместим по начин, познат в Студентския град като система "дупе - глава" или "ти миеш краката, а аз зъбите", при което главите ни бяха на двата срещуположни края на кревата. Накрая приехме най-удобната от всички системи: всеки от официалните обитатели ми даваше по една част от дюшека си, които нареждах на пода под мивката.

Така имах и свой собствен малък покрив над главата си.

СЕДЕМ

Мима най-напред се приближи до прозореца.

Видя мрачната поляна между блоковете, покрита със сняг, по който се цъкляха натрошени стъкла и ламарина от стари консервени кутии.

Ниският храсталак, който съвсем не успяваше да израсте до нормалната височина на дърветата, връзваше тежки плодове: парчета дрипи, стари вестници, скъсани найлонови чорапи, дълги ленти употребени бинтове... Прозорецът ни, значи, гледаше към бунище, но в далечината се виждаха синкавите възвишения, зад които започваше панонската равнина. А това все пак е нещо!

- Чий е този креват? - попита тя, изпробвайки твърдостта на матраците.

- Негов - посочих Але.

- А твоят?

- Нямам...

- Ами къде спиш?

- На пода.

- Позволено ли е?

- Не.

- Ако те хванат?

- Тогава и тримата ще бъдат изхвърлени от обществото.

- Така ли?

- Наистина - потвърди Але, въртейки се около малкия ни котлон. - Ако ни хванат, на всички е спукана работата.

Комисиите, иначе, нахълтваха само нощем. През деня това щеше да е неосъществимо. Никой от тях нямаше да излезе читав от блока! Но нощем бяхме сами по стаите, предоставени на волята на комисиите. Удряха по вратите като полицаи, а се говореше, че шефът им бил въоръжен с пистолет. В такива моменти нелегално спящият трябва колкото се може по-бързо да премине през балкона на друга тераса и да изчака, докато контролата заглъхне. Показах на Мима къде бягам, когато наминат. Свирна от смайване:

- Леле, че високо! - каза тя. - Колко си смел...

Честолубието ми беше задоволено.

- Това не е нищо! - занадувах се.

Най-после чаят е сварен и ние мълчаливо го пием, оставяйки стаята да се пълни с дим и сумрак.

Из крило "Г" се разчу, че имаме гостенка в стаята, и съседите започнаха да носят подаръци. Искаха отблизо да скиват Мима.

Един художник, херцеговец, донесе три разпукнали се нара от Опузен и пълна шепа златист тютюн "шкия". Завивахме тютюна във вестник, правейки пури, дебели колкото пръст, смеехме се на това, че най-важните световни новини горят пред очите ни, докато пушим. Димът от този тютюн беше остър и приятен, само че вестникарската хартия постоянно се отлепваше. Разгърнат вестник ни беше покривка, а чая пиехме от пластмасови чаши, в които се държат четки за зъби. За трета чаша използвахме консервена кутия, в която някога е имало фъстъци.

Мима лежешком ровеше из нещата ни.

- Модилияни! - възкликна, измъквайки малка брошура.

- Луда съм по него!

Тази брошура, печатана в масов тираж от *AN ABRAMS ART BOOK*, 1954. NEW YORK е единственият том върху полицата на несъществуващата ми библиотека. Често

я разглеждам, влюбен в двете бели зъбчета на "Момиченцето с плитките" от 1917 г. Разлиствам тази книга обикновено преди сън, след някой особено лош ден без всякакви перспективи. На тези картини всичко е чисто и ясно: лакираните листове на репродукциите напомнят на книжките с картинки от детството ми, от което са останали само смътни следи. Тази малка евтина книжка за Модилиани, купена с мангизи от последните дни на благоденствието, за мене е своеобразен портативен олтар. Достатъчно е да докосна с пръсти вече омазнените ѝ корици и тутакси да се успокоя. Тази брошура е единственият ми дом.

Преди да започнат репродукциите, има предговор от Жак Липшиц, който не мога да прочета, защото не знам английски. Често като неграмотен минавам с пръст и поглед през големите, хубаво отпечатани букви, замисляйки се за какво ли говорят на онзи, който умее да ги разгадае. Струва ми се, че това е изключителен разказ за един беден младеж, с щастлив край. Не знам какво бих дал да можех да прочета този предговор! На нашия етаж никой не знае английски...

- Знаеш ли английски? - питам Мима Лашевска.

- Следвам го - казва тя. - Защо?

Най-после ще узная какво пише Жак Липшиц. Развълнуван съм до дупка и искам да ми преведе онези страници, които, според скромната ми преценка, обещават най-много. В ушите ми звучи мекият ѝ дълбок глас, който има вкус на ябълка "джонатан", пълна със сок.

Мима седи по турски върху сивото войнишко одеяло и от време на време вдига очи към тавана, търсейки точната дума. Превежда бавно, фраза по фраза, сякаш изрича думите на някаква молитва, чийто смисъл и сама не разбира:

- Значи, този Жак Липшиц казва, че Модилиани изглеждал много, много добре... "Сещам се, казва, че бях очарован от красотата му: изглеждаше аристократично в

дрипавия си костюм от раиран плюш..." Това е нещо като нашето кадифе! Да, така.

- По-нататък, по-нататък, Мима!

- "Спомням си един случай, който стана много по-късно (вероятно през 1917), посред нощ: беше може би три часа след полунощ. Изведнъж скочихме (сигурно той и момичето му, нали?), защото някой страховтно блъскаше по вратата. Това беше Модилиани, кьор-кютук пиян. С несигурен глас се опита да ми обясни, че си спомня да е виждал на лицата ми книга със стихове на Франсоа Вийон и че му се искало да я има. Запалих... лампата (това не знам какво е, но мисля, че е нещо като лампа, какво по дяволите друго ще се пали по това време?)... да потърся тази книга, надявайки се, че ще си отиде и ще ме остави да спя. Но се излъгах. Той (Модилиани, де) седна във фотьойла и започна да рецитира на глас (Чуден е, душица!). Този случай още живее в спомените ми. (Е, това не мога да разбера точно какво значи! Имате ли речник? Нямате. Жалко!). Малката стая, тъмнината на късната нощ, през която прониква тайнствената трепкаща светлина на... (пак като лампа!)..., пияният Модилиани, който като призрак седи във фотьойла и неустрашимо все по-високо рецитира Вийон, съпровождан от тропане по стените на малката килийка. (Този Липшиц казва, че Модилиани...) замълча едва след няколко часа, когато вече остана без сили".

- По-нататък, Мима, хайде, по-нататък, моля те...

- Коя част?

- Ето, това...

Мима отново се настани в поза на тълкувател на свещени тайни:

- " ... Животът на Модилиани беше бърз, ярък блясък. Дали щеше да рисува така добре, ако живееше другояче, ако живееше по-малко лекомислено и беше по-порядъчен? Това

не знам. (Изглежда, че той образ, той Липшиц, все пак е еснаф. Мисля, че е доста порядъчен). Осъзнаваше надареността си, но животът, който водеше, не водеше случайно. Беше го избрал сам. Една вечер на масата забелязах колко е болен. Ядеше някак странно, почти засипваше храната със сол и черен пипер, преди изобщо да я беше опитал. Когато му казах по-малко да страда и да оправи живота си, побесня както никога дотогава..." Е, не мога повече - каза Мима, затваряйки книгата за Модилиани.

Оттогава солях всяко ядене, преди да съм го вкусил.

От тази вечер Модилиани и Мима Лашевска ще бъдат завинаги свързани с нашето колективно четене.

А Модилиани и до днес остана най-любимият ми художник.

Стая сто шейсет и седем бавно изстиваше, защото управата на общежитието пестеше отоплението. Въмъкнахме се и тримата под завивката. Оставихме котлона да гори и нажежената му спирала святкаше в тъмнината. Мима лежеше между нас, пушейки. Беше все по-топло под старото одеяло.

- Вие двамата наистина сте лоши... - каза тя като се размърда. - Хей, не искам така! Не сме се разбрали! Не искам...

Нашите пръсти пътуваха по тялото ѝ, а тя се опитваше да ги хване и задържи. Но какво е едната Мимина ръка (другата беше заета с пушене), какво са Мимините пет пръста пред нашите четири ръце и двайсет пръста?

Кожата ѝ беше гладка.

Нищо не ѝ направихме.

Само лежахме и я докосвахме.

Тази вечер изведохме Мима на вечеря в мензата на Студентския град.

Мензата беше помпозно построена във формата на пръстен. Вечерята беше по-малко разкошна: гювеч и салата от зеле. Купихме на половин цена два фалшифицирани купона за нас тримата.

Салатата прехвърлихме в една чиния и така освободихме чиния за Мима.

Най-напред преброихме картофите. Девет картофа! Всеки получи по три. Тогава преброихме месото. Две парчета, които не можехме с нищо да срежем, защото нямахме нож. В тази менза никога не сервираха ножове, защото студентите ги крадяха. Подарихме на Мима и двете парчета месо. Тя ги върна в нашите чинии.

Отново насила ѝ ги бутнахме в чинията и тя още веднъж ни ги върна.

Най-накрая и тримата се отказахме от това месо и изядохме картофите в соса с вкус на лошо измити чинии. Двете парчета месо, които не можахме да поделим, останаха ма масата.

- Какво, не ви ли се харесва нашата храна? - измервайки с неприятелски поглед Мима, каза сервитьорката. Беше студентка по световна литература и се издържаше да следва с работа през деня като сервитьорка. Казваше се Зоя. Имаше очи на току-що простреляна кошута. Кожата на ръцете ѝ беше съсипана от студената вода, с която се миеха нашите любими чинии. И тримата погледнахме Мимините грижливо оформени нокти, а тя мигновено ги скри под покривката.

На спирката, затрупана от снежната виелица, чакахме автобуса за Белград.

Автобусът беше препълнен и студентите висяха като гроздове, закачени по вратите. Държаха се трескаво за гумената хармоника с премръзнали пръсти.

Але и Мима успяха да се докопат до дръжките, аз - не. Тичах като в кошмар след автобуса, който се отправя към града.

След стотина метра Мима и Але някак си изскочиха и се върнаха за мен. Не искали да ме оставят сам на спирката.

Това беше последният автобус тази вечер за града. Придружихме Мима през затрупания мост чак до далечната ѝ улица в Сеняк, ловейки снежинките с уста... Мима тържествено ни обеща, че няма да заспи, докато не се върнем в нашата стая. Прибрахме се посред нощ пеша. Боже, когато мокри и премръзнали се шумгнахме в студена стая, беше вече три.

Струваше ми се, че ще се разболея от пневмония и се наслаждавах на спектакъла на собственото си погребение, на което ще дойдат да се изплачат всички, които са прегрешили нещо пред мен, с разкаяни лица.

Не се разболях от нищо друго, освен от грип, който мъкнах две седмици на крак.

Така завърши Миминото посещение в Студентския град.

Але лежеше в кревата си, а аз, както обикновено, под мивката.

- Але! - извиках го, защото знаех, че не спи.

- Какво има?

- Мима е лапнала по теб... - казах.

Мълчеше.

- Ако искаш, можеш спокойно да я нашибаш - казах.

- Мисля, че що се отнася до мен...

Мълчеше.

- Знаеш ли, какво, Але, - казах аз. - Мисля, че тя феноменално се шибала!

- Спи! - каза той.

ОСЕМ

В студентския Вавилон в Нови Белград, за периода от четири години, през който се развиваше действието на този разказ (все по-често се хващам, че казвам: по времето на Мима), можеше да срещнеш и да се запознаеш с най-странни личности. По улиците между четирите дълги павилиона, по пътеките, утъпкани от студентски подметки, се вслушвах в езиците и наречията на младежите, които, отделени чрез реката от големия град, лежаха по пейките, играеха на гоненица по поляната, обрасла с хилава трева,зираха се в изпомачканите си учебници, бореха се, състезаваха се по хвърляне на камъни, или просто се шляеха без работа, търсейки някой земляк, който да им плати автобусния билет до Белград.

Както и всяко друго градче, и Студентския град си имаше владетели, угоени зубрачи с оредяла вече коса на темето, и престъпници, млади дангалаци с кожени каишки около китката. Под ниското чело и късо подстригана коса проблясваха заплашително кървясалите им очи. От време на време нахълтваха в женския блок и изнасилваха по някоя провинциална овчица, която след няколко дена сама им се отдаваше, минавайки от ръка на ръка.

Имаше и дребни крадци със светкавични пръсти и виртуозно овладяна техника, а се срещаха и завеяни: лесно се познаваха по лунатичната им походка; винаги под мишница мъкнеха купища книги и изписани хартии. Бе-

зумно се надяваха, че ще видят някой ден отпечатани шлифованите си стихове и хроники за детството.

Градът, естествено, си имаше и луди, умствено изостанали младежи, сакати и кривогледи комедианти, по чиито устни вечно трептеше налудничавата усмивка. Като стадо вървяха подир хулиганите, събирайки фасовете им, муфтейки милостта им. Пращаха ги да плюят на някого в лицето, а след това, тъй като човекът удряше лудия, скачаха като глутница бесни улични псета и разпердушинваха жертвата.

В града процъфтяваше престъпният свят: мотаеха се комарджии и спекуланти - колоритна измет от декласирани мошеници, които напуснаха Белград, бягайки от закона. Криеха се с месеци по стаите на сънародниците си, спейки дори по гардеробите с куфари под главата.

Момчетата, произлезли от средни градски семейства, се опитваха отново да изградят изгубените си домове. Поддържаха се един друг сходните души в този човешки кошер, пълен с млада плът, зубрене, омраза, грабежи, страх, любов и носталгия. По стаите им можеха да се намерят семейни фотографии и пъстри календари. Събираха като къртици разешени прибори за хранене и съдове, в които можеше да се готви, а понякога съм попадал и на краен разкош - прозрачни завеси на прозорците и цветя в консервени кутии.

Другите стаи пък, а те бяха повечето, изразяваха крайно презрение към градската подредба. В тях живеяха безпричинни бунтовници, отрекли се от чиновническите си семейства - студентският лумпенпролетариат, винаги *полу*-: нито работници, нито селяни, нито граждани, просто вечни студенти! Живеейки в неописуем свещен безпорядък, сякаш желяеха да се освободят от шибаната диктатура на своите майки-вещици и гостните им под похлупак. Потапяха и

последните следи от еснафски реликви по стаите си, разпродавайки спомените, свързващи ги с амбициозните им бащи: часовници, получени за абитуриентския бал с изгравирано посвещение, тъмносини абитуриентски костюми, вратовръзки и верижки, на края дори и куфара, с който са донесли всичко това в Белград.

Влизал съм и в стаи на селски синове. Миришеха на сушено месо от далечни дурмиторски къшли, на влажна вълна от селските чорапи, които обикновено се сушеха върху радиаторите. Из тези стаи се възхищавах на чудесните одеяла, изтъкани от майките и сестрите им. Желатели са навярно синовете и братята им по чужбина да се завиват с тяхната любов - с вълна, която сами са стригали, прели, тъкали, боядисвали и тепали в студените извори. Когато заврат ноздри в тези шарени одеала и затворят очи, тези набързо дръпнали се селски момци можеха всякога да се върнат в родния си край, да усетят топлината на телетата в затрупаните обори, мирисата на говежди тор, който дими в студената утрин, блеенето и звъна на стада, лая на кучетата.

Децата на заселниците от Войводина, родени в равнината, говореха на смесица от наречието в стария край и привлечено тромавия акцент на равнината, вмъквайки от време на време и новия, току-що научен белградски жаргон. В шкафовете им имаше винаги храна. Родителите им редовно я пращаха по машинистите и кондукторите на панонските влакове. От тези стаи можеше винаги да се изкопчи нещо за кльопачка: обикновено това беше дебела бяла сланина, която дъвчехме без хляб, докато не ни прилошее от мазно. А имаше и истински пиршества! Тогава, когато в пакетите пристигаха червени като кръв наденици, меки кървавици, пресни пръжки и пастети. Сезонът на пиршествата е през декември, по времето, когато се колят свинете. Майките им консервираха свинско в разтопена мас

и им го изпращаха в грамадни стари тенекиени кутии от мармалад. Най вкусни бяха "маковнячите" - сладкиши, които могат да се държат много време. Яли сме ги и месец, след като са извадени от фурната.

Селските синове гледаха на нас, градските ренегати, с подозрение. Следваха главно практични науки, избрани от бащите им: икономика, агрономство, ветеринарство, право, стоматология... Последни в Студентския град оставаха без мангизи. С вродена селяшка хитрост се стараеха да запазят резерви в добре замандалените войнишки сандъци.

Там, от другата страна на реката, се запознах с млади планинци, мечтаещи за политическа кариера и знаещи наизуст "Горски венец". И днес ги виждам как всяка сутрин тръгват да завладяват Белград: блестящи поети, оратори, гении и комарджии. Свадливици и заваяни. Млади единаци, по които бяха луди белградските дами, причакващи ги сутрин по кафенета и сладкарници, докато мъжете им са на работа.

Сприятелявал съм се с носталгични бокелии. Имаха дълги, измъчени декадентски лица. Чувстваше се, че в тях тече кръвта на потенциални навигатори и капитани - дори и в неволята на студентския живот умееха да запазят вродената си изисканост в движения и държание. Говореха напевно, а тези чудни думи бяха пълни с носталгия по тихите заливи. Сред тях лесно се разпознаваха босненските младежи - тежки и здравеняци като земята, пееха в пролетните вечери пред павилионите, в тревата, тъжни войнишки припеви, завършвайки ги с гневни извивки, след което настъпваше тишина. Тук имаше и дълговрати островитяни: разговаряха с креслив език от гърлени викове, който прилича на кръска на чайките.

Из тази студентска навалица се мотаеха унгарци, гърци, цигани, румънци, русини и словаци, летящи холандци. Африканци от Нигерия, Конго, Уганда и Судан трепере-

ха в прекалено тънките си шлифери под снега, който безшумно затрупваше Студентския град. Свиреха в стаите си на китари, удряха с дългите си пръсти по дъното на легени, заменящи ритуалните им тимпани, а понякога ги наемаха в малки джаз-състави по вечеринките из покрайнините. Елегантността им предизвикваше завист. Ходеха с дългите си крака в танцова стъпка под ритъма на синкопи, които само те можеха да чуят. Много страдаха от белградската кошава и оскъдната храна и затова лесно се разболяваха. Из блоковете се разнасяха ужасни разкази за мъжествеността им и хипнотичната им сила над белите момичета - слухове с отнеъци на ревност. Това бяха чудесни момчета. Смаяно гледаха снега с розовите си склери. Всички се избиваха да им бъдат съквартиранти, защото имаха повече мангизи от нас; при това не бяха стиснати и деляха всичко, което притежаваха, с наивно трогателно детско прахосничество. Възхищавахме им се, защото мислехме, че някой ден, когато си заминат от Студентския град, ще станат крале или поне министри. Всеки африканец тогава беше бъдещ държавен глава. Един, когото познавах, се казваше Ахмед Таиб и пееше по-хубаво и от самия Нет Кинг Кол.

Вече три месеца се бърсна с чужда самобръсначка. Зъбите си мия, като изстисквам от пастата на Але върху показалеца. Живея направо без нито една вещ, за която да кажа: това е мое! Куфарът ми остана като заложник у роднините, на които дължа благодарност и мангизи. Нито едното, нито другото ще им върна някога. В този куфар се намират най-скъпите ми книги, все още използваемите ми зимни обувки, ризите ми, които вече са започнали да плесенясват. Още, и някои фотографии, за които копнея като за изгубен произход.

Кой съм аз в същност? От къде произхождам? Как съм пристигнал тук? Къде са сега онези писма, за които толкова ми е домъчняло? Писмата, където се изтъкват причините, поради които ми би шута една провинциална интелектуалка.

В този куфар е и четката ми за зъби. Излинялата четка и самобръсначката, накрая - личната ми карта с изпомачканото ми кръщелно, свидетелството ми за зрелост и адресна карта.

Чудно, когато си мисля за онези години, през които живях нерегистриран, обикновено се питам: "А къде тогава, по дяволите, получавах пощата?". Отговорът е прост: писма изобщо нямаше!

Всеки, значи, можеше да ме арестува и да ме върне като скитник в родния ми град. Не можех с нищо да докажа кой съм, как се казвам и на колко съм години. Още по-малко можех да уточня професията си: какъв съм, какво работя, с какво се препитавам?

Знаех, в същност, единствено какво не желяех да бъда.

Една събота изпрах в мивката черния си пуловер. Водата стана с цвят на китайски туш.

Най-трудно е с обувките. Обувките са сериозна инвестиция. Цялото семейство отива да купи обувки на своя наследник. Дълго ги опипват, пробват якостта на подметките, носа, качеството на кожата... Новият чифт обувки трябва да трае най-малко три-четири години.

Моите плитки, тъмнокафяви обувки крият в своите носове следи от някогашна елегантност и от цената, на която са купени, но подметките - боже господи! - подметките им още преди месец бяха опасно изтънели, а сега се появяват пукнатини, които всеки момент могат да разцъфнат в

прекрасна бедняшка роза! Забелязвам всяка неравност по тротоара под ходилото. След това идва втората фаза: усещам влажните места по асфалта, а след това, с вик, който се качва чак до колената ми, в обувките ми бликва вода.

Вода! Вода! Вода! Вода! Вода в трюмовете! Вода във вътрешността на кораба! Най-напред жените и децата, а след тях моряците. "Докато корабът потъва, и камбаните звънят, по мачтите моряците стоят!".

Всяка сутрин, значи, преди да тръгна за Белград, подлагам прегънат картон под ходилото си. До някое време успявам да забравя временността на тези фалшиви подметки, но картонът бързо се разлага, омеква от влагата и мене ме обзема паника. Виждам наяве оня кошмар, в който си напълно облечен на някакво тържество - само краката ти са боси! Значи, имаш чадър, дори шапка на главата, всичко, само нямаш обувки. В този сън ти се струва, че хората още не забелязват, дето си без обувки, та затова, криейки се от срам, търсиш тези проклети обувки, потейки се от ужас, но ги няма никъде. Будиш се ужасен и пиеш вода. Обувките ви, естествено, са до кревата. Но от този сън, в който живееш месеци и години вече, нямаше будене. Този сън ме при-чакваше да просъска "добро утро". Взимал съм на заем различни обувки - за ден, за два, за едно излизане, а веднъж дори и за цяла седмица, но те ми бяха или големи, или тесни, а и собствениците им очакваха да им ги върна бързо.

Питам се какво ли голямо дело ще извърши един млад човек в Белград с взети назаем обувки? Млад човек, който не желае да краде, няма достатъчно сила да отнеме, а се срамува да проси?

От дадената дистанция във времето, мизерията изглежда доста декоративно. Естествено, ако от нея се изплува навреме. Но оня, който носи обувки, пропускащи вода при всяка невнимателна крачка, това момче, бас държа,

добре знае какво е мизерия. Тя е унижение! Страх. Подлуда! Тя е малодушие. Отчаяние. Тя е импотентност. Искам да кажа - с пробити подметки в дъжда просто не ти става!

И кой знае, може би точно това отчаяние, което, носейки срамежливо изтърганото си прекалено широко гадно възкъсо безвкусно неудобно чуждо тясно смрадливо облекло, е изпитало едно следвоенно *полупоколение* от свръхчувствителни момчета, роди петнайсетина години по-късно причудливи плодове - появата на изтърганото като стил? Но този нов стил на изтърганите дънки и парашутни якета, от които висят парцали, тези рехави пуловери, които висят като дрехи, окачени на плашилата по полето, всички тези неща все пак днес стоят върху цели, непропускливи дебел подметки!

През дългото си скитосване съм срещал най-различни образци на човешка ексцентричност: глобтротери и бунтовници, хипита и творци-скитници, професионални бродяги, дрипави шпиони и кампери - но още не съм видял някой от тях да е имал дупка на подметката, през която да прониква вода. Още нещо: днес е много по-лесно да бъдеш дрипав, отколкото по времето на Мима, когато Белград беше обхванат от лудостта на италианската мода, а подивели портиери изхвърляха посетителите без вратовръзка.

Знам, че в живота си нищо изключително не съм направил. Живеех ден за ден, носен от общата вълна на идващия прилив; люшках се върху тази вълна, която надигаха другите - изключителните. Мислех се за над средното ниво, само поради това, че съм се намирал съвсем случайно близо до тях, седял съм на масата им, бил съм хроникьор, съвременник, свидетел и съсед на успехите им. Това знам.

Но се лаская сам, че един от първите понесох по Кнез Михайлова елегантността на дрипльо, правейки така, че тя по-късно да се превърне в общоприет стил. Бях

предшественик на днешните хипари по тази улица, където гражданите с омраза и учудване се обръщаха подир мен, отдръпвайки настрана дъщерите си. Затънали в тъпите си празнични разходки до Калемегдан с децата, с "тези малки безврати чудовища", преди да се замъкнат в бърлогата на морковите и юфката, знаеха, че ги мразя. Че съм от другата страна.

Но самодоволството е вечно и младежкият бунт, който желае да разруши ситата неделна тъпота, се разбива на пух и прах пред гражданските "кодаци" и "зорки". Този бунт прилича на първата любов - рано или късно се преболедува като заушката, затова си спомням за него с усмивка, като за някое благословено време, когато всичките ни зъби бяха по местата си. Зъби за целувка и за хапане. За кльопане и плюене през зъби.

ДЕВЕТ

След всеки нов неуспех бягах назад в студентското гето, където живееха подобни на мен младежи, които можеха да оценят стойността на поражението ми, защото сами минаваха моста и реката със същите намерения и отново се връщаха като мен, с несвършена работа, с пълни очи и гладни сърца.

Огромната дупка на обувката ми започваше да съществува, щом стъпех върху целината на Нови Белград, нещо съвсем естествено - имаше и с по-неутешими дупки по подметките, и по-закърпени панталони, и с по-тънки палта на вятъра имаше. Най-накрая стигах у дома, сред свои, сред братя изгнаници. Те ме приемаха за свой, бях само един от няколкото хиляди младежи, които придаваха с голи ръце облик на живота си. Намирах се в селище, където по-голям позор е да имаш, отколкото да нямаш.

Моите двайсет години горяха с пламенна омраза и желание да си отмъстя. Еснафи, пазете се! - провиквах се към осветената фасада на града, който озаряваше хоризонта отвъд реката, докато бягах от среднощните комисии през балкона на третия етаж. Бях си у дома и бях щастлив. Имах пет цигари в джоба и своя Модилияни. Още малко и ще кипне чайт на котлона, някой ще донесе крайщник, останал от вечеря, ще има и пръжки, твърди като дърво, ще бъде нощ и ще бъдем заедно.

Връщайки се нощем в Студентския град, сварвах винаги различни хора на трите кровати в стаята на Але.

Така една нощ, на вратата, без да чука, се появи младеж с великански ръст. Мургавото му, обгорено лице беше покрито с гъста черна брада. Приличаше на Христос. Взе, без да пита за разрешение, по едно одеяло от онези, които лежах, омота се, и легна на пода до радиатора, който свистейки изпускаше пара.

- Аз съм Пъркос Друмски - каза. - Поет съм. Искам да спя.

Сутринта събра книгите си без корици, изписаните си хартии, и си замина мълчешком от нашия живот.

През цялата тази нощ стаята ни беше притисната от мрачното му туловище. Този клет бедняк хъркаше насън, скърцаше със зъби и скачаше, бълнувайки.

Пишеше нежно като момиченце.

Друга нощ, след като се шмугнах в крило "F", заварих непознат младеж, който четеше край тенекиена кутия на котлона, в която се вареше глава лук. Надникнах в книгата: Лотреамон на френски!

- Това е ствашно - каза, предлагайки ми половин лук и глътка топла вода. - След това можеш да не се хваниш цял ден...

Търкаляше "р"-то и имаше заваян поглед на фантасъор, на когото животът все прекъсва виденията. Наричаше се Комнен. Роден из планините над Колашин, Черна гора. Беше от рода на лудите, които, за да си наложат доброволно заточеничество в Студентския град, стрижеха главите си "нула номер". Белград, изглежда, силно ги привличаше, та се плашеха, че няма да вземат изпитите, че ще се поддадат на примамливата песен, която достигаше от онази страна на Сава. Възпираха се сами по прост начин - стригане до кожа, и с месеци оставаха в района на блоковете. Приличаха на секта от доброволни заточеници с ръбестите си глави, по чиито черепи се виждаха белези и шевове от стария край.

Присмиваха се сами за своя сметка, примирени със съдбата на плешивци, на които всеки по-силен, минал край тях, им правеше "запалка" за късмет.

- Това е ствашно - каза Комнен, търкайки се по темето. - След това ти извазва много по-гъста коса...

Подигравахме се на любовта му към изтънчената френска литература. Мадам дьо Стал, Алфред дьо Вини, Мадам дьо Севиние, Мюсе, Лотреамон... Наричахме любимците му педалски пунтьори, а той ги защитаваше до последна капка кръв с благодушието на кастриран свещеник, прощавайки ни за обидите, нанесени му поради невежество.

Комнен спадаше към пришълците, които приемаха живота в Студентския град като единствена възможна действителност: твърде рядко минаваше през моста и реката. Правеше това, както и мнозина сериозни младежи (каквито все пак бяха повечето младежи в Студентския град), само тогава, когато отиваше на изпити или на задължителни часове, след които преподавателят дава подпис в книжката. Свикнал беше с леглото си в ъгъла, с книгите си и с купчината речници. Ядеше в мензата, където храната беше много по-богата и разнообразна от онази у тях, в планините. Тогава още не можех да знам: Комнен грижливо подготвял преселението на душата си в отечеството на поетите, които наричахме педита. Живеейки като отшелник, прекъснал всички връзки с роднини и роден край, без да се опитва да създава нови тук, в Белград, той от ден на ден все повече ставаше вътрешен емигрант, личност, пренесена във времето.

Горкият Комнен нямаше с какво да ни върне чая и кльопачката, освен с книжките, с които го снабдяваха старите дами от френската читалня. Понякога му се струваше, че сме достатъчно добри и изпълнени с доверие, та се опитваше да ни прочете по някой стих от онези, които най-много

обичаше. Изричаше ги набожно, питайки се вътрешно, не хвърля ли бисери на свине. Всички такива опити завършваха като го вземахме на общ подбив. Жестокото ни чувство за хумор не знаеше съчувствие. Нищо тук, естествено, не ни беше достатъчно свято, та затова клетият Комнен се оттегляше обиден в своя ъгъл на кревата, обръщайки лице към стената и влажните петна, в чиято географска карта, начертана от плесента, можеха да се открият страни, из които се разхождат изтънчени дами и галантни господа. В това Комненово лично Вато върху стената на стая сто шейсет и седем нямаше простаци, хулигани, нито грабежи, нито шибане.

Интересно, че Комнен никога не споменаваше родния си край. Там вероятно отдавна го бяха оплакали и отделили като черна овца, заради вродения женски финес и неспособност да влезе в крак и приеме родовите правила за поведение на мъжете. Съвсем сам и без всякаква помощ, проправял така пътека до своя блян, с който се заразил кой знае къде и как: може би в селската библиотека в деня, когато случайно попаднал на Антологията на френската поезия, или тогава, когато е бил подведен от изисканото фъфлене на учителя по френски, чието първо работно място било в Колашин.

И когато една сутрин на 1960 г. закрачил по перона на гара Сен Лазар, бил най-сетне в истинската си родина, от която го отделяло изгнаничество от двайсет и четири години. Вече бил във Франция! Не се върнал, дори когато му съобщили, че умрял баща му. Станал един от най-авторитетните парижки слависти, а авторитетният "Монд" го кани от време на време да пише, когато у нас стават големи бъркотии. Комнен тогава пише за Югославия благосклонно, сякаш се отнася за някоя екзотична и малко дива страна от Централна Африка.

В Париж го наричат Comnen Le Doux!

Комнен не обичаше Мима Лашевска.

Обиждаше го това, че навсякъде тя се чувстваше като у дома си, та затова скриваше лице зад разтворена книга или моментално излизаше от стаята, намъквайки галошите си на босо.

Знаехме, че през цялото време, докато Мима стоеше в стаята ни, Комнен скита по пустите поляни около Студентския град или скучае на някоя маса в студената менза и гледа втречено как жените мият бетона със заледени парцали. Връщаше се чак след като Мима си е отишла. Щом влезеше в стаята, отваряше прозореца, независимо от времето навън. С разширени ноздри преследваше останалите Мимини аромати и оправяше измачкания си, според него, вероятно, осквернен креват. Изтръскваше одеялата, изпъваше чаршафите, чистеше невидимите трошици и влакннца, като че ли искаше напълно да унищожи и последната следа от Миминото присъствие сред нас.

Никога не каза лоша дума за нея, но, съдейки по всичко, Комнен беше единственото живо създание сред хората, котките, кучетата, насекомите и птиците, напълно устойчиво на магнетизма, с който тя привличаше и завладяваше всичко, с което се е запознала.

Мима иначе се появяваше съвсем неочаквано под крило "F", винаги някак си променена, като нова. От третия етаж едва я познавах. Идваше от дъжд на вятър, съвсем непредвидено. Понякога не я виждахме и по цял месец, а веднага след такова дълго отсъствие се появяваше пет вечери подред и изсвирваше сигнала си под павилиона, скрита от клоните на младата акация.

Мисля, че съм в състояние да напиша цял труд за всички видове подсвирквания, с които си служи младежта в

Белград или поне си е служила по мое време (ще запитате, разбира се, кое е това *мое* време? Ето отговорът: струва ми се, че то е онова време, когато много се смеехме, често без всякакъв повод!).

Аз наистина не знам, дали днешната младеж използва подсвиркването като сигнал. Склонен съм към еретическото съмнение, че днес те се повикват с клаксоните на автомобилите или просто си телефонират. А може би се откриват чрез някаква телепатична връзка - имам пред вид, че стоят и мълчат, а тогава се отбива някой, който им трябва, ако изобщо им трябва. Искам да кажа, струва ми се, че днешните младежи се събират на някои места по нюх и предимно мълчат, разтягайки дъвките си.

Но някъде през втората половина на петдесетте години, младежът, вървейки по улицата, крачеше през джунгла от най-различни подсвирквания. Винаги можех да открия приятелите си чрез нашия сигнал - кратка джаз-фраза, която от време на време изсвирвах по пътя от Зелени венац, където спираха автобусите от Нови Белград, до "Славия", минавайки винаги от лявата страна на улицата. Пусках сигнала си във въздуха, докато не чуех отговор - същото подсвиркване, а тогава следвах все по-чести подсвирквания, докато някой от *нашите* най-последне не изплува под носа ми. Продължавахме заедно, не преставайки да свиркаме. За кратко време към нас, един по един, се присъединяваха и останалите ни приятели.

По това време можех да разпозная около петдесетина различни подсвирквания-шифри. Момчетата от Душановац, например, си служеха с проточено подсвиркване: приличаше на ъперкут, беше диво, пълно със заплаха и предсказваше светкавичен и жесток побой, като мълния - пръскане на кръв по бялата празнична риза, хрипкав звук на разпарящ се

ревер, кънтене на стъпки при бягство. В това подсвиркване имаше нещо от лукавостта на покрайнините.

От друга страна, момчетата от центъра имат глезливо и превзето подсвиркване. Като почне, трае дълго и завършва със сложен пирует. При това, свири се някак съскащо, през зъби, и се стига до мекотата на блок-флейта.

Дорчолци пък майсторски подсвиркват, в същност съкратена тема от песента "Дойди, Миле у наш край, па да видиш що е рай...", докато момчетата от Звездара си служат с подсвиркване, което се постига след като с двата показалеца се дръпнат настрани ъглите на устата. Това е сравнително зверско подсвирване, което пука тъпанчетата, еднообразно и без всякаква музикална фантазия, но с известна носталгия, която навява откъм този белградски хълм.

По подсвиркванията е твърде лесно да се разпознаят и прищълците от провинцията. Те донасяха със себе си и нещо от мелодичността на своите улици. Стилът им на подсвиркване беше свенлив и като че ли малко плах: свиркаха, за да прогонят страха, че са се озовали сами в голямата непозната река, която ги носи по столичните улици; свиркаха за всеки случай, надявайки се, че така ще се натъкнат на някой свой земляк.

Навалиците пред кината представляваха същински кошери от най-различни подсвирквания. Тези подсвирквания предупреждаваха за присъствието на цивилен агент, който лови гратисчиите, те бяха отчаяни SOS към момичето, което закъснява, или зов за помощ - изсвирена поръчка на приятеля, който вече се е приближил до свещения отвор на касата: "Купи още два билета в партера!".

Тези свирещи шифри за мене са най-трогателната звучна фауна на града. По селата малко се свири; там хората се викат, защото знаят, че са сами на своя територия и че няма никаква опасност да се изгубят, да се смесят с другите.

И Мима Лашевска имаше свой начин. Това не беше обикновеното подсвиркване на мафията от нейния край на Сеняк, подсвиркване, което в същност беше опростен и значително облекчен увод в мелодията от филма "Момчето с тропета". Нейният сигнал се състоеше само от два тона, беше наивен като детска песничка и твърде наподобяваше зова, с който малкото гълъбче моли гълъбицата за кльо-пачка. Мима никога не се научи да свири порядъчно. В подсвиркването беше чист аматьор, но аз обичах начина ѝ, защото в него имаше някаква тиха тъга и боязън, че ще бъде изоставена. Сега, докато се опитвам да си спомня как звучеше това Мимино подсвиркване и издувам устни над пишещата машина, палейки кой знае коя цигара, ми се струва, че в него имаше и мъничко покана за шибане, по-точно казано, нещо, което е като гъба, натопена в сладки обещания по отношение на свалянето.

В каквато и да било навалица от звукове (която не се измерва в децибели, а с пожарникарски оркестри и танков грохот, като най-малки единици), можех, където и да било и на което и да е място, да чуя тихия ѝ зов и да тръгна по посока към източника на това свиркане - две бледотеменижни устни, зад които надничаха предните зъбчета (Мима, съдейки по зъбите ѝ, през детството си е папала палеца. Като на съвсем само дете в семейството, палецът ѝ е бил най-добрият приятел, като не се смята един прилично орфан заек без ляво око, който и сега клечи на най-горния рафт на гардероба, сред празни буркани от сладко и два прастари емигрантски кувара, на Сеняшка улица).

Което е най-странно, колкото и да е далечно, Миминото подсвиркване е в състояние тутакси да ме събуди и от най-дълбокия сън. Изглежда, че подсвиркването на Мима Лашевска има точно толкова трептения в секунда, колкото са необходими да съвпадат с евстахиевата ми тръба и остана-

лите работи от средното ми ухо, подобно на това, което се говори, че точно улученият тон, предизвикан от удар на сребърна лъжичка о ръба на кристална чаша може понякога да разруши и най-големия железен мост. Когато говоря за честотата на трептенията в едно Мимино подсвиркване, умишлено избягвам да кажа: *и не само подсвиркването ѝ, но и всичко останало!*

Случвало ми се е много пъти например, след като съм си помислил, че ще е добре, ако срещна Мима, да налетя на нея след пет минути, а самата Мима ми разкри веднъж, че винаги *се появявам*, точно когато пожелае това. Може би го казва само за да ми стане приятно и за да намали ревността ми към Але - може би - кой знае? Все пак това е хубаво и, ето, пресовам в личната си книга-хербарий, в която пазя някои лековити Мимини билки, това нещо с появяването.

И така, една нощ на 1958 г. усетих в съня си, че под стаята ни нещо се случва. Мима не се беше появявала повече от четири месеца и постепенно бяхме започнали да я забравяме. Излязох бос на балкона да изпуша една цигара и подсвиркването се повтори отново. Долу, съвсем дълбоко в нощната сянка на павилиона, Мима свиреше сигнала си!

Събудих Але и, прескачайки по четири стъпала, изтичахме долу, навличайки тичешком пуловерите си на голо. Когато си мисля за онези дни, никак не мога да си представя как съм успявал така бързо да се облека и обуя. За всяко свое излизане сега, колкото и незначително да е, хабя най-малко четирийсетина минути, докато от лицето си и цялостния си вид не направя нещо що-годе поносимо. Тук спада, естествено, задължителното бръснене (често дори и два пъти на ден), отчаяните опити да приведа в желан ред косата си или това, което е останало от нея; след това идва оглеждането на състареното лице, мъчното изследване пред

огледалото с проблясък на спасителна мисъл, че крушката в банята е поставена точно така, че косата ми единствено над собствената ми мивка да изглежда проредена, а лицето покрито с бръчки. При някои други осветления пък се лаская, че изглеждам съвсем привлекателно!

Впрочем, по времето на Мима, щом изскочих изпод завивките, започвах тутакси да *живея*! Не знам какъв е този пунт и къде се крие грешката, освен ако не е чудото на младостта, което ни преобразяваше от ден на ден, докато нещата не тръгнаха по нанадолнището.

Мима, значи, отново изплува под павилиона ни, макар че вече почти я бяхме преболедували. От време на време я виждахме на улицата (винаги бързаше нанякъде и ни махаше от отсрещния тротоар: "Хей, трябва да се съберем, а?"), а веднъж дори я видяхме във "Вечерне новости" на средната страница: беше облечена в пролетен костюм от туид "ала Коко Шанел", непринудено облегната на веспа, чието кормило държеше някакъв набит тип. Отдолу пишеше, че "родната конфекция се грижи за своите купувачи и тази пролет на пазара ще излязат голям брой новости, какъвто е и този очарователен костюм, произведен изцяло от наш плат".

Част от тази колекция от 1958 г., която Мима откупила на половин цена, сега се пази от Евгений Лашевски, баща ѝ, в къщата му в Сеняк. В този гардероб висят и две рокли "бейби-дол" с бели жаба около врата, едно зимно палто с прекалено широка яка, каквато се носеше по онова време, както и десетина фустана - "жупони". Когато се отворят скърцащите крила на гардероба от лимонено-жълто дърво, лъхва те воня от прахоляк и нафталин. И нещо от Мима има още в този мухлясал гардероб; някаква нейна усмивка, сладко охкане, отмятане на косата назад, нещо такова... На долния рафт са обувките ѝ. Два чифта ниски черни мокасини от велур - модел, който момичетата нарича-

ха "туфли" и няколко разешени обувки с много високи тънки токчета. Както и другите руски емигранти, старият Лашевски трудно се разделяше с непотребните вещи. В къщата му всички предмети са завити с калъфи: радиото, фотьойлите, дивана, балалайката, кафеза за канарчета. Докато седях със стария Лашевски, си помислих: "Тук липсва само една дебела проскубана котка. И да бъде сиво-зелена". Точно в този момент изскърца вратата и - познайте кой се шмугна през нея!

Никога не съм усещал толкова Мимината близост, както онзи следобед във вилата "Мон герос" в Сеняк. Стомахът ме заболя от копнеж, докато се вирах в разтворения гардероб и вдишвах мириса на 1958.

(За онези неверни Томи, за които не са достатъчни детайлните ми описания на Мима Лашевска, пазя изрезката от вестник и тя е винаги на тяхно разположение, макар че, благодарение на мътната фотография, лошо изработеното клише и невъзможното отпечатване, Мима едва се разпознава на нея - лицето ѝ е затъмнено, а единствено мотопедът "веспа" е съвършено ясен!).

А тази веспа принадлежеше на някой си Мишел Балкански, верен Мимин придружител през няколко вълнуващи месеца на 1958. Това беше третата веспа в Белград (първата притежаваше г-н Сава Мартинович, дипломатически служител, втория - известният Шишко, куриер на японското посолство).

Мишел Балкански, млад дебеланко с тлъсти черни мексикански мустаци, беше син на стария Балкански, прочутият композитор, който събрал, обработил и *музицирал* бугарчици и ги изпълнил при откриването на югославския павилион на Всесоколския събор в Прага през 1925 г. под картината на Влах Буковац "Старите славяни идват на Балканския полуостров". Непосредствено след освобожде-

нието през 1945 г. композирал първите масови песни, между които "Повече стомана на глава от населението", както и химна на металурга "Цъфти, цъфти, черна металургийо!". От някогашен придворен музикант, старият Балкански изненадвашо леко станал най-прочутия аранжор на народни песни с крещяща оркестрация. По приемите лакомо изгълтвал огромни количества сладкиши, към които имал слабост, та затова после у дома си повръщал по клавиатурата несмляни парчета от пандишпанена торта като Шопен, който бълва кръв във филма "Полонеза". Единственият му син засипал Мима с обещания, вечери, цветя и френски парфюми, чакайки като пес на нейния ъгъл със запалена веспа. Веднъж, когато Мима от състрадание му отстъпила, този импотентен дебеланко циврел като малко дете заради това, че изобщо не могло да му стане. Така, гол, както го е родила майка му, приличал на желиран охлюв, докато голата Мима играела буги-вуги по скъпоценния "Стенуей" на баща му и от невнимание съборила гипсовия бюст на Лудвиг ван Бетовен, който се пръснал на милион парчета. Мишел Балкански обяснил на Мима неуспеха си с известното изречение, че "това е тъй, защото много я желае!", та след това се омотал в дантелената завеса и сам затанцувал около нея!

Беше един и половина през нощта, когато изтичахме от стаята и видяхме Мима да клечи в тревата, прегърнала две книжни кесии, в които имаше захар кристал.

- Виждате ли - каза тя тази нощ, - понякога ми се струва, че имам море от приятели в града, но когато започна да ги проверявам, се оказва, че всички са само чисти педита. Бас държа! Не се ядосвате, че ви събудих, нали?

Мима никога не ни издаде за какво имаше толкова зъб на Мишел Балкански (тя подаряваше на хората толкова сведения за себе си, колкото сама желаше да се знае), но трябва да е имала достатъчно основание за отмъщение, щом

толкова упорито търсеше тази нощ мястото, където е паркирал своята веспа.

Търсехме, значи, зеления му мотоциклет със залепена четирилистна детелина на калника - най-скъпото нещо на разглезения дебеланко, както в народните приказки се търси скритото сърце на Баш-Челик зад седем морета и седем планини. Най-после, преди разсъмване, открихме веспата пред хотел "Метропол". С движение на професионалист Мима отвъртя капачката на резервоара и изсипахме двете кила захар кристал вътре. По това време още не знаех, че по този начин най-сигурно се убиват мотоциклети, но предполагам, че Мишел Балкански ще изгърпи страшни мъки, докато възкреси любимата си машина.

- Избрах вас - каза тържествено Мима, - защото единствено вие двамата сте достатъчно луди, за да направите това! Вие бихте направили всичко за мен, нали?

От край време за мене е тайнствено идването на пролетта в Белград. Вечерта ясно виждате, че клоните на дърветата по улиците са голи, без нито една пъпчица, а сутринта всичко вече е зелено, короните са гъсти и шумолят на лекия априлски ветрец. Кога се случва всичко това, кога дърветата се разлистват и дали за такова нещо е достатъчна само една нощ?

През тази нощ присъствах на априлското пробуждане за пръв и последен път в живота си. Никога преди това и никога по-късно не успях да се озова на улицата точно в моментите, когато дърветата се разпукват. Бих се заклел, че чух и някаква тиха музика, сънливо жужене или нещо такова, но не смея, защото никой няма да ми повярва. Все пак на следващото утро пролетта не ме изненада.

Знаех, че тя дойде през нощта, когато убихме веспата на Мишел Балкански.

ДЕСЕТ

През април 1957 Мима откри за нас Ада.

Ада Циганлия оттогава стана за мен Миминият зелен континент. Последно убежище.

Ада през този април все още беше остров, около който свободно плуваха шлепове и платноходки. Десетина години по-късно, свързана чрез насипи със скалистия бряг, се превърна в полуостров и на нея се стекоха автомобилите.

Мима тогава беше вече далече.

Но през лятото на 1957 г. двата ръкава на река Сава още са свободни. По време на пълноводие реката залива Ада, сърцето ѝ, наподобяващо джунгла, а хората плуват сред дърветата и се викат един друг. На Ада, като къща на духове, старееше затвора отпреди войната; порутена грамада с решетки по прозорците, през които свистеше вятърът. Подземията на този зандан винаги бяха под вода. Заобикаляхме го със страх, като четяхме по стените надраскани имена и затворнически псувни.

През реката ни прекара някакъв дрипльо с колоритна външност.

Дъските за сядане бяха кални, та затова стояхме в лодката, хванати през кръста. Мима се намираше като в сандвич. В джобовете на широката си флотска пола от грубо платно носеше три парчета щрудел, цигари и дребни за връщане с трамвай. Ада безшумно се приближаваше като някакъв потопен сал, по който от обилните пролетни дъждове е поникнал храсталак.

Каикът леко се приближи до брега и така за пръв път през живота си закричи по Ада.

На долната скаля някакъв старец изстъргваше миналогодичния лак от платноходка. Това беше твърде стара олимпийска яхта. Приличаше на скъпоценна цигулка, чиято политура някой е обгорил с бензинова лампа. Стояхме и наблюдавахме как старецът с парче стъкло внимателно стърже симетрично издутите ѝ бордове. Приготвяше платноходката за спускане.

- Старият... - каза Мима шепнешком. - Това е нашата яхта.

- Как се казва? - прошепнах.

- "Пяна".

Беше ми странно, че отведнъж толкова вода на едно място. Дотогава бях гледал Сава и Дунав отвисоко, от перспективата на птичи полет, от Калемегданската крепост. Белград, иначе, е построен така, сякаш на всяка цена иска да се отдели от реките си. За да стигнеш до водата, трябва да прескачаш железопътни линии, да заобикаляш километрични складове, бараки от вагони и изпразнени сандъци. Мима ни показва как да открием най-късия път през този лабиринт и бързо и безболезнено да стигнем до Ада.

Вървахме след нея през гъсталака, чак докато не изскочихме на другата страна на острова. Блясъкът на водата ни заслепи. Седяхме на брега и наблюдавахме как един влекач тегли пет натоварени шлепа, преодолявайки течението на реката.

Не смеех да развържа обувките си, кой знае в какво състояние се намират чорапите ми, непрани с дни? Лепкав съм от пот и прахоляк. Около нас бръмчат рояци насекоми. Русата коса се лепи за тънкия Мимин врат.

- Жалко, че нямаме бански...

- Кой ще те види тук? - казва Мима, поглеждайки ме.

Пръв се съблече Але.

По мургавото му тяло играеха отблясъци от вълните. Беше обърнат с гръб към нас, загледан в реката. Млад славянски бог, излязъл от папратта.

- Не ме гледайте... - каза Мима, разкопчавайки светлосинята си пола. Полата се отваряше като броня. - Не искам да ме гледате, докато се събличам! Чувствам се като курва-а-а-а... Не-е-е-е-дей, моля те, защо си такъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ-ъ?

Обърнах ѝ гръб и набързо смъкнах от себе си лепкавата риза и панталоните. Така, на камара, дрехите ми приличаха на купчина смет, която някой ще запали, преди да ме дезинфекцира и облече в униформа.

Две дълги тънки ръце ме обхванаха изотзад. Почувствах Мимината кожа по цялото си тяло. Топлите валма на косъмците ѝ. Почувствах Мима от главата до петите.

- Без пипа-а-а-а-ане, моля! - глезено се кикотеше. - Само без пипа-а-а-ане...

Влизахме и тримата във водата, като се държахме за ръце, внимателно, крачка по крачка. Краката ни трудно се измъкваха от речната тиня, сякаш изведнъж нахлузихме дебели кални ботуши. Реката беше бърза и мъничко червеникава от пръстта, която влачеше със себе си от горното течение след априлските дъждове.

Заплувахме и течението ни понесе към устието. Опитвах се да зърна Миминото тяло през мътната вода, но нищо не можеше да се види.

Изплувахме половин километър по-надолу и чак тогава се сетихме, че дрехите ни са останали горе, на брега, в хралалака. Тичахме през гъсталака, надавайки индиански бойни викове. Порязах се на едно стъкло, но кръвта бързо спря.

След това седнахме на разстланата Миминова пола и ядохме шрудел.

- Не се забелязва много, а? - попита Мима, показвайки ни малка резка на корема, белег от операция на апендикса. - Ще мога ли през лятото да нося бански, как мислите?

Докоснахме белезникавия белег с пръсти и потвърдихме, че при всички положения ще може да носи бански, щом почне сезонът.

Следващата неделя помагахме на Мима да спусне "Пяна", която вече беше подготвена за плаване. Тази олимпийска яхта отпреди войната беше истинска благородническа ладия, цялата от махагон, с ребра от славонски дъб. На платното имаше знак O-YU-44. На по-силен вятър "Пяна" пукаше и скимтеше като човешко същество. Имаше душа. Лежейки на предната палуба, обичах да галя потъмнелия й лак.

Нито Але, нито аз имахме понятие от ветроходство, затова Мима започна да ни дава уроци по това умение. Баща й, старият Лашевски, беше един от основателите на Руския яхт-клуб на долната скала на Ада Циганлия. Тя ни разказваше, че баща й я водел на реката от първите й години. Бил луд по Сава и по ветроходството. Спяла под предната палуба, увита в пуловера му, докато той балансираше и правел опасни номера. Понякога вълните направо заливали "Пяна" и Мима се будела мокра до кости. По онова време, когато била малка, наричала вълната "Големия Пляс"!

Представяхме си я като съвсем малко момиченце на Сава. Реката е откърмила и отгледала това савско дете. Всички там я познаваха от мъничка. Хората от реката се чудеха защо води нас там, защо е избрала точно нас, тромавитите пришълци. Наистина, приличахме на бродяги сред целия

този префинен свят, който от детство е разполагал със скъпи яхти и лодки. Дрипавостта ни се различаваше от тяхната. Мимините познати нарочно избираха износени дрехи за Сава: дълбоки гумени ботуши, моряшки каскети, непропускливи панталони. Мъчеха се да бъдат декоративни морски вълци. Ветроходството иначе е най-изискан спорт и веднага се усеща кой е неканен гост.

Когато започна сезонът, отплаваха всяка сутрин с платноходките си. Един човек - една платноходка. Олимпийската яхта е предвидена за едночленен екипаж, а ние плавахме трима. В злобните погледи на момчетата от клуба прочетохме, че вършим светотатство. Естествено, това ни правеше удоволствие!

Отначало Мима най-много се трудеше на лодката, а ние главно ѝ пречехме. Един ден, отдръпвайки се от носа, за да ѝ направя място, не успях да се хвана за тънкото въже, опънато диагонално да поддържа мачтата (ветроходците го наричат *ванта*), изгубих равновесие и паднах с дрехите във водата, пред всички онези типове на кея. Още докато падах, като на забавена кинолента, съзрях яд на Миминото лице. Когато изплувах с някакви треволяци на главата, ядът беше изчезнал. Мима беше успяла да остане на ниво. Само малко се беше разочаровала, че я изложих пред ветроходците, а те се правеха, че нищо не са забелязали. По дяволите, не са!

Ала въпреки всичко Мима не се освободи от състезателния дух. Това най-добре се забелязваше през онези дни, когато, качени на претоварената платноходка, плавахме тромаво през савската регата. Възползвайки се от благоприятния вятър, младежите и девойките от Миминия яхт-клуб плаваха стабилно, избирайки точно онзи момент, когато се приближат най-много до "Пяна", за да направят шоу с някой опасен завой. Искаха да ѝ покажат, че вече не е за нищо. Светкавично правеха този *бум* и се втурваха в обратна

посока, оставяйки водата да се втурне до горния ръб на лодката. И без да гледат "Пяна", сякаш не съществуваше, се отдалечаваха бързо, гонени от вятъра. Наблюдавах Мимините очи: в тях се появяваше завист. Яд. Ние тримата не бяхме екипаж, годен за състезание на някоя регата. Ако беше сама на "Пяна", щеше да направи също такава хубава маневра, че и по-хубава! Почувствах, че сме ѝ в тежест.

- Знаеш ли какво, Мима... - казах. - Вземи, че ни сва-
ли някъде на брега...

- Какво ти е пък сега? - попита сопнато.

- Лошо ми е от клатушкането! - казах.

Веднага надуши каква е работата.

- Мислиш, че ми е омръзнало ли?

- Мисля.

- Дрън-дрън! - каза. - Наистина ме подценяваш...

- Добре, можем да останем на "ти", само че без
интимности!

- Яж лайна! - каза Мима.

Але спеше на предната палуба, докато през този ден
влизахме във вятъра. Чудно, и на мене първите седмици на
реката постоянно ми се дремеше. Чувствах се някак си си-
гурно, така, унесен в полусън на "Пяна", водена от уверена-
та Мимина ръка. Под корпуса на яхтата клокочеше реката,
порена от шварта. Чувах през съня си как скриптят въжетата,
от време на време изплющяваше платното, което Мима
прехвърляше от едната на другата страна с бум, долавях ди-
шането на голямата река, потръпването на благородното
дърво под кожата ми... Приспиваха ме далечните гласове,
подвикванията на хората през Сава или ненадейните оазиси
тишина, когато вятърът спадне, а "Пяна", оставена на тече-
нието, се плъзне надолу.

Това е период на нагаждане чрез сън. Освобождавах
се от всичко, което ме притискаше на брега, реката ми вли-

заше под кожата... Когато някой ден се събудя, ще ми се стори, че открай време съм на вода. Ще бъда савски човек!

Спомням си, през пролетта на 1957 вятърът страшно ни слугуваше.

Дните прекарвахме, скитайки безцелно по реката или се закотвихме мързеливо някъде под дърветата, чиито клони се надвесваха над водата, и спяхме, наваксвайки пропилените си нощи в "Коларац". От време на време някой от трима ни се събуждаше с изтръпнали крайници, с въздишка се изхлужваше в реката и се връщаше да продължи съня си. Мима спеше с глава, завряна под предната палуба, точно както някога. Но вече не беше двегодишно момиченце, което може да стои под предната палуба, затова си завираше само главата, слагайки навити въжета за възглавница. Тялото ѝ лежеше в коритото на платноходката, изпъстрено от слънчеви петна - това биваше последната картина, която запомнях, преди да потъна в сън, люшкан от вълните. Бледорозовият ѝ корем равномерно се повдигаше и спускаше. Мима имаше потръпваща кожа.

Около четири след обяд, когато слънчевите лъчи падат косо върху левия бряг на Ада Циганлия, клоните над нас ненадейно оживяваха. Зашумяваха листата, сепнати от следобедната дрямка, а ние се будехме лепкави от сън. Събличахме всичко от себе си и се гонехме голи около "Пяна", гмуркайки се под нейния кил, докато вятърът все повече се усилваше и правеше малки бели ивици по върховете на вълните. Мима вдигаше платното, Але извличаше платноходката с котвеното въже. Плъзвахме се, наклонени настрана към средата на реката, където ни подхващаше топлият следобеден вятър. Това е един особен вид пролетна кошавка, за която се говори, че духа три дни, цяла седмица, две седмици или дори четирийсет и два дни! (Магическите числа на белградския вятър: три, седем, четиринайсет, чети-

рийсет и две...). Този следобеден вятър стихва едва с идването на вечерта, с първия мрак. Иначе, духа много хубаво, откъм кърмата и тогава всеки будала може да проплава трийсетина километра нагоре по реката, чак до Остружница, Баричка Ада, Умка или Обреновац. Плава се напълно безшумно. Единствените звукове, които се чуват, са на разпенената вода и пращането на мачтата, изопваща се като лък под тежестта на опънатото платно. Важно е само да не се излезе от вятъра!

Плаваме, плаваме, струва ни се, най-бързо в света, а савските брегове тънат в сумрак. Представяме си, че сме клети холандци, докато летим срещу тъмните гори на речния завой - все по-далече и по-далече...

Мима тогава ми предоставя кормилото и аз се мъча със сетни сили да не изгубя вятъра, държейки здраво лирата. В тези часове ни изпълва любов. Сами сме по реката и плаваме нагоре по течението с едното умение, носени от вятъра. Млади сме. Приятели сме и нищо не разваля връзките ни. Мима тогава наистина ни става сестра, а ще си помислим, че фантастично бихме я нашибали, едва след като си намъкне късата си лятна рокля и когато почувстваме хълбоците ѝ, притиснати един до друг на задната платформа в препълнения трамвай "тройка", докато се връщаме в града. Но тогава вече е късно, Мима, естествено, винаги има някакви свои тайни планове за вечерта.

Но под платното тя е отново онова недостижимо момиче от витрината на Кнез Михайлова, което от милосърдие се съгласи да подругарува малко с нас. Тя е сестрата от онази чудна приказка, в която омагьосаните братя, превърнати в лебеди, прелитат всяка нощ над океана, носейки я в мрежа от трева. Истинската Мима идва при нас с вятъра. Струва ни се, че бихме умрели за нея, ако трябва. Вътрешно се заклеваме във вечно приятелство, до смърт. Дори и да не избере

някой от нас за мъж, ще се грижим за децата ѝ, който и да ги е направил! Смеем се като луди, гледайки се един друг. Ако това не е любов, тогава не знам какво е?

Връщаме се срещу вятъра по зиг-заг, с маневра, която се нарича "лавиране". Приближаваме се първо до десния, а след това до левия бряг. Тъмнината вече се е спуснала над водата и бреговете изникват пред носа като някаква мрачна бездна. Плаваме към далечното светло устие, заобикаляйки Мала Ада. Мима отново поема кормилото и напрегнато се взира в тъмнината...

На пристана, сред другите платноходки, които се плюшкват на водата, наместваме и нашата "Пяна". Едва под лампите забелязваме, че кожата ни е изгоряла от вятъра и пролетното слънце. Мима ни обяснява, че слънцето хваща най-силно именно на платноходката, защото тогава лъчите му се отразяват от повърхността на реката и от бялото платно.

Десет години по-късно един стих на Милан Ракич отново ми припомни онази щастлива вечер на Мимината платноходка:

*".... Ето, вечер пада,
тече спокойно, цяла пъстра Сава
и тъмнолика, горе Мала Ада
като цвят воден там се полюлява."*

Але е по-добър ветроходен юнга от мен.

Мима твърди, че той щял да стане отличен ветроходец! А пък за мен казва, че съм бил "лунатик" и се чуди как не мога да се справя с вятъра. Защо, по дяволите, постоянно съм зяпал наоколо? Карал съм бил само тогава, когато вятърът е толкова силен, че служи вместо мотор. Когато "паднел", съм губел всякакъв интерес за плаване и съм се влачел безпомощно надолу по реката.

Мима ми обяснява, че най-трудно било плаването при слаб вятър. Намирането на най-тънката ветровита нишка, изхлузването понякога, дори за един час само, с една дължина на лодката. През дните без полъх Мима умее да използва *бава*², почти незабележимото раздвижване на въздуха, което не може и да се нарече вятър. Мима вдига платно и при *бава*! А *бавата* е въздушно преливане, което се получава от температурната разлика на брега и водата в реката. За да хване *бавата* за опашката, Мима се примъква към брега и престава да диша. Не сваля очи от *вмпела*, малка прозрачна лента от целофан, която е закачила на мачтата: вмпелът като ветропоказател сочи посоката на духането. При такова плаване Мима си служи с различни трикове. Рони например хляб, а трохите хвърля в реката, за да се увери къде течението влачи най-силно. Струва ми се, че стоим на място, а виж ти, все пак плаваме и това може да се види по бавното отминаване на дърветата по брега.

Плавайки така съвсем безшумно, в мълчание, в сянката на дърветата откриваме усамотени любовници. Те не ни забелязват, заети с ласките. Чуваме шепота им. Но когато сянката от платното на "Пяна" мине през лицата им, разкритите скачат от тревата и бягат в гъсталака. Някои само ни гледат дръзко в очите, без да покриват голите си тела. Че какво? По кожата им е полепнала трева. Смеем се и продължаваме да плаваме, промъквайки се и по-нататък край брега като речни духове. Тяхното шибане ни изглежда смешно.

След като вече е овладял най-главното, Але все по-често управлява вместо Мима. Тя скача към платното или кормилото само тогава, когато на пътя ни се изпречи някаква опасност. Някой бърз влекач, например, самотен плувец на дълго разстояние, когото не сме забелязали навреме или

²Лек бриз (Б. пр.)

непредвидено връхлитане на истеричния западен вятър, който излиза без предупреждение от короните на дърветата...

- Този западняк е направо шизо! - учи ни Мима. - Винаги носи дъжд...

Западникът-шизо се появява най-напред над огърлицата от нови строежи в Нови Белград. Тогава водата на Сава се набръчква и започва да се надига. Нашият вятър-шизо духа на пристъпи. Между две връхлитания настъпва опасна тишина. Небето става тъмносиво, а малко след това - почти черно. Започват да се кършат клони, а аз умирам от страх. Омотан в брезента, чакам развързката. Но Мима е готова да му се противопостави, независимо от това, че е най-неблагоприятният вятър за ветроходеца, защото трябва да се кара и срещу вятъра, и срещу течението, нагоре. Оставям се на Мимината опитност и на силата на Але. Между другото, не ме е еня! Ако се преобърнем, ще изплувам.

Сава вече се пени...

- Пени се! - вика Мима. - Идва!

- О, пени се! - викам й изпод брезента. - *О, пенисе!*

- Пенисе, пенисе... - подхваща Мима. - Боже мой, пенисе!

- Пенисе! - крещи Але и обръща "Пяна" срещу истерика от запад.

- О, пенисе, пенисе, пенисе... - молим се, крещейки срещу вятъра, който вече се превръща в буря.

- *О, пенисе!*

Завладява ни луд смях. Захласваме се. Западникът ни плясва първо отляво, после отдясно, без всякаква система. Люшкаме се по реката, едва спасявайки мачтата, която заплашва да се скърши. Останалите ветроходци офейкват от реката на завет.

- Нещастници! - вика им Мима, разпознавайки савските асове: флегматичната платноходка "Вини Пу", елегант-

ната "Хиявата" и сестра ѝ "Хиявана" (построени от един и същ майстор от Макиш). Тук са и шестметровите спинакери, яхтите "двайсет и две". Мима ги нарича "двайсет и двойки"!

- Ето, офейкват и дваайсет и двойките! У-а-а-а-а!

Офейква и прочутата "десетка" на господин Трайкович, който почти не вижда, но продължава да управлява по нюх. Надушва приближаването на брега; развил е у себе си особено чувство за ветроходство и обикновено плава нощем. Така и така му е все едно. Денем се крие из върбалаците с кучето си, избягвайки останалите ветроходци. Отморява очите си на зелено.

Сава си показва зъбите.

Сега това не е вече кротка, сънена красавица, а звяр, който заплашва крехките лодчици. Виждаме как с едно силно връхлитане вятърът прекатурва невнимателният Flying Dutchman - "Ада Хуя". Тежестта на подгизналото платно обръща дъното ѝ, и то блести под слънчевата ивица, проникнала между разцепените облаци. Струва ни се, че водата тъгне от някакви подземни гръмотевици. Сега сме само завъртян от речния водовъртеж лист. И докато ни плискат вълните, се чудя на художествените описания на корабокрушения, където лодката винаги е "орехова черупка сред разбеснялата се водна стихия". Нашата "Пяна" ни най-малко не прилича на орехова черупка. Тя по-скоро е цигулка, която пиян музикант е запокитил във водата, а сега се вайка на брега.

И едва тук, в бурята, съзнаваме колко ни е амбициозна Мима. Едва сега ни е ясно колко дълго е потискала желанието да се състезава с останалите платноходки, изтезавайки клетата "Пяна" с непредвидения товар, тоест с нас двамата. Сега, докато вятърът лудо свисти в изпокъсаното платно, тя крещи: "*О, пенисе!*", цвилейки от удоволствие, че

от бойното поле драсват най-опитните ветроходци и лодките им: разглезената "Освета" (Мъст), луксозната "Бояна", "Лидо" с прекършена мачта, "Хораций" с умисления си кормчия, прославената "Муня" (Мълния), която със седмици ни заобикаляше, сякаш сме крастави. Едва сега пролича предимството на това, че сме трима в платноходката, строена за едночленен екипаж. Благословената ни лудост, с чиято помощ против законите и правилата на яхт-клуба, но все пак плаваме, докато останалите се скриват по пристаните! Мима пици, защото е победителка, спечелила е състезанието, извличайки от себе си и от благородното дърво всичко до краен предел, като при това Але и аз сме ѝ баласт. Скъп баласт, наистина, но все пак баласт!

И точно тогава, когато сме се налудували до насита, западният вятър стихва без предупреждение, така ненадейно, както се и появи. Облаците се спускат съвсем ниско над реката и скоро едри дъждовни капки забарабаняват по "Пяна" и по телата ни. Плаваме, носени дълго от стабилното течение на вятъра през снишен облак, от който изобщо не се виждат бреговете. Облакът пътува заедно с нас нагоре по течението, а после ни задминава и "Пяна" плува към величествената дъга, която прехвърля Сава.

Искаме да минем под дъгата и така да сменим пола си.

Але и аз отново ще станем деца, а Мима - наш по-голям брат.

Вятърът напълно е стихнал. Подгизнали до кости, връщаме "Пяна" на пристана, гребейки с две къси весла. Мима си сапунисва главата, измива я в Сава, наведена през борда на платноходката, а след това я разтърсва като млада кучка.

По време на приятелството ни с вятъра много се смеехме.

ЕДИНАЙСЕТ

Живял съм двацет години, без да забележа вятъра.

Казвах: духа - и това беше всичко. Дори не съм и сънувал, че ветровете толкова се различават помежду си Но благодарение на Мима Лашевска се запознах с цялото семейство на савските ветрове: от нежно топлите, априлските, до ледените, заплашващи и дебнещи ветрове на късната есен. По Сава духаха ветрове - луди, шизовци и кошави; запознах се с ветрове, които се подиграваха, и с инакви, дето замираха пред очите ми, с попътни ветрове и с ветрища, които хвърлят човек в най-тъпо безразличие.

След няколко седмици плаване с Мима, започнах да ги различавам. Мима ме учеше на търпение, с което се чакаше среща с някой закъсняващ полъх. Тя умееше да чете по короните на дърветата и по тяхното почти незабележимо поклащане да предскаже появата на някой вятър. Набръчкването на реката беше знак, че платното ни ще се издуе, преди още да преброим до десет. Умееше да различава вятъра, който донася дъжд, от оня, който обещава хубав утрешен ден.

Дори не забелязах как всички неща, които ме занимаваха дотогава, престанаха да съществуват. Пренасях се на Ада Циганлия, развълнуван от това, че отново ще дружа с ветровете и с Мима. Конвулсивно се хващах за "Пяна" като за единственото нещо, което ме правеше изключителен, избраник на реката, в пренаселения град, сред тълпите младежи като мен.

Пред очите ми течеше реката, онази същата, която хиляди години е текла и се е вливала в Дунав, а на хълма над устието дори още не е съществувал суетния град. Духаха ветрове и бури - също, както и някога - достатъчно беше да ги хванем с платното и да заплаваме с помощта на дърво и плат по реката, и още в същия миг да се почувствам хитър и стар като Европа. Въпреки че нищо не беше мое - нито вятърът, нито Сава, нито платноходката, нито Мима...

Белград гледаше спокойно речните ни лудории, чакайки веднъж да се върна горе, на улиците му и да дам отчет, По това време не очаквах, че един град може да бъде толкова търпелив.

Най-много време прекарвах, чакайки Мима и Але на пристана.

Пристигах обикновено пръв и свличах от "Пяна" брезента. Излежавах се с часове на привързаната платноходка с крака във водата. Изглежда единствено моето време не беше важно. И Мима, и Але имаха някакви тайни работи, в чиито сметки не влизах. Разбираше се от само себе си, че ги чакам.

Измъчваше ме ревност. Какво ли правят, когато не са с мен? Дали вече не се шибат? Избирах си различни пози на засега, за да им дам да разберат, че ме пренебрегват, но щом засвирваха нашия сигнал, щом ги зърнех да излизат от зелената сянка на върбите със закъснение от по няколко часа, щом под краката им се залюляваше дървеният сал, за който беше вързана "Пяна", и заиграваха шамандурите, забравях ролята си и започвах лудешки да си въртя опашката като прещастлив пес, чиито господари се приближават.

Няколко пъти се случваше да стигнат преди мен на Сава и да отплават. Пристанът без "Пяна" приличаше на кошмар. Ада изведнъж ставаше за мен чужда и опасна. Ти-

чах по бреговете ѝ, търсейки из реката изгубената платноходка, виках като побъркан, щом най-сетне я зърнех как, наведена настрана, плава по средата на реката - изпадах в крайно отчаяние, ако не чуеха виковете ми, които вятърът запращаше надолу по течението. Най-после ме забелязваха и започваха да се приближават към брега. Минутите се превръщаха в дни, докато "Пяна" с лавиране по слабия се приближаваше към мястото, където клечах на пясъка. Готвех думи, пълни с отрова и укор, но, виждайки засмените им лица, отново забравях всичко и скачах в платноходката пощастлив от когато и да било по-рано.

Накъде плавахме?

Неопределено. Шарехме без цел по Сава, оставяйки се да ни водят случайните ветрове. За нас най-важно беше да сме в лодката на вода - малък плаващ остров на една крачка от Белград, който искаше да ни обвърже, да ни покори, да ни направи сериозни, да ни накара да престанем да се смеем и да си губим времето.

В Мимината платноходка се чувствах като малчуган, който, сред скучната и неприветлива къща, открие някакъв стар сандък, забутан в някой тавански ъгъл, обърне го и се вмъкне в него. Изведнъж на малчугана му става хубаво и сигурно, скрит от чуждите погледи, сам с малката си тайна. Това е нещо като пътуване на място, шумолене и топлина. Това е като надничане през дупката на оградата в чужда градина. Не можеш да се отлепиш от този стобор и от тази градина от другата страна на дъската, защото става нещо хубаво, нещо извънредно хубаво. В лодката отново откривам това чувство. Тайнствеността на лодката се състои в това, че сме сами в черупката си, а наоколо е нищото: водата и праспоменът за деветте месеца, прекарани в майчината утроба - люшкане, обкръжено с празнота.

Мимината платноходка беше за мен нещо като продължено пребиваване в детството.

С времето хората от Ада свикнаха с нашето "трио". Вече ни махаха, когато ги поздравявахме, плавайки покрай пъстрите къщурки по саловете. В тях през лятото живееха влюбените в Сава. Имаше различни хора.

На сала "Нада" (Надежда) виждахме един сух старец, за когото се говореше, че някога бил голям дипломат. След много пътуване се оттеглил край реката. Трябва да е разбрал, че за живот на човек му е необходимо три квадратни метра сал и част от реката. Наблюдаваше ни спокойно, с мъртвите си очи на праисторическо влечуго, докато минавахме край плаващата му къща. По начина, по който ни гледаше, ни се струваше, че сме вече мъртви.

По другите салове живееха пенсионирани адвокати, остарели занаятчии, учители и рибари. След много мъки и препирни, семействата им съвсем вдигаха ръце от тези почтени старци, оставяйки ги напълно да се потопят в речната треска. Сега, когато са свършили всички земни работи, народили деца, изучили ги, и, когато вече не се очакваше да изпълняват съпружеските си задължения, да изкарват мангизи, да продължават рода, да се съревновават в службата с другите мъже, пускаха ги да зяпат във водата и да си играят на рибари. Първите години още наминаваха към тях. Жените ги питаха: как ти е тук? Добре. Поседяваха малко, без да разберат нещо, след това се връщаха в апартаментите си, а после спираха и посещенията. Забравяха ги, борейки се за единия хляб. Старците пък излизаха със зазоряването, а се връщаха късно през нощта. Вмъкваха се в постелите си, които децата им бяха преместили вече в антрето. Превръщаха се в абсолютни чужденци в това, което доскоро наричаха свой дом. Изглеждаше им толкова невероятно това, че с го-

дини, и сами не знаейки защо, са купували всички онези неща и като къртици са ги вмъквали между стените.

Тези старци първи идваха на реката - още през март, а си отиваха последни, в края на октомври. Някои пък не се връщаха следващата пролет и останалите известно време се разпитваха един друг за тях. Умрели са, завлечени в градските болници, от чиито прозорци дори и реката не се вижда. Забравяха ги бързо, както се забравя всичко по реката, която непрестанно тече. Само че на саловете им някоя сутрин осъмваше надпис: "ПРОДАВА СЕ", който закачваша наследниците. Обикновено никой не купуваше тези изоставени салове на пробити понтони, затова полека-лека потъваха в тинята, когато реката се отдръпнеше, или се разпадаха от само себе си, когато реката отново придойдеше.

Дойде лято и по Сава се понесе врявата на къпещите се. По саловете имаше все повече пияници. По плажовете се търкаляха летни тела сред динени кори. Димяха скари, подвикваха си семейства, караха се частните лодкари - собствениците на апатинските каици. Вечерта реката опустяваше, а по саловете оставаха през нощта само уморените любовници. Побъркани домакини показваха голите си тела на редки лодкари, предлагайки им безплатно любов. По Сава плуваха празни бутилки с клюмащи над водата гърла.

При всички "ададжии", както наричахме хората по Сава, едно нещо, изглежда, беше общо: някаква детинска любов към скришните места (всеки си имаше *свое* място по реката!) и разочарованието от града, от който бягаха, търсейки и намирайки утеха в реката. Като че ли на всички нещо не им достига и това "нещо" откриват, щом се докоснат до реката. Може би водата връщаше чувството за пълноценност?

Плавахме все по-далече и по-далече нагоре по течението, бягайки от сезонното гъмжило. Откривахме непозна-

ти пясъчни островчета и ръкави, завързвайки познанства с подобни бегълци.

Един сънлив следобед през късното лято влязохме с "Пяна" в савски ръкав, който през зимата служи за укритие на корабите. Платноходката, гонена до този момент от пътният вятър на откритата река, се намери изведнъж в затишието на зимовището и остана с празно платно.

Мима хитро използваше лекия полъх на въздушния поток да се плъзне на педя от ръждивите корита на някогашните савски красавци в това гробище на кораби.

Водата в този ръкав е неподвижна и онези, които плават ги обгръща топлия дъх на гнилота и смърт.

На кораба "Делиград", чието витло лежеше затъкнато в тинята, живееше месеци наред художникът Бане Йегуля (Змиорката), за когото по Ада се разказваше, че криел из върбалаците удавници, докато не ги нарисува, а чак тогава ги пускал надолу по Сава. Поиска ни цигара и затова се покатерихме до капитанската каюта, в която живееше. Кабината вонеше на мърша. По стените й висяха рисунки на водни плъхове. Остри зъби и сплъстена козина. На масата - умрял плъх с разпран корем.

Още сънен, Йегуля ни обясни, че точно сега се намира в новата си "плъховска фаза", а че по-рано е рисувал разложени крави.

Але изхвъркна на наклонената палуба: прилоша му от смрадта. На Мима ѝ се разшириха очите и ноздрите, но остана.

Червенокосият Йегуля имаше усмивка на дете, което току-що е офейкало от къщи. Имаше нещо невъзможно в този тромав момък, докато се хвалеше с рисунките си.

Очевидно сам е разпространявал слухове за себе си и удавниците, за да си прави удоволствие с чуждия страх.

- Глей колко е нежен тоя, а? - показа ни мъртвия Арчибалд, най-любимия му плъх, когото рисуваше вече трета седмица. - Ама глей му само муцунката!

- Не гледайте в рисунките ми плъховете - обясняваше ни, докато пушехме в кабината му, - следете ритъма на перото! При рисуване с маслени човек може и да пунтира, но с перо в пръстите, рисува графика на сърцето си! *Рисува себе си!* Кръвообращението си. Вижте, тук линиите са драматични - тази плъхска козина, това са копията на Паоло Учело (знаете ли изобщо кой е Паоло Учело?) - с тях бода; а ето тук цялата работа става лирична... Защо не взема нещо похубаво за модел ли? Искам да отделя причината от следствието. Взимам най-отвратителното нещо на света: пукналия Арчибалд и така пред себе си поставям най-високото препятствие. Откривам красивото в отвратителното. Побеждавам сам себе си! А един пукнал плъх е факт, пред който трябва всички да се замислим. Какво сме ние, ако не обикновени плъхове? Нека някой ни убодe с нещо остро и всичко ще изтече от нас, всичко, което знаем, всичко, за което си въобразяваме, че сме или ще бъдем. И сега поставям милия си Арчибалд на фона на един мъртъв кораб. Какво искам ли? Искам да говоря за всеобщата гнилото. За всеобщата гадост, в което живеем! Защото този кораб, този скапан "Делиград", който след някоя и друга седмица ще бъде нарязан в корабостроителницата и претопен там в някакви си високи пещи, е плавал години наред на майтап между Белград и Шабац. Циганска капела на палубата! О, клети лайнари! Къде са сега онези дами и чадърчетата им! Изкльопал ги е малкият Арчибалд! Виждате ли, една плъхска смърт, в последния стадий на разлагане, е обхваната, как да кажа, като че ли с някакъв механизъм от тези корабни машини и чудесии. Глей, това са зъбни колелета, а това - лостове, и нещо меко и гнило се сблъсква с нещо твърдо...

Йегуля се опитва да нарисува всичко това, но като няма предшественик, трябва сам да си проправя пътя. Всичко изглежда логично, нали? И Арчибалд, и мъртвата вода, и мъртвия кораб!

- Ама вие сте само глупави ветроходци - казва, - спортът ми е крайно противен! Какво ще постигнете? Ще ме надживеете два месеца и половина със скапаното си здраве. Но нищо няма да ви отърве да заприличате някой ден на Арчибалд!

Йегуля казва, че всичко щяло да изгние: и хората, и плъховете, и корабите!

И той ли?

И той, но преди това щял да остави след себе си следа, доказателство, че е чаткисал нещата! Щял да бележи скапания си страх с перо и пак щял да ни прецака - щял да живее по-дълго от нас, макар че постоянно се грижим за трицепсите и бицепсите си. Боляла го оная работа за здравето и спорта!

През следващите дни усещахме ревност, моментално щом Мима свиеше в ръкава на Йегуля. Защото Мима беше привлечена. С какво - това още не можехме да знаем.

Йегуля понякога беше разговорлив, приказваше ни с часове, като че ли беше луд или наркоман, за плъховете си, плюеше "скапаната официална живопис, която получава държавни награди", строеше въздушни кули, а понякога пък го сварвахме потиснат и сънен - явно му скачахме по нервите си със спортния си дух.

Веднъж ни предложи тримата да рисуваме Мима.

Раздаде ни листове, на чиито гърбове имаше негови започнати рисунки, туш и пера. Той самият си избра туш с цвят сепия.

- Е? - каза, вдигайки жълтите си очи към Мима, и тя мълчаливо смъкна малкия си бански.

Спря ми дъхът. Често виждахме Миминото голо тяло, но то някак си беше семейна работа - за пръв път някой беше страничен свидетел на нашата еротика.

- Разхождай се! - нареди Йегуля. - Свикни малко с кораба...

И тя възсядаше корабните кранове, умилкваше се о великанската котва, изтягаше се върху въжетата, докато Йегуля не я намести в основата на висок гладък комин. Започнахме да я рисуваме.

При Але Мима приличаше на порнографските рисунки, побягнали от вратите на някой обществен клозет. Имаше малка глава като карфица и обли хълбоци. Ласкаех се, че съм добър рисувач (чиста гимназиална заблуда!), но под пръстите ми Мима се превръщаше в гипс от час по рисуване.

На хартията на Йегуля Мима раждаше голям разложен воден плъх. Очите ѝ бяха притворени от удоволствие, а ръцете ѝ прегръщаха високия комин, превърнат във фалус.

Але смачка рисунката си и я хвърли във водата.

Последвах примера му.

- Наесен отивам в Париж - каза Йегуля, без да престава да скърца с перо по хартията. - Плъховете ми са зрели. Тъкмо сега му е времето да плъпнат из Европа и да изгризат онези скапани естети. Идваш ли с мен?

Не каза нито да, нито не, но, докато се връщахме на пристана, забелязахме, че по реката плуват първите опаднали листа и че Мима е разсеяна.

ДВАНАЙСЕТ

Първата картичка пристигна през октомври.

"Слънчогледи" на ван Гог. На гърба - само две букви
- М. Л.

След нея дойде фотография на каменното чудовище от Нотр Дам, съвсем изподраскана от множество неразбираеми подписи. Виждаше се, че компанията на Мима е била мъртво пияна.

Когато М. Л. замина, сякаш реката спря. Дори и вятърът по Сава не духаше вече както по времето, когато плавахме заедно. Люлеехме се на "Пяна" без всякакво удовлетворение, закотвахме се до саловете на най-мрачните савски безделници и теляци, разкарвахме по реката заблудени момиченца...

Понякога все пак ставаше хубаво - тогава, когато спасяхме детски топки, паднали във водата. Ловяхме ги из реката, а децата пищяха на брега.

Мисля, че спасяването на гумени топки от водата е най- хубавото занимание за някой, който не знае какво би сторил със себе си. Първо съзирате някое дете как тича след топката; виждате ясно как тя се търкаля към водата и как я подхваща речното течение. След минута-две топката е понесена от бързея и пердаши по средата на реката. Е, тогава се появяваме Але и аз и започва големият лов. Отначало децата мислят, че ще им откраднем топката, но когато им я върнем на брега - пискат от щастие и ни смятат за герои. Отведнъж

започва да ни се струва, че шматкането по реката има някакъв смисъл.

Но когато Мима замина, все повече се смеехме механично, а старите лафове се въртяха като изтъркани грамофонни плочи. Оставяхме "Пяна" на съдбата ѝ, а Ада Циганлия заприличваше отново на далечен, изгубен рай.

Мима и нейният плъхоловец се настанили естествено на Левия бряг (Rue de Marles) в един съмнителен хотел, който, както ни разказваше по-късно Мима, смърдял на "Утрил" и на свалячи от два километра. Мима отивала всеки ден в Алианса да учи френски, а Йегуля се хванал като общ работник във фирмата "Бриер и синове", където обработвал камък за литография и печат.

Миминият скок отвъд завесата ни се струваше невероятен!

Все пак аз ѝ го бях предсказал, разгадавайки съдбата ѝ на дъното на чашата кафе вечерта в "Коларац", след като се върнахме от ръкава на Йегуля.

Действително, в тази чаша нещо се разтваряше, точно както се разтваря мида или двоен пасианс. Някакви пътища спираха тук, начертани в утайката от кафе, пътища и сълзи и един риж мъж...

- Виждам в чашата ти пари, някакъв път, интрига и успех - гадаех на Мима - и те виждам щастлива та, отвъд завесата, виждам, че хубаво ще живееш и ще имаш много сладки деца, а ако дочакаш трийсет и шестата си година, ще живееш дълго, дълго...

Знам, виновен съм за всичко, което се случи по-късно. Ревнив като животно, исках хитро да изтикам Але с Йегуля, затова почнах да мъкна плъхоловеца в "Коларац". А той седеше и мълчеше.

- Знаеш ли, като че ли се плаша от него... - призна ми една нощ Мима, докато я изпращах до тях.

- Защо?
- Той е гений.
- Ами, гений! - казах. - Обикновен пунтьор!
- Недей... - възпротиви се тя. - Той наистина е гений!
- Значи, ще отидеш с него в Париж?
- Не знам...
- Но е знаела.

Днес, когато всичко, което се случи в "Коларац", е далече от мен, отбивам се веднъж годишно в това кафене - по-скоро краката ми сами ме отвеждат там, където са отгледани най-лудите и най-скъпоценни екземпляри на моята омраза и любов.

Отварям кой знае за кой ли път вратата и в същия миг в очите, ушите и ноздрите ми нахлува онази стара, добре позната остра миризма на непроветрено помещение, топлата смрад на кухнята, смесена със застоял тютюнев дим - това е вкусът на някогашното убежище. Сядам на *нашата* маса край вратата и чакам приятелите си да дойдат и да окачат палта на закачалката. Но никой вече не идва в "Коларац". Само понякога някой от тях се отбива случайно и тогава се правя, че съм зает с вестника. Обръщам главата си настрана, плащам бързо и излизам. Ако ме забележат, струва ми се, че ще ме хванат в нещо непозволено. Чувствам се виновен за много неща, които завършиха тъпо. Измъквам се мълчешката от "Коларац", в който никой вече не ме познава, сякаш съм заварен на тайна панихида за живи и мъртви.

До мен от време на време достигат луксозни каталози от изложбите на Бане Йегуля. На цялата първа страница се мъдри фамилията му - Квижик! Йегуля иначе е Цвиич (Свијј), но французите го изговарят Квижик, защото ги мързи да си чупят езиците с някакви си там незначителни имена, от които дори и "ч" накрая не може да им се удаде. Някой, както изглежда, ревностно се грижи тези разкошни

монографии да стигат до стария Квижиков край. Няма да се учудя, ако това върши и самият Бане Йегуля, въпреки че още отдавна създаде собствения мит за изгнаника, скъсал всички връзки с родината, след като е станал един от главните стълбове на "L'Ecole de Paris".

Прелиствам последния Квижиков успех и се възхищавам от звучните имена на музеите, в които при определена температура и влажност се съхраняват плъховете на Йегуля: Виктория и Алберт-мюзийм, Лондон. Музей на модерното изкуство, Ню Йорк. Конгресната библиотека, Вашингтон. Колекцията на сър Роланд Пернос. Галерията на Даниел Кордие, Париж. Ожурдюи, Брюксел. Галерията на Жан Буше, Париж. От внимателно нагласената биография са отстранени всички факти, на които не биха могли да удържат укрепленията на измислената личност на Йегуля и нейния успех.

Особено интересна е последната глава от студията на Боске за нашия Йегуля, където по години са разпределени ключовите периоди в творчеството на Квижик. Чудно, никъде не се споменава старият "Коларац". Нито Мима Лашевска се споменава, нито старата Вецейка (клезетчийка), която си е на мястото, докато седя на нашата маса и дъвча още топли питки с пръжки.

Обичам да се отбия в "Коларац" около девет сутринта, когато масите още не са осквернени с пепел и залети с някакво питие. Макар и закърпени тук-там, покривките все пак са безупречно чисти и изпънати. Келнерите бършат чашите и ги подреждат в редици, за да им бъдат под ръка по-късно, когато стане навалица. Управителят, облечен в черен погребален костюм, нарежда карамфили и чисти пепелници. Около десет на масите пристигат хрупкави топли питки със зачервена коричка. Покриват ги с голям стъклен похлупак.

"Коларац" е, иначе, съвсем обикновено белградско кафене, без нещо изключително колоритно в себе си. Стените до половина са облицовани с тъмно дърво, което напомня за ж. п. чакалните втора класа. В предобедната тишина на кафенето от време на време извънпява нашарената каса, забълбуква старият ѝ механизъм... "Коларац" е съвсем безлично място за всеки, освен за мен. И за мосю Квижик, вярвам.

Докато кафенето е още без посетители, старата Вецейка я използват да разрязва книжни салфетки. От една салфетка, която според управителя, би била чисто прахосничество, тя прави четири, разрязвайки ги с нож.

Вечер, когато "Коларац" се изпълни с дим като "Граф Цепелин" преди излитане, а стените му изгубят твърдостта си, замъглят се и се залюлеят, старата Вецейка ще заприлича на пазачка на пъкъла.

Тя седи неподвижно край масата, на която се намират рула тоалетна хартия, чисти кърпи и дребни монети в плитка чинийка.

Една от ранните картини на Йегуля, с която започва международната си кариера и бягство от изкуството, носи именно заглавието "Старата пазачка на фекалии" (1959). От порите на лицето на старицата от това вече прочуто платно с размери 2,50 x 2,35 , което се пази в Musée d'Art Contemporain в Монреал, се сипе ръжда, докато отделни части от тялото ѝ напълно изчезват като изтрити с гума в жълтеникавите амонячни изпарения, които бликат от вратата на клозета, заедно с глутница водни плъхове. Старата Вецейка е показана тук в позата на всезнаещите вещици от пролога към "Макбет".

Има нещо поразяващо правдиво в това платно (признавам, макар че не съм луд по картини от Квижиковия тип) - докато го гледате, струва ви се, че всички неща под

свода небесен завършват точно тук, пред вратата на тоалетната: любов, доверие, пияни изповеди, лапане, алчност, лайна, всичко... Очите на Вецейка от "Коларац" са стари като Балканите. Зад тях е бездна от тъмнина. Те са видели всичко и всичко са узнали и сега са тук да бъдат свидетели на човешката суета. Тази жена е видяла прикрити Нарциси - заглеждали внимателно косата си пред огледалото, запознала се е със скъперниците и дългото им тършуване из джобовете, докато не открият най-дребната монета; присъствала е на похот - внезапни нападения и натискации пред вратата на кабината, узнала е всичко за дребните измами, чула е съскащите уговорки набързо за тайни срещи на три метра от съпруга, който безгрижно стои на литровата си бутилка; крачка по-нататък, видяла е лудостта, онези смахнати типове, които разговарят сами със себе си над писоара; запознала се е с перверзията в порочните допири на педита и лесбийки, обгърнати със смрад на урина - и действително, пазела е всички тези сцени като тайна, частица от която е била и самата тя в края на умиращия ден. Знаела е как започват много неща и как завършва любовта, която е имала намерения да преобърне света.

Сочейки един стар политик, който току-що се протърлил край нея, хванал се за стомаха, една стара Вецейка каза:

- Онези там горе най-напред държат речи и си вдигат наздравици, а после слизат тук да повръщат!

Пет вечери говорих на Йегуля за вецейките, за живите портрети на падението на някогашните уважавани госпожи, станали негодни за живота. Разказвах му за това, как накрая, останали без средства, са се съгласили да пазят лайната на онези същите фамилии, към които някога са принадлежали. Ако някой нарисува една Вецейка, говорех на Йегуля, на лицето ѝ трябва да са изписани мъдрост,

скептичност и доброта. Примирили се с живота, вецейките всяка вечер ни показват с примера си, че не трябва докрай да се доверяваме на щастливата си звезда.

И наистина, всичко това, за което разговаряхме, а още и оня особен тъмен тон на мъглата, появяваща се само между девет вечерта и един и половина след полунощ в "Коларац" и никъде другаде по света, съществува в тази прочутата картина на Йегуля. Върху това платно е определен стилът му - "да се материализира недействителността на съня, разливайки го в море от тъмна светлина..." (Alain Bosquet, 1961)- същият онзи стил, който днес се е превърнал в шанциране на размножените банкноти-картини, които държат и самия си творец в робството на маниера, не позволявайки му да рисува нищо друго, освен плъхове в жълтото зарево на "Коларац".

Естествено, Alain Bosquet и не сънува, че стените на едно бедно кафене някъде на Кнез Михайлова улица, някъде в Сърбия, някъде в Югославия, някъде на Балканите са облицовани именно с тъмно дърво и че светлината в тази бърлога е оскъдна и бледа затова, че мъждукащите крушки са скрити с мръснобели глобуси от мътно стъкло - никой и не предполага, че така далече от изискано пресметнатия безпорядък в парижкото ателие на Йегуля, до което колекционери и галеристи се изкачват с помощта на много връзки и подготовка като за поклонение, живее все още "Старата пазачка на фекалии" и че всяка сутрин с тъп нож реже купища книжни салфетки. Господин Bosquet, естествено, не е виновен; великият Квижик никога не му е дал това незначително сведение, макар че лично аз се съмнявам да е могъл да го забрави. Той просто не е желал да разкрие произхода на своята тъмна светлина. Гледах по цели нощи как Йегуля, върху гърба на кутия цигари "Морава" скицира безброй варианти за портрет на Вецейка. И докато ние се

лигавехме на масата, сипейки духовитости, Йегуля покриваше със скици салфетки, келнерски бланки и кутии от нашите цигари. Рисуваше с химикалка, а когато се свършеше, палеше кибритени клечки и продължаваше да рисува с въглена на върха. Понякога рисуваше с Миминия молив за очи, подчертавайки отделни детайли с нейния руж.

И докато ние излизахме от "Коларац" напълно изчерпани, със схванати от смях и препирни челюсти, Йегуля отнасяше със себе си пълни джобове с изрисувана хартия.

Беше, иначе, голям авантаджия: не познавам никого, на когото Йегуля да е платил някога кафето! Когато някой си поръчваше например гулаш, Йегуля му открадваше парче хляб. Ако станеш от масата да поздравиш някой приятел, можеш да бъдеш сигурен, че когато се върнеш, кафето ти ще е изпито. А човек, все пак, не може да се разхожда из някое кафене с чаша в ръка.

Йегуля гълташе всичко! Дори и плъховете, с които толкова се гордееше, не бяха негово откритие. Откраднал ги от някакъв млад художник, който през 1956 г. се обесил на Ада Циганлия. Но след като си ги присвоил веднъж, станали повече от негови!

Накрая този плъхоловец ни открадна и Мима, наистина, с нейно позволение, но все пак - Але и аз не можехме през цялото време да държим сестра си за ръка! От друга страна, лудият копнеж на Мима по белия свят победи вроденото ѝ отвращение - Йегуля сигурно ѝ е обещал, че ще стане кралица на плъховете и тя един ден просто се изпари от "Коларац" без сбогом.

Мосю Шарл Бриер, работодателят на Йегуля, притежавал малка литографска печатница на Rue de Somerard, точно до музея Cluny. Сред клиентите му били някои от най-

известните парижки художници: дю Бюфе, Ханс Хартунг, Антони Клаве, Поляков, Сулаж, Карзу...

Йегуля обработвал литографски камък в работилницата на Бриер за мизерна надница.

Френските работници са до голяма степен господа, за да се съгласят да стържат камък, затова преди Йегуля работел някакъв турчин, а преди него пък един сенегалец. Литографският камък, иначе, се шлайфа по следния начин: първо се залива с вода, след нея се насипва фин речен пясък, а след това се търка с друг, по-малък литографски камък, докато не изчезне и последната следа от старата рисунка. Търка се, докато на човек не му изскочат очите от напрежение!

Камъните се шлифоват в мазата на печатницата. Тук, под земята винаги е влажно и задушно. Черноработниците от мазето рядко виждат славните птици-художници, които посещавали работилницата на мосю Бриер. Те идват обикновено преди обяд и надраскват рисунките си за няколко минути, а след това работниците с дни ги приготвят, докато ги отпечатаат. След всичко това художниците се отбиват да подпишат графиките и по този случай мосю Шарл измъква прочутия си коняк от департамента Шарант, за да полее успешно завършеното дело.

Мосю Шарл се ползва с голям авторитет сред парижките литографи. Работилницата му е своего рода светилище. Нищо не се е променило в нея от времето на стария Пол Бриер, неговия дядо, който заедно с Лотрек измислил нова техника за литографско отпечатване, пръскайки боята от четка за зъби. Нежните преливания, постигнати по този начин, предизвикали същинска малка революция по това време и веднъж завинаги утвърдили авторитета на печатницата "Бриер и синове". Мосю Шарл Бриер затова се пази от новостите като от чума. Щом някой му предложи да мо-

дернизира печатницата, той гордо му отговаря: "Не, мой господине, докато аз съм жив, тук няма нищо да се промени! Ако не ви е по вкуса моята литография, занимавайте се с американската сито-щампа!" Той отива толкова далеч, че не сменя дори старите дъски на пода, които вечер, когато работилницата се затвори, се посипват със стърготини и се мете като преди сто години.

Така все още едно от най-важните предимства на работилницата "Бриер и синове" е ръчното шлифоване на камъка. Навсякъде вече са въведени електрически апарати за полиране, само при мосю Шарл работникът изстъргва камъка на ръка! Половин година тази работа, значи, извършвал Бане Йегуля, наречен Квижик. Намирал се на най-ниското стъпало в работилницата на мосю Шарл като прост "физикус", както белградските хулигани наричат общите работници. Не го считали за свой дори френските печатари, тъй като не бил член на профсъюза им и според тях отнемал хляба на някой французин. Когато Йегуля веднъж попитал на кой французин отнема хляба, та да му го върне, те не могли нищо да му отговорят.

Йегуля шест месеца шлифовал камъни долу, в мазето, мислейки си най-често за Сизиф. Работел гол до кръста, псувайки през зъби френските педита. За да разхубави живота си по някакъв начин, по стените окачил своите скъпи плъхове. Шарл бил доволен от този мълчалив работник, който гризъл камъка.

Един ден печатницата била посетена, съдейки по всичко, от авторитетен гост, човек с издължено конско лице, облечен в нов-новеничък работнически комбинезон. През тези години парижките салонни левичари обичали да се обличат с работнически костюми и да пушат евтин "Голоаз". Из печатницата се разнесла вестта, че господин работникът, иначе прочут художник, желаел да смени дотогавашния си

литограф, затова му препоръчали стария Шарл Бриер. Обходил за целта най-напред пресите в сутерена, а след това го завели във влажното мазе, за да се увери и сам, че при мосю Шарл камъните се полират наистина на ръка.

Йегуля се правел на шантав. Не прекъснал да шлифова един голям камък.

Господин работникът веднага забелязал плъховете по стената. "Чие е това?" - запитал той мосю Шарл. Полуизвинявайки се, собственикът му обяснил, че неговият нов работник в свободното си време изработва сам тези странни рисунки. Но ако на уважаемият гост му пречат, извикват у него отвращение и, изобщо, действат му неприятно, щял да помоли своя човек вече да ги държи в блока си.

Посетителят, очевидно, не бил тъп: веднага оценил стойността на плъховете и плъхоловеца в тишината, сред която се чувало само стърженето на камък о камък, скърцането на пясъка и зъбите на Йегуля.

Уважаемият гост по този начин видял рисунки, които никога не би могъл да направи. От тях сякаш напирал бунт. Някаква дръзка, предизвикателна принадлежност към подземното.

Ето, пред него светът се разпръсквал на парчета, отровни изпарения покрили земята, потопена в мъртвите води на някакъв странен речен ръкав, а от тази гнилоч и пепел се спасявали с бягство плъхове с настръхнала козина. И всичко това било изпълнено с виртуозността на Леонардовите скици за бойни и летателни машини; може би с малко примес от северняшката школа - например Албрехт Дюрер или Ханс Холбайн?

А все пак рисунките действително са нови, невиджани... Извикват у зрителя някаква съпротива, тягост, която се превръща в бяс, що ли? Защо трябва да се рисуват такива гадни неща?

Но гостът по-добре от когото и да е, схванал, че грозотата на плъховете и на плъхоловеца е само привидна, че това в същност е щит, зад който нежният плъхоловец се защитава от потопа на всеобщия атомен страх. Сторило му се още, че у него е познал своя бунт от четирийсет и девета, докато още не бил продал душата си на дявола и не станал съучастник на колекционерите. Онова време, когато рисувал трагични утринни разпятия, пред които се спират касапи и зарзаватчии от Les Halles, в мрачна ноемврийска светлина. Докато бил в онова, което колекционерите днес с благоговение наричат негова "готическа фаза".

- Бих искал да купя някои от тези рисунки - казал на мосю Шарл, - например тази! Колко струва?

Спрял се точно пред Мима, която раждала воден плъх. Хартията била омазана и обгорена по краищата. Тази рисунка била така дълго и така отчаяно-упорито творена, че на нея зеели дупки колкото еднофранкова монета. Хартията не била издържала беса на Йегуля.

- Combien?- попитал, значи, посетителят Йегуля, от когото се леели потоци пот.

- Милион! - процедил Йегуля и продължил да гризе камъка.

- Милион?! - смаял се уважаемият гост. - Но, моля Ви, обяснете на този млад човек, че дори и моите рисунки едва стигат милион...

Но още преди мосю Шарл да се опита да обясни каквото и да е на Йегуля, гостът изглежда се разкалял за неконтролирания изблик на тщеславие. В същия миг, когато го казал, се разкалял, но вече било късно! Думата била изречена, връщане нямало. Изсилил се, а Йегуля само това и чакал.

- Наистина ли? - усмихнал се детински и избърсал мокрите си ръце в литографската си престилка. - Продават

ги за милион?! Поздравявам Ви! И Вие, значи, сте добър художник...

Стиснал в шепа бледата ръка на господина и се захванал пак със своя камък. Посетителят, без да каже дума, се завъртял на пета и ядосано излязъл от мазето. Мосю Шарл, паникьосан, давал знаци на Йегуля зад гърба му.

- Знаете ли с кого разговаряхте? - спуснал се в мазето разгневен след пет минути.

- Знаем - казал спокойно Йегуля. - С Бернар Бюфе.

ТРИНАЙСЕТ

Сред работниците-французи бързо се разчуло как Йегуля оправил Бернар Бюфе. Как го е поставил на мястото му! Затова на другия ден го поканили "на чаша червено". Изобщо авторитетът му твърде пораснал и повече не му говорели, че отнема хляба на техните сънародници.

Но Бюфе се върнал след два дни.

Нещо изглежда го привличало към това влажно полумрачно мазе: плъховете от Ада вършели своята работа. Искал още веднъж да провери, дали не се е излъгал, затова завел и своя импресарио Етиен Соланж, за да види този мрачен балкански Сизиф, който дружи с плъховете и предрича скорошния край на света.

Йегуля, съвсем като че ли нищо не се е случило, и този път си шлайфал камъка. Мазето воняло на пот и пясък. И плъховете били тук: гледали от стените с плъхските си очички мъченичеството на своя творец.

- *Voilà!*- казал на Соланж - *C'est ça!*

Не, не се бил излъгал! Наистина в това мазе сред мъки се раждало нещо. Там се зачевало всеобщото нещастие на този свят. Неговото разлагане, неговата болест и гнилотата на вселената, с която е обкръжен. И всичко това било разказано с детската усмивка на някого, който не се плаши от нищо. Създателят на тези плъхове се хилел в лицето на съдбата си.

Бернар Бюфе веднага усетил това. Още повече, че вече отдавна бил от другата страна на барикадата, завинаги

роб на маниера, от който не му позволявали да се измъкне - нито Соланж - този същият, нито луксозния живот върху тези бедни, безброй употребявани и виждани оптически вертикали.

"Нашите главни купувачи са американските колекционери - говорел Соланж, - те не искат експерименти, а картини, които веднага ще познаят, че са твои, дори и от двеста метра! И на тъмно, човече! Те влагат в тях своите кървави долари и ги влагат дотогава, докато те държим на повърхността, а това вече е моя работа..."

"Изтърках се от употреба - мислел си Бюфе, гледайки плъховете, - но ето прясно месо за този картинаод. Няма да изтече много вода в Сена, а Соланж ще направи и от него конфекция, боклук. И малкият Сизиф на туй отгоре ще му бъде признателен до гроб за това."

От друга страна Йегуля омокнал: видял, че нещата стават по-сериозни - плъховете почнали сами да си проправят път към успеха, гризейки с резците си преситената кожа на тези изтънчени французчета. Прекъснал шлайфането на камъка и домъкнал пет блока, издути от рисунки.

Етиен Соланж, естествено, не изразил никакво въодушевление. По-скоро изглеждало, че цялата тази работа изобщо не го интересува и че издържа само заради Бюфе. Разглеждал мълчаливо лист по лист, мислейки си, че Господ-Бог е справедлив и непредсказуем; че гениите и хубавите момичета се раждат навсякъде, дори и на Балканите, в Сърбия, за която неговият баща му разказвал като за дивашка и войнишка страна. Пазел се да покаже радостта си, че художническият късмет не го оставя и на шейсет години, когато колегите му или се оттеглят след успеха в къщите си из Прованса, или избягват риска, излагайки само проверени имена. Ето, случаят му поднася в ръцете един чист гений, и то гений, който днес може да се купи на безценица, за малко

дребно, и да се обвърже с един стабилен договор, че да се дои от него талант и пари, докато на хората не им втръсне от налудничавите му плъхове. Естествено, срещал бил често талантливи художници, но за тази работа не е важно да бъдеш талантлив, а достатъчно луд и да издържиш цял живот, гризейки боята. А този е именно такъв, очевидно. Ето човекът, който ще маже масло по хляба на внучетата му Пиер и Жоржет!

- Знаете ли какво? - казал след всичко на Йегуля. - Вие несъмнено имате известен талант, но всичко това е още доста незряло и сурово. Вие, естествено, знаете, че рисунките малко се търсят на пазара, ще можете ли тези нещица да ги изпълните с масло? Познавате ли изобщо техниката на рисуване с масло?

Да. Йегуля казал, че познава техниката на рисуване с масло, но, добавил, рисунката е основа на всичко, а той лесно щял да я повтори, ако трябва, и на стена, в бетон или в тесто, все едно. Щял да я издълбае с нокти в горещ асфалт! А с масло не рисувал само затова, че рисуването по този начин изисквало известен комфорт. Ателие, достатъчно пространство и много повече пари за материал. Рисунки е възможно да се правят навсякъде: по чакалните, например. На улицата. Най-голяма част от тези рисунки той правел лежешком в кревата, завит ето дотук, с одеяло, през дългите белградски зими, когато нямал с какво да се отоплява. Скиците, естествено, нахвърлял по река Сава, из старите напуснати кораби. А що се отнася до трайността на рисунката или маслото, на това или онова, господинът сам най-добре знаел колко трайни са пирамидите и че пясъкът един ден просто ги разял и затрупал. Трайна била само смъртта, казал и му се изхилил в лицето.

- *Bon!*- казал Етиен Соланж, след като станал от стола. - Ще видя какво мога да направя за Вас.

Йегуля продължил да шлайфа литографския камък за мосю Шарл и следващата седмица, но на всичко в работилницата било ясно, че става нещо изключително, след като изпратили с погледи Бюфе и господин Соланж, които на излизане от мазето живо жестикулирали.

Мосю Шарл сменил на другия ден крушката от 25 свещи в мазето с нова, много по-силна. Почнал да нарича Йегуля "*Mon cher ami*, Квижик!"

През следващата седмица господин Соланж завел на вечеря Йегуля и Мима заедно. Яли в ресторанта на хотел "Крийон", обкръжени от келнери, които не можели да се начудят на това, че младият господин пие кока-кола с рибата. Доста странно, нали?

- *S'il vous plaît, vengeance du 1947* - казал Йегуля.

- *Pardon, Monsieur?*

- *Coca-cola, bien sûr!*

За предястие Йегуля си поръчал руска салата. Келнерите се усмихнали, когато казал:

- *S'il vous plaît une salade soviétique...*

- *Charmant!*- възкликнал възхитено *maître d'hôtel*.

Мима следвала по петите своя изискан домакин в познаваческата му разходка през вината и годините на реколтата. На Соланж изобщо не било ясно как този изоставен нехранимайко, неговият бъдещ състезателен кон, намерил такова ценно момиче. Най-много го смайвала Мимината свежест и затова й казал:

- Вижда се, скъпа, че цял живот сте яли прясна храна! Нашите момичета се хранят с месо, което дълго време е било замразено. Те са бледи и анемични, сякаш ги отглеждат в хладилници... Американският начин на живот напълно ще ни унищожи! Но Вашата кожа!...

Мима тази вечер била блестяща.

Старият Соланж се наслаждавал на нейната младост, без да изпуска из очи Йегуля, който правел малки плъхчета с восъка, покапал от свещите. Направил шест червени плъха.

Предложил им да ги откара до квартирата, но те отка-зали. Продължили да се шурат по кейовете край реката.

Тази нощ Мима се опитала да убие Йегуля с ютия. Запокитила я към главата му и го халосала в слепоочието. Йегуля и днес носи този белег.

Започнало от това, че Йегуля полудял от любов към самия себе си.

Знаел, че все някога ще успее, но дори и сам не се надявал на тази филмова скорост. Колко наши художници преди него са успели да завладеят Париж? Прочутият Узе-лац днес е скромнен илюстратор на порнографски издания. Илюстрира маркиз дьо Сад и се обзалага, че умее най-добре да нарисува женски задник. Художникът на женски дупета "маестро Юзелак!" Неговият най-голям конкурент от Белг-радската художествена академия, някой си Федя, който също така пристигнал в Париж с блокове, препълнени с рисунки, завършил като артист в кабарето "Joli Fleur". Обявяват, че рисува най-бързо в света. Излиза маскиран като Рембранд и прави портрети на гостите, докато персоналът поставя тра-пеца за следващия номер. Днес той е една мизерна пауза ! А в Белград го считали за гений и му предсказвали голямо бъ-деще. Бъдеще - лайна!

Всички останали повече или по-малко се уплашили от глада и неизвестността и затова се върнали в Белград. Живеят от това, че си спомнят славните парижки дни. До-саждат на студентите с уж приятелството си с Джакомети и Сутин. Никой от тях дори не е видял отблизо господин Со-ланж, а камо ли да е бил с него на вечеря в "Крийон"!

Мима си правела планове: ще се пресели извън Па-риж, в къщата, обещана им от господин Соланж, ще прави

луди приеми за сънародници и французи, ще могат да идват всички! Живот! Ще си купи бяла двуместна кола и ще кара, натиснала клаксон, из своя край, за да я видят всички онези нищожества от Сеняк. Преди това ще кара бавно по Кнез Михайлова, по обед; всички ще откачат от завист!

Но Йегуля мълчал.

Може би е по-добре да й каже всичко веднага, отколкото след това, когато ще е късно. Той няма ни най-малко намерение да живее с нея.

- Кой е говорел за брак? - възроптала Мима. - Боли ме дупето за брак...

Да не е еснафка!

Йегуля нямал пред вид само брак, а изобщо живот с нея. Всички наши художници били опропадени от жени. Жените били ги държели под чехъл. Никой не можел да опропасти художника така, както собствената му жена. Нека Мима знае това! Защото художниците не били от този свят, та затова жените им се грижели за живота: плащали им наема, готвели им, раждали и възпитавали децата, осигурявали им време за рисуване... И тогава се почвало! Те държели парите, те решавали всичко! А художникът се превръщал все повече в домашно животно, което снася картини, както квачката снася яйца. Докато можели да шибат, нещата някак си се оправяли, но когато повече не им ставал, жените им съвсем побеснявали: обиждали ги в собствената им къща, пред гостите. Във всеки приятел виждали само някой, който иска безплатно да гепи картина. А ако узнаели, че на бедните художници все още можело да им стане от някоя друга жена, ставали ревниви като кучки и само разгонвали моделите. Жените на художниците били главните виновници за провала на своите съпрузи. Накрая те не рисуват като някога и всичко свършва. Който е хитър и успее да надиграе жената в занаята си, той щял да стигне далече. А децата? Децата

били направо гадост! Изобщо, трябвало да се разгони фамилията. Тези авантаджии, хранени като паразити от бащиния им талант! Да видела само стария Пикасо: та той изобщо не бил знаел колко жени и колко деца бил имал... Йегуля си знаел работата. Той нямало да се мине. Не, *Mademoiselle!* Може би Мима си мислела, че той не бил прозрял намеренията на оня скапан Соланж, който смятал да го дои до края на живота му? Него, Йегуля? Не се бил родил този, който да го прекара. Соланж щял да му послужи само дотогава, докато не се утвърдял с плъховете на американския пазар, а тогава *adieu, cher ami!* Да се ебе! Но що се отнасяло до шибането, *merci*, той винаги бил готов за някой изстрел, ако потрябвало. За друго, естествено, да не си правела устата! На това място той и Мима трябвало да се разделят. Всеки по пътя си. Пред Йегуля стояла огромна работа. Щял да им покаже на онези френски педали как се рисуват мъда. Мъда. Мъда. Мъда. Дали била виждала тези мъда? Плъховете му щели да преплуват голямата бара и щели да изкльопат мангизите на глупавите янки. Щял да ги пуска от ателието си и те, така дресирани, щели да се връщат, плувайки през океана, с мангизите в човката.

Тогава Мима хвърлила ютията и така се разделили.

Посрещнала зората из пустите улици. Някой я завел рано сутринта в *Les Halles* на лучена чорба. Проститутките подозрително я гледали като нелоялна конкуренция. На другия ден се хванала на работа да се грижи за френски бебета в съвсем друга част на Париж, близо до Булонския лес, но след два дена се нашибала от отчаяние с хазяина си и затова повече не можела да остане в тази къща. Сменила семейството, но й било най-много жал за децата, с които се запознала. Децата били феноменални, а родителите - направо боклук. Накрая Мима се разболяла и мислела, че ще умре. Спасили я две югославски студентки, при които лежа-

ла два месеца. След това била заприличала на собствената си сянка и собствените ѝ панталони танцували около талията.

Веднъж, доста след това, минавайки по Шанз'Елизе, видяла купчина паркирани лимузини пред галерията на Етиен Соланж. Във витрината стояла само една картина и само една дума:

КВИЖИК

и плъхът Арчибалд от кораба "Делиград"
Изложбата открил югославският посланик.

ЧЕТИРИНАЙСЕТ

Изплува след една година на Кнез Михайлова, почти призрачна след парижките приключения. Сякаш там беше помирисала цветето на злото, сякаш западният ангел я беше погалил с отровно крило, Мима ни действаше твърде странно и затова при нейното ефирно появяване в бледа кафиена рокля Але и аз се почувствахме като тромави селянци.

Болестта, която беше прекарала, ѝ беше подарила някакъв финес и изтънченост; струваше ни се, че все още я обгръща облак парижки въздух. Приличаше на котка, която след много скиталчества и патила се връща в своя двор, за да излекува ранената си лапа.

Разказваше ни, че Париж нощем горял и че по тротоарите ядели пържени картофи в пликчета. В старите парижки къщи квартирите нямали бани, а обитателите се миели на обща чешма в коридора. Разказваше ни още, че в Париж се била сприятелила с много испанци, които доста си приличали с нас, че алжирците стреляли по улиците с автомати и че френската полиция била най-свирепата в света. Документите си тя наричаше "папири", а хазяина си - "патрон". Мима нямаше да бъде Мима, ако след една година не беше успяла да затъркаля своето "р" като францужойка!

Каза ни още, че Париж бил абсолютно единственият град, в който трябвало да се живее и че пак щяла да се върне там, щом уреди в Белград някои неща.

Съдържанието на старата ѝ чантичка миришеше на белия свят.

В нея все още имаше неиздраскани парижки кибрити и разхвърляни визитни картички. Върху носната ѝ кърпичка видяхме шампован план на Париж; неговите мостове и червените нишки, които обозначаваха линиите на метрото.

Говореше тихо, почти шепнешком, чудейки се защо в Белград всички викат, когато разговарят. За Париж разказваше като за своя лична тайна.

Спомням си, седяхме в "Коларац" и пиехме кафе, когато Мима ненадейно ни погледна и ни попита дали сме чували за Джеймз Дийн.

Не знаехме за него нищо повече от онова, което оскъдно съобщаваха нашите вестници. Новите филми стигат до нас бавно, едва след като останалият свят им се насити; затова заразпитвахме Мима за този млад американец и попитахме Мима какъв е пунтът.

Каза ни, че всичко живо лудеело по него. Цял Париж бил луд по Джеймсик. Била гледала и трите му филма: "На изток от рая", "Бунтар без кауза" и "Гигантът". Повече не бил и снимал.

В тези заглавия имаше някакво ново звучене.

- Не знам - каза Мима, - но докато го гледах, ми се струваше някак си, че повече не съм самичка, сякаш си на мерих брат...

- А ние? - запитах.

- Това е друго...

Измъкна от малкия си кадифен портфейл сгънати фотографии на Джеймз Дийн и ги разгърна между чашите кафе. По изтърканата вестникарска хартия се виждаше, че е бдяла над тях много нощи. Мима не се върна от Париж с празни ръце - беше донесла своите икони и ги подели с нас.

- На кого ви прилича, кажете!

Погледнахме и аз смаян промълвих:
- Същински Але...

Този, който не познава скуката на малките градове, от които пристигдохме тези години в Белград, никога няма да разбере какво убежище представлява един киносалон в 8 ч. вечерта.

Имаше син плюш, изтърган по краищата, имаше шумолене от станиолени обвивки на бонбони, и скърцане на седалки имаше; там бяха момчетата от първия ред с дръзко протегнати крака чак до под екрана, имаше и разпоредителки с престилки от сатен и фотографии на входа с множество дупчици по ъглите - това са белезите от пироните, с които са били заковавани във витрините на други градове, в други кина; имаше нещо хубаво и отчайващо в тези вечери, когато се гасят полилеите от фалшив кристал, а всичко изчезва в трепкащата светлина, която идва някъде отвисоко, от балкона, във вид на трептящ сноп.

Бяхахме от собствения си живот за два часа в прерията, биехме се с негодниците по салууните на Покер-флет и пробждахме бикове по арените на Памплона, возехме с гондола английската принцеса по венецианските канали, играехме степ в Бродуей; когато светлината се запалваше отново, излизахме напълно зашеметени на дъжда, по-бедни, отколкото когато и да било - неуспели бегълци, върнати в сиропиталището. Оставахме още дълго-дълго пред затъмнените витрини с фотоси от гледания филм, разпознавайки героите и случките, докато улицата се опразваше. Край на с минаваха разпоредителки и чистачки, а от фойето се носеше към улицата онзи единствен киносалонен мирис - ментол, прах от кадифе и дъжд.

Слизах така, години наред, на главната улица и в нейните три кина, разположени през петдесетина метра едно от

друго. Стисках в изпотена шепа банкнота от сто динара, с която щях да платя своето малко бягство от плесенясалия град. Моята младост беше притисната от вечната мъгла на това градче, изгубено далече от бога, върху което досадните седмици се спускаха като разтворен чадър.

През месеците, когато успях да си намеря някое момиче и да се самоубедея, че отлично се забавлявам ("забавлявам се" - господи, колко глупав израз за телешкото развеждане по стъргалото), бягах в тези три кина, чиито програми бавно се сменяха; защото по този начин можех да избягвам градските улици, пълни с празноглави злобари, де-густатори на минаващото младо месо. Тук, в тези салони, се запознах с потното стискане на дланите, приближаването на краката и случайно откритата гладка част на гърба, когато ръката се вмъкне под блузата, топлия дъх на устните на ухото, сладката тайна на пубертета...

Не можех случайно да не се сравня с филмовите герои, без да не унищожа докрай онова малко останало добро мнение за себе си.

Какво можехме да предложим на тези момичета, които като цветове се разтваряха в мекия сумрак?

На техните порти се опитвахме да ги целунем "филмово", а те се съпротивляваха, искаха да си легнат в постелите с неразмътената картина на онези прерии, на онези коне и хора, подобни на богове.

Филмите направляваха живота ни по оня ред, по който попадахме в кината. Можеше да бъдем отведени там или там - зависеше от онова, което гледахме в киното. Впрочем, не мога да се отърва от впечатлението, че получавахме точно това, което трябваше да получим; че в тези случайности все пак имаше и някаква вътрешна закономерност.

Филмите, естествено, закъсняваха. Пристигаха две-три години по-късно, тогава, когато по света отдавна бяха

престанали да мислят за тях. Но това от своя страна беше добре. Даваше ни възможност до крайност да да развием предчувствието си, да предвиждаме какви ли чудеса ни очакват още, точно както старият Менделеев е могъл да измисли теглото на химичните елементи, които още не били дори открити. Като бедни деца събирахме отпадъци от целулойдни приказки, които разглезените единствени деца от по-добрите домове бяха изхвърлили на боклука. Филмът за нас беше неизбежност, а всичко, което ни се случваше, ни служеше само да открием прилика с филмите, които поглъщаме. Киносалоните станаха така част от всекидневието, потребни като храна, необходими като любов. Вярвахме сякаш по на филма. Той дълго биваше за нас единствен изход.

Тези стари филми достигаха до нас вече изтъркани, цветовете им биваха избледнели, а звукът хрипав. След дълго обикаляне по провинциалните кина действието често биваше разпокъсано, ролките разбъркани и всичко това наивно слепено, но все пак, когато не успяхме да се вмъкнем на някоя прожекция, нямаше нищо, равно на нашето страдание.

"Империял", "Аполо", "Радник" (Работник)....

Кибичехме с часове пред входа, вслушвайки се в далечния тропот на стада и звука на чуждите думи, нежната музика на любовните сцени, воя на полицейските коли, а когато щастливците, успели да се вмъкнат вътре, в нашето светилище, се появяваха като лунатици на вратата, сякаш идваха от някоя друга планета, питахме ги нетърпеливо какъв е филма.

- Фантастичен! - отговаряха, минавайки, или посочваха с палец надолу и казваха:

- Лайна! - когато наистина беше лайна.

Във всички тези малки градове с главна улица, хотел и парк, където от скука е пресъхнал дори и фонтанът,

построен в прослава на някоя забравена дата, живееха момчета, които по някаква цинична игра на природата приличаха на славни артисти.

Със самочувствие на щастливи личности се разхождаха по стъргалото лъже- кларковци и купърровци с онази същата горделива походка, с която някога, преди войната, минаваха типове лъже-Валентино грижейки се за пътя по средата на главата си.

В родния ми град живееха например трима тарзановци, които бяха следвани по петите от чити. Ако се срещнеха на стъргалото, се изглеждаха враждебно, преценявайки кой е по-близо до оригинала. Читите следваха своите тарзановци точно като във филма. Техните господари стъпваха тромаво, съзнаващи силата си, изнасяйки напред първо лявото, а след това дясното си рамо, с ръце, които не се опираха о тялото, поради изпъкналите мускули. Хората-маймуни ги следваха, развеселявайки улицата с пунтовете си: издаваха от време на време маймунски викове и вдигаха полите на момичетата по тротоара. Действително имаше много маймунско в тях! Колкото повече старееха, толкова повече им прилягаше ролята. Ръцете им се удължаваха все повече, а бързи маймунски тикове пробягваха по лицата им. Прякорът "Чита" им оставаше чак до смъртта.

Провинциалните фотографи и до днес държат по витрините своите художествени произведения - портрет на остарял Кларк, обнажен бюст на местна Джина Лолобриджида. Лесно се набива в очи фаталната прилика: внимателно подрязаните мустачки и слонското бездушие в погледа на местния свалч, изпъкналите устнички на нашата Джина, която между другото народила сюррия деца, но която все още наричат Джина, докато фотографията ѝ бледнее във витрината на главната улица.

Душите на филмовите герои се преселваха по този начин в хиляди млади тела, размножавайки се, помагайки на своите нови собственици да се почувстват изключителни в своя град и на своята улица - да се пренесат във филмовия мит и да привлекат върху себе си погледите, присвоявайки част от любовта, отправена към недостижимия филмов бог.

Но никога - нито преди, нито след това - нямаше толкова двойници, колкото по времето на посмъртната слава на Джеймс Байрон Дийн в средата на петдесетте години на този век.

Този артист, който се е снимал само в три филма, преди да загине на калифорнийското шосе край град Салинас на 30 септември 1955 година, карайки сребристия си "Порше-спайдър", подари на връстниците си съвсем нов начин на поведение. За разлика от предишните филмови герои, които спечелваха всичките си битки, той ги губеше. Вместо със сила боравеше със слабостта си като с оръжие. Вместо мускули, имаше трапчинки на бузите. Вместо любов, навсякъде го чакаше отказ.

Майка му, Дженифер, умряла, когато Дийн бил на девет години. Растял с омраза към баща си Джордж, който се оженил повторно; преследвал постоянно някаква мъглява любов, която никой не могъл да му предложи, по същия начин, по който вършеха това милиони негови връстници по света. И ето, накрая всички те получиха своя образец - момче, подобно на тях, с кецове и стар пуловер, някой, който не се срамуваше от несподелената любов. Митът около неговата смърт, която сякаш и сама беше като някакъв филмов сценарий (когато загинал, бил само на 24 години), се разпространяваше като болест из Европа и накрая стигна и до нашите кина, няколко месеца след Миминото завръщане от Париж.

Целият свят търсеше нов Дийн.

Този младеж остави след себе си огромна празнина в сърцата на своите зрители-връстници, която нищо не можеше да запълни. "Нов Джеймз Дийн: - това стана девиз на филмовите продуценти, които панически търсеха негов наследник. В Полша това беше Збигнев Цибулски, в Америка Уорън Бийти и Робърт Редфорд, във Франция - Жак Шарие, в Англия Дейвид Хемингз, в Русия - Олег Видов.

Но нито един от тези щастливи избраници, наследници на Дийн, не отговаряше на нужните условия за короната. Не достигаше може би малко талант. За нещастие и малко точно от онази несподелена любов на Дийн. Едно е сигурно: всичко беше възможно да се наподоби, освен светлината и флуида, който Дийн разпръскваше из киносалона, както Але из "Коларац", през онази година, когато изведнъж установихме, че е роден брат на Дийн.

Борбата за престола на Дийн беше изострена, конкуренцията огромна.

В Америка се лансира нов тип Джеймз Дийн - Стив МакКуин, "Дийн, който отмъщава и спечелва изгубената битка на мъртвия си предшественик".

По Кнез Михайлова плъпнаха лъже-джеймз-дийновци, които изгаряха от желание да загинат в сребрист състезателен автомобил.

Джеймз Дийн успя да изтика от мода разюзданите младежи от атлетичен тип. Всяко изоставено момче приличаше от само себе си на Дийн. От момчетата се искаше да завладяват, от момчетата - да страдат! Фризьорите залепиха снимките на Дийн над фотографиите на неприкосновения дотогава Грегъри Пек. Вестниците всеки ден печатаха биографията му с продължение.

В Лос Анджелис един човек взимал по двайсет и пет цента за вход в бараката, където била изложена сплесканата кола на Дийн. Парченце от колана му, голямо колкото нокът,

било продавано за 75 долара. Шалът му бил купен на търг за 500 долара, а ръчният му часовник достигнал цената 1300 долара. На гроба му във Фермонт няколко момичета се самоубили от отчаяние. Филмовите компании, за които работел, били затрупани от писма до Дийн, сякаш бил жив! Основани били клубове "Джеймс Дийн", а най-големият - в Токио - наброявал шест хиляди члена. В него се плащал членски внос от шест долара. За тези луди пари се купували цветя, които от Япония летели до гробището в Калифорния.

- Никой не може да повярва, че Джеймсик е мъртъв! - говори ни разпалено Мима. - Дори и аз самата не мога да повярвам това. Но ако съществува преселение на душите, то Джеймсик съвсем сигурно се е преселил в Але и това веднага ми стана ясно още онази вечер в Париж, когато гледах "Източно от рая"...

Колко мъничка е планетата, на която живеем и как се преплитат нашите животи...

На 8 февруари 1931 година в малка ферма в Северна Индиана се родило момче, на което дали име Джеймс Байрон Дийн. Това станало от другата страна на нашето кълбо.

Пет години по-късно, на етажа, под който се намирала канцеларията на началник-гара Липница, се родил Але.

Когато Джеймс Дийн изучавал актьорство в "Ектърс студиоу" при славния Лий Стразбърг, където го завел Елия Казан, Але чакал локалните влакове с надежда, че някой ден от вагон първа класа най-накрая ще слезе момичето, за което е бленувал в детската си стая под покрива.

Докато младият американец се влюбвал в Ана-Мария Пиетранджели, Але се учел да играе английс-валсер, настъпвайки селската си партньорка под звуците на липнишкия пожарникарски оркестър.

А когато Дийн, умираше на пътя за Салинас в седемнайсет часа и четирийсет и девет минути (стрелките на

часовника му спрели на 30 септември 1955 година точно в това положение), какво ли е правел Але? За какво ли е мислил? Сънувал ли е, че е изгубил двойника си в Америка?

И ето, тези два на пръв поглед разделени живота се срещнаха по някакво чудо посредством Мима Лашевска и тръгнаха заедно по новия път, по който Але беше воден за ръка от "красивия млад труп" на Дийн.

Тогава още не можех да зная, че нашата Мима крои нови планове за великото си завръщане отвъд завесата, че обидата, нанесена ѝ от нещастния Квижик, е по-дълбока, отколкото ми се струваше, когато вярвахме, че епизодът с Йегуля е излет, чист майтап. Мима не се отказваше от бляна си един ден да стане кралица и да се измъкне от гаража на стария Лашевски. Повече от всякога тя беше упоена от своя луд филм в "Техниколор", за който с години е съчинявала сценарий. Париж само ѝ помогна да се запознае със сценографията.

И както някога ѝ е бил необходим старият Лашевски, с чиято помощ да влезе незаслужено във фалшивия разкош на театралните костюми, а по-късно дебелият Мишел, с чиято помощ да яхне една от първите белградски веспи и славно да се вози по Кнез Михайлова по обед; точно както чрез Бане Йегуля за миг бе изплувала от нищетата, хванала се за опашките на водните му плъхове, влачена през парижкия порой - сега ѝ беше потребен някой друг, някой нов, и този друг беше Але, двойникът на Джеймз Дийн.

Просто Мима съвсем не можеше да се примири с това, че цял живот ще прекара на лошо осветени места, едва свързвайки двата края. Залагаше на всичко или нищо.

Но погрешно ще бъде да мислим, че в кроежите на малките ѝ женски заговори, с помощта на които трябваше да се домогне до широкия свят, е имало пресметлива поквареност, хитрост или каквото и да е друго подобно! Без ка-

къвто и да е талант, освен най-редкият - за късмет - на Мима се струвало, че само ще помогне на другите да заемат местата, които им принадлежат, а те ще ѝ предоставят в замяна възможност да се сприятелява и да участва, да присъства на приеми.

Още същата седмица след завръщането си започна да работи за Але.

Искаше да извести на света връщането на Джеймз Дийн от мъртвите и то, че тя лично го е изровила.

ПЕТНАЙСЕТ

Пролетта започна да се чувства още през февруари.

Топлите ветрове, които духаха със седмици, без да спират, бяха пълни с приятни предвещания.

Зимните ни палта натежаха изведнъж, а колената ни започнаха да треперят. Някакъв сладък дявол се всели около масата ни в "Коларац".

Ще попитате сигурно за какво ли е било толкова важно за мене и приятелите ми едно кафене като "Коларац"? Може би днес това е без значение, но завладяването на едно кафене крие в себе си тактиката от великите битки на живот и смърт. Градските момчета се борят за мястото си в живота, първо заемайки стол край масата в кафенето! Извоюването на правото да се седи на масата с връстниците е първият сериозен сблъсък с възрастните, които вече държат своите маси, авторитет, мангизи.

Обичам и днес да реконструирам на своята някогашна маса решителния бой за "Коларац" (през часовете, когато около нея не седи на кока-кола тайфа двайсетгодишни младежи). Обичам да мисля за това как съм си извоювал мястото, как от него съм направил свой щаб и как накрая и кафенето, и аз забравихме отдавна тази война. Сега сме квит. Танто за танто! Повечето от онези келнери, с които се спречквах, не работят вече в "Коларац" - няколко от тях са пенсионирани, един се удави в Дунав, други работят в пореномирани заведения. Но по времето, когато завладявах "Коларац", те обслужваха своите маси и всеки от тях опреде-

лено не обичаше младите посетители, които до безсъзнание ближеха черно кафе, заемайки масите, където можеха да седнат онези, които поръчват и правят оборот. Затова келнерите от "Коларац" измисляха различни трикове, за да се отърват от мен. Понякога намирах табелка, на която пишеше "Reserve" или пък предната вечер излизаше заповед за "задължителна вечеря".

По времето, докато живеехме в Белград без адрес, без регистрация и без кутия за писма, "Коларац" беше единственото място, където можехме да предадем нещо или да уговаряме срещи. В него можеха да ни открият провинциалистите, на които им се беше усмихнало щастието, когато им се приискаше да се покажат. Бездомниците всъщност са чудесна публика, пред която можеш да демонстрираш собственото си превъзходство. Естествено, и всеки бездомник сам най-добре знае какъв шанс предоставя на щастливо задомения еснаф, затова той дори и случайно не се съгласява безплатно да играе ролята на очарован слушател на глупости. Възнаграждението е мизерно: малък заем, който никога няма да бъде върнат, чаша пиене, понякога дори и без това - само изкопчена цигара или малко дребни за връщане с автобус в Студентския град.

Колко пъти е трябвало да слушам часове наред полупияни откровения, колко пъти без възражения съм позволявал някой да се вживява, анализирайки бедственото ми положение, което и в действителност не предлагаше много розови перспективи, само и само за да дочакам онзи решителен момент, когато събеседникът ми е готов да извади мангизите. Бивах най-внимателният и най-смирнен слушател, онзи, който безкрайно се диви на мъдростта и сигурността на своя домакин от масата.

Моят чар - плод на усъвършенстваната авангаджийска техника, беше сърдечно открит за всички удари, на-

сочени срещу некадърността, мързела, безотговорността, денгубата и витаенето ми из облаците... "Говорете, каквото си искате, мислех си аз, само ми платете гулаша и кутията "Зета"! Ако добавите още и за автобуса, ще ви бъда бъда благодарен до гроб!"

- Ама кой ще ти даде някога филм?! - говореха благодетелите ми. - С какво си показал, че изобщо заслужаваш? Слез малко на земята, бе, от тия твоите облаци, виж в какво си се превърнал! Не ме разбирай грешно, старче, аз наистина не обръщам внимание на мангизите, мисля че не това е главното ми занимание, но ти действително с години ни правиш на будали! Длъжник си на всички страни. Хората говорят... Ето, виж! Бих ти дал пръв пари само да знаех, че ще постигнеш нещо с тях...

Тук събеседникът ми задължително измъква своя портфейл и разлиства пачка банкноти, които пак изчезват в неговия джоб. Търпях всичко с надеждата, че някой ден ще им покажа кой съм и че те са се лъгали за мен.

И така, седейки години наред в "Коларац", имах възможност отблизо да се запозная с нещата, без които щях да съм беден. Ситостта на големите лапачи, цицийството, лудостта, страстта, хазартът, интригите, тъпотата на неделните семейни излизания на кебапчета с лук, тъгата, задушавана с ядене, алчността и борбата за власт... Келнери воюваха против деспотизма на управителя, освен това един срещу друг, а всички - против касиерката; виждах как се развалят бракове, запознах се със завистта, най-сетне: четях желанието в очите на онези, най-благородните, да се измъкнат от тази бърлога на застояли ястия и съмнителни подправки, да намерят някои други, по-светли места, бях свидетел на безбройните им опити да осъществят това, и техните поражения виждах; накрая, аз още чакам да видя завършека на филма за онези, които временно успяваха да се

измъкнат от "Коларац", от този град и от тази страна, да избягат от очите на свидетелите, които знаят всичко за тях - чакам като някаква злокобна птица, измервайки провала си с техния успех.

Но знам едно: времето на "Коларац" е по-силно от всички, които някога са се опитвали да му убегнат. То - оно-ва време - ги дърпа с конците си през бунището на измамни очаквания и тези "златни момчета", които толкова обещаваха, тези момичета, от които толкова много се очакваше, не знаят вече какво да правят с успеха си, който има стойност само ако се покаже в "Коларац", пред нас, останалите клетници, които никога не го и напусkali.

Понякога към моята маса в ъгъла до вратата се приближава някоя млада двойка:

- Свободни ли са тези места?

- Не са.

Събуждам се и обяснявам, че очаквам приятели. Но аз вече нямам приятели. Излъгал съм ги. Не очаквам никого: те двамата винаги са на моята маса - Мима Лашевска и Але. И когато и да седна на *нашата* маса, те вече са на нея. Чакаат ме.

Зимата ни донесе много хубави филми в Кинотеката: изгледахме целия Грифит, клюмахме на немия Съострем и Драйер, възхищавахме се на Айзенщайн и Довженко, хилехме се на Бъстър Китън и Чаплиновия цикъл. В сутеренната зала на Кинотеката можеше всяка вечер да се видят приятелски лица, имаше майтапи и муфтене на банкноти от 500 динара. След прожекциите отивахме в "Коларац" на свински крачка и боб със сушени ребра и се карахме за това какви филмъги трябва да се правят.

Предвождани от Мима Лашевска нахлувахме в съвсем непознати къщи на Бърдо по терените на златната

белградска младеж, където никой никого не познаваше, пълнехме джобовете си с вносни цигари, крадахме пепелници и книги. Слушахме до безсъзнание студения джаз. Куул. Куул. Куул.

В Руския дом след филмираните опери поднасяха безплатно водка и раздаваха значки.

Ходехме на литературни вечери да видим познати "птици" отблизо. Това беше годината на злъчни свади между реалисти и модернисти. Първите кърваво бранеха кораба, който, съдейки по всичко, потъваше, а другите измъкваха цитати от френските сюрреалисти, бълвайки огън през начетените си диоптри. Аплодирахме и едните и другите, вярвайки, че истинският изход знаят някои трети.

Все пак надеждите ни се въртяха около киното.

Кинотеката на Косовска улица приличаше на катакомба на раннохристиянски фанатици. От позицията на нейния задимен сутерен онзи, официалният филм горе, който се въртеше по кината и обикаляше фестивалите, ни се струваше направо лайна. Всеки имаше свое място в този свещен сутерен. Але, Мима и аз седяхме обикновено на четвъртия ред по средата, места седем, осем, седем...

И днес обичам да седя близо до екрана. Струва ми се, че така напълно съм обгърнат от картината, макар че някои дами, които от време на време водят на кино, са склонни да тълкуват този мой навик като стиснатост, тъй като това са най-евтините места. Глупачки!

Ето ни тук, в полумрака на Кинотеката сме и чакаме да започне филмът. Около нас са късогледни любители, побъркани аматьори, които в маниачено снимат неразбираеми истории на 8-мм-ова лента в Киноклуба; заблудени овчици и професионалисти, които са решили да се образуват, след като са съсипали първите държавни филми. Седим рамо до рамо с млади интелектуалки, които от слабост към хората на

изкуството се шибат с тях. Таланти и обожатели! Дишаме същия застоял въздух с момиченца, които се боят за еснафския си химен, очаквайки истинския шанс - всичко, всичко, но хименът - не, ако може *нетинг*, готово! Те се подготвят за всички пробни снимки в киностудията "Авала"; никой не е и сънувал, че тези скромни гимназистки са занесли там голите си фотографии, съблазнителни пози, заснети от родния им брат-любител. Тук има и млади поети, освен тях бродяги и безделници, под чиято кожа се крият нежни сърца - плачат, когато на края на филма загива Пол Муни; бият се с противниковата мафия пред входа на Кинотеката. В този сутерен на Косовска улица узрява като плод в утроба онзи типично белградски филмов стил, жаден за знания, облечен с изтъркани джинси и черни пуловери "бие", с ръце, препълнени със закъснели чуждестранни списания. Тук са всички онези, които веднъж за винаги бяха заразени от киното.

И Мима Лашевска плува през всички тях "бътерфлай", чуруликайки, душейки, преценявайки, очаровайки. Взима назаем мангизи за нас, уговаря срещи, организира събирания - с една дума, живее изцяло с обществения живот, пленявайки сърцата по-бързо, отколкото по време на прожекция успява трепетната Полет Годар.

Накрая тя открива онова, което ѝ трябва: запознава ни със своя "много, мно-о-о-о-ого мил ста-а-а-ар приятел, Зденчица"!

Това е бившият артист и бивш корепетитор Зденко Павличек, който ни кани след филма на "по един дринк" в апартамента си.

В две малки помещения, задръстени от ориенталски табуретки и витрини, в които блещука стъклена менажерия, господин Павличек потрива подобните си на понички добре гледани ръце, черпейки ни с шоколадови бонбони.

- Ах, ах, драги младежо, та Вие сте така шармантен! - казва той на Але. - Не, действително, същински Джеймс Дийн, честна дума!

- Ела да видиш банята! - извиква ме шепнешком Але. Гмурнах се аромати, които дотогава никъде не бях срещал: индийска каменна сол за къпане, пудри и червила, лосион в шишенца с издължени шийки и перверзна мекота на хавлиите... Като влезете в тази баня, ви се струва, че сте се потопили в някаква голяма розова пудриера. От полицата се усмихва великанска бяла мечка с вратовръзка от сатен.

- Истинска педалска баня! - казах и за отмъщение откраднах кутийка с ножчета за бръснене.

Нашият домакин още отдавна се е прехвърлил от нископлатената професия корепетитор на работа по събиране на статисти. За това са му помогнали тайните педалски канали и изключителното владееие на няколко западни езика.

- Неунищожими сме, малкият ми! - каза ми господин Павличек, докато му помагах да приготви сандвичи в кухнята. - Могат да ни отнемат всичко, освен градското възпитание, а след това си възвръщаме пак всичко, защото сме жили... Жилави! Нашата градска класа още не е успяла да се провали. Попречиха ѝ да се развихри напълно! Знаете ли как спасяваше дюкяните си клетият ми пап€ при банкрут? С две тепсии за бюрек! Другите изнасяха персийските си килими, смъкваха кристалните си полилеи, а той грабваше само тези две тепсии. Защо ли? Защото с тяхна помощ отново се изправяше на крака. Намираше някой малък двор и пак започваше да пече бюрек. Шест пъти банкрутираше и шест пъти отново се издигаше... Нашата фамилия иначе е Сотир, само че аз я промених като човек на изкуството в Павличек! В памет на покойния ми преподавател по пиано, чеха Густав Павличек...

Подвижен и учтив, Зденко Павличек за кратко време станал незаменим водач през балканската филмова джунгла на онези, които точно през тези години откриваха красотите на нашите простори и колониално ниските цени на статистите, на конницата и на филмовите услуги.

Пред Мима той нямаше тайни.

Предпазлив като бездомно градско куче, пред нашата приятелка той се отваряше като тапициран будоар, пълен с екзотични аромати, без да крие своя - е, добре! - малко странен вкус и наклонностите си не толкова към същия пол, колкото към всички същества "по-чувствителни от агресивните пейзажи, драга моя"!

Мима, естествено, не намираше в това нищо чудновато! Напротив, спомена сякаш небрежно Марсел Пруст, като каза: "A la recherche du temps perdu" и това беше всичко, което знаеше за творбата на този французин, когото често цитират, отколкото четат. Ще ви излъжа, Мима е чела задължителния откъс за сладката "малка Мадлен", която върнала стария Марсел към детството; а след това тя рече: "Ето и Оскар Уайлд, нали? Вие, разбира се, сте чели "Принцът и розата"? Най-чист английски език..."

Павличек, естествено, е чел тези неща. Още повече, през 1941 г. бил играл главната роля в пиесата "Портретът на Дориан Грей" и именно някъде седмица след премиерата го арестували немците, та лежал в една килия с бай Никачевич.

- Вие, разбира се, сте чували за бай Никачевич: прочут предвоенен бас! Е, та бай Никачевич плачеше като двегодишно дете, с порой сълзи, а през цялото време се чуваше как на двора разстрелват. А аз - нищо. Мисля си, ако е съдено - съдено! Само му казах: "Как не ви е срам, бай Никачевич, да циврите! *Бас, а плаче!* Та това е резервирано за тенори, не е ли така?" И, моля ви се, след освобождението съ-

щият този бай Никачевич ме среща в коридора на театъра и почва да ми вика: "Още ли си жив, дърта педеруго!" Междувпрочем, бях по-млад от него. Бог да го прости, наистина беше голям мръсник, този бай Никачевич! "Вън! - извика. - Да не съм те видял повече тук!" И така, останах без работа, на божията милост. Заплю ме още в лицето, ето тук...

Господин Павличек лежеше в краката ни, подпрял отстрани стария си кръст с купчина възглавници.

- Нашият Джеймз Дийн! - каза той, милвайки крака на Але.

Галеше се като проскубан котарак о нашите обувки.

Мима тази нощ се нафирка. Заплашваше, че щяла да ни остави сами при Зденчица. Умряхме от страх.

Мога ли да се изкъпя? - запита глезено тя и без да чака позволение, изчезна в банята.

Чухме шуртене на вода, която пълнеше ваната и трополенето по чугуна от тялото ѝ, а след това пляскащия звук от нейната задница във водата. Малко по-късно в видяхме в пяна. Извика ни през отворената врата:

- Има ли някой една цигара?

Мима се съблича като развратно момиче, когато ѝ се отдаде случай за това. Дрехите ѝ пречат, тя обича да изпъне дългите си крака, да бъде гола и свободна. Вторачили сме се в малките ѝ гърди (самата тя казва, че си купува сутиен "нула номер"), две едри тъмни зърна, постоянно вирнати, когато се разтвори жълтият пеньоар на г-н Павличек. Мима се кикоти. Кожата ѝ е розова като на кукла от предвоенен каучук.

Г-н Павличек ревниво лови нашите погледи и се налива със зеленикав "шартръоз".

- Защо не се съблечем всички? - предлага той. - Ето, той ще започне пръв.

Откачва и вади изкуствените си челюсти. В утрото, което се промъкваше през тюлените завеси, пред нас се облещва пиян старец с хлътнали гърди. Хлипа:

- Завиждам на вашите зъби, на косата ви, на всичко! Вижте какво е останало от мен... И питам ви сега: какво е човекът? Вода! Човекът е вода! Гледах веднъж как изгарят мъртвците в крематориума. Знаете ли какво прави мъртвецът, когато го хвърлят върху жарта? Повдигне се и ви погледне втрещено! Скача! Ето така, скача! Видях това със собствените си очи... А защо скача? Защото е от вода!

Мима го отвежда до кревата с балдахин. Г-н Павличек ѝ обяснява, че един ден всички ще скачаме като онзи мъртвец. Исква тържествено да му обещаем, че няма да го оставим сам, когато заспи. Кълне се, че няма нищо да се опитва, че няма да ни докосне дори с пръст, само да остане през нощта, защото се бои от тъмнината и да бъде сам. Всички се били наговорили против неговите нещастни братя и всяка седмица по някой самотен човек, роден за любов и доверие, осъмвал в уединената си стаичка мъртъв и ограбен до голо! Ние трябвало да бъдем приятели, без оглед на това кой какво обича и какви са му пороците. Не било ли така? Нима той, г-н Павличек, бил виновен, че израснал в къща с три сестри и луда майка, затова женският пол му бил опротивял? Не, Мима била по-друга, тя не му била противна. Нека му даद्याла ръчичката си, докато заспял...

Скоро хърка заспал.

Мима и Але лежат на килима и делят последната цигара, пускайки си дим един на друг в устата.

Главата ѝ лежи в скута на Але, а босите ѝ крака - в моя.

Целувам малкия ѝ пръст.

ШЕСТНАЙСЕТ

Настъпват черни дни - период на глад.

На малкия, много пъти заливан с кафе котлон, опекхме останалата кожа от сланина. В куфара на Але открихме втвърдени на камък трохи от щрудел. Оставахме все по-дълго в креватите, за да пестим сили. Сервитьорката от столовата "Трите скелета" не успява вече да ни пробута откраднати порции зеле: станала е съмнителна на шефа и той следи всяко нейно движение.

- Съжалявам, не мога - извинява се шепнешком, минавайки покрай нас. - Ще остана без работа!

Всички са сити и недоверчиви.

В автобусите за Белград се удвояват контролите. Автобусът все по-често спира между две спирки сред полето и в него връхлитат контрольори: един от предната, друг от задната врата. Студентите наричат контрольорите "Риджуей" по името на жестокия американски генерал от корейската война.

Когато хванат без билет, тръсват му глоба, та му изкарват ангелите. Някои предават на милицията, която чака на последната спирка, и тя го изгонва от Белград с придружител до родното място.

Дори и на третия път не успях да издържа приемния изпит в Академията. Какво можех да кажа за "Тежкото положение на селяните, което се усеща зад сцените в драмите на Островски"? Иначе, комисията се отнася с уважение към

мен, както и към останалите закоравели луди, които с години се опитват да проникнат в този храм на изкуството.

- Значи, за трети път се явявате? - пита ме председателят на комисията с нескривано учудване в гласа. - Следващата година сигурно ще имате повече късмет...

- Това ми казахте и миналия път!

- Знаете ли - казва председателят. - Къде е писано, че само в Академията се става кинорежисьор? Колко от тях снимат днес филми, без да са помирисали аудитория!

- Минаха тези времена... - казвам.

- Кои времена?

- Вие знаете по-добре от мен кои времена.

- Вие сте дързък!

- А Вие ми опропастихте три години от живота!

- По-добре ще бъде да вземете книгата в ръце, отколкото да обвинявате другите...

- Видях новия Ви филм! - казах злобно. - Та, човече, капитанът Ви слиза направо в морето, когато трябва да слезе на брега! Объркали сте посоките при монтажа! Онова панорамиране Ви е...

- Следващият! - прекъсва ме председателят.

Комисията се смее в шепи, но аз знам: тук никога няма да ме приемат. Дори и да снимам "Броненосецът Потъмкин"!

Але също не взе нито един изпит, затова техните престанаха да му пращат спасителните пакети. През прозореца на стаята се вижда сивата панонска шир. Тягостно, необичайно за февруари време, от което се чувстваме като пред чума.

Зарязахме чистенето на стаята: чаршафите са мръсни, а ние двамата - небръснати. Избягвам спуканото огледало - от него ме гледа скитник с изпито лице.

Една сутрин се събуждаме напълно схванати. Опитвам се да стана от кревата и цап - рухвам безсилен върху радиатора. Азиатски грип! И с другите в стаята е същото. Взимаме назаем термометър от първия етаж да си измерим температурата. Оня, който имаше най-ниска, щеше да отиде в Белград да муфти.

Але: трийсет и девет и пет.

Аз: трийсет и осем и четири.

Комнен: трийсет и седем и девет.

Поучаваме смутения Комнен как да аванти мангизи. Ще се отбие първо в "Коларац", след това в Кинотеката, ще продължи по Сложна брача (Задружни братя), ще мине през "Пролече" (Пролет), после ще се спусне до гарата и ще се опита да прослуша някой земляк.

Ако дотогава не намери нищо, да отиде на Сеняшка улица и да свирне пред Мимината къща нашия сигнал. Учим го как се свири, но Комнен изобщо няма слух. Даваме му назаем най-хубавите части от облеклото си. Всичките ни надежди са у него.

Когато излезе от стаята, се увихме с одеялата и потънахме в сладка отпадналост. Не палим лампата, лежим и чакаме да се случи чудо.

Унасям се в блажен полусън, между реалното и не-реалното, обливан от пристъпи на температура, следвани от втрисане. Посрещам всеки пристъп на треска в различна роля. Веднъж съм трапер от Канада, затрупан за няколко месеца в колибата. Друг път - лисица в топла бърлога на кухо дърво, мечка в пещерата на зоопарка, която спи зимен сън, бяла мишка в слама, свита сред други бели мишки, бели братя - гръб о гръб, рамо до рамо.

Долавям стъпки по бетонния коридор, викове и трясък на врати, които се отварят и затварят. През единичните прозорци, закърпени с картон, прониква дрезгава музика от

високоговорител. Унася ме потпурито от масови песни и чувам как обитателите на нашето крило отиват на вечеря в мензата, влачейки развързаните си чепици по бетона. Потъвам в сън, с наслада от това, че сега Комнен вместо нас обикаля ветровития Белград в търсене на кльопачка. Макар да знаем, че ще се върне с празни ръце, щастливи сме, че това не е някой от двамата ни.

Не знам колко време се е минало, откакто е излязъл Комнен, може би час, а може би и цяла седмица...

Буди ни светлинен удар в очите.

От Миминия скут се изсипват продукти. Зад нея в стаята влизат два огромни пакета - Комнен и г-н Павличек!

Мима скача върху кревата на Але и върти около бедрата си пластмасов обръч:

- Хей, това е хула-хоп! - обяснява. - Не издържах да не го купя... Да им бяхте видели само лицата, когато го завъртях в супермаркета! Боже мой! Хопа! Хоп!

Зяпваме учудени от новия пунт, който се върти около нашата Мима.

- Продадоха най-малко десет парчета, докато го въртях там... - хвали се тя. - Събра се сума ти и свят, майчице!

Мима импровизира угощение. Всичко била платила Зденчица. Зденчица е истинска душица!

Пред нас са скъпи сирена в златисти станиоли, пастет от дроб, салам, паризер, сервилад, розова съомга от консерва, сухи супи: боб-чорба и пилешка супа; гъби в "собствен сос", две бутилки "Фрушкогорски бисер", още топли земелки... Мима не е забравила и комплект пластмасови чаши, с които ще прием виното. Портокали JAFFA се търкалят из клетата ни стая. Има и лимони с жълта дебела кора, пакетче индийски чай, нова цедка, солница и мелничка за черен пипер. Накрая - руски компот от череши!

Мима гаси лампата и запалва свещи. Какъв разкош!

- Най-напред кльопаме, а след това се лекуваме... - казва тя. - Вижте какво съм ви донесла!

От бездънните ѝ джобове се изсипват аспирины, витамини и пеницилин на таблетки.

- Един аптекар е лапнал по мен - казва гордо. - Предлага ми наркотици, ако му пусна! Ама на кого му е сега до чукане?

Господин Павличек кълве само маслини като птица:

- Е, деца, - казва той, - мисля, че сега е моментът да се появим с новия Джеймз Дийн!

Тъпчем се с кльопачка, без да знаем какво по-напред да опитаме.

- В понеделник започвам да работя с господин Саймънс. Чували ли сте за Френк Саймънс?

Кой не е чул за него! Вече седмици наред вестниците тръбят за новия проект на американския режисьор Френк Саймънс, който още на летището оригинално изтъкнал, че много бил слушал за героичната ни страна, че отдавна желаел да работи в Югославия, която е била съюзница на неговата страна през Втората световна война... Френк Саймънс, иначе, дълги години бил асистент на Никлърс Рей, който снимал филма "Бунтар без кауза" с Джеймз Дийн. Говори се, че Саймънс бил довел Дийн на пробните снимки. Такъв бил този човек! Господин Саймънс непременно щял да забележи голямата прилика на Але с покойния Джеймз Дийн, според Павличек, важно било само да се намърда, да му се набие на очи, а всичко останало било само въпрос на време. Естествено, Але щял да започне като обикновен статист, но когато веднъж бъдел вътре, в екипа, Павличек щял с връзките си да уреди получаването на някоя по-малка роля. Той бил сигурен в това! В началото трябвало да подкупят човека, който избира статисти и още някои хора във Филмовия

град... Вместо цяла надница, Але щял да получава така само половината, докато остатъкът щял да отива за подкупи. Но ако успеел да получи макар и едно изречение, още веднага щял да бъде третиран като актьор-епизодист и платен по специална тарифа. Господин Павличек щял по всякакъв начин да уреди на Але получаването на това изречение, ако не и на цели две, но преди това Але щял да бъде принуден да мине през обичайните неприятности на обикновен статист.

Питаме г-н Павличек за какъв филм става дума?

Обяснява ни, че това бил един уестърн - "Златото от Сийдър Вели". Всъщност във Филмовия град били останали неразрушени внушителните строежи от незавършения филмов монструм "Марко Поло", чийто продуцент Раул Леви се самоубил след банкрут. Италианците надушили, че с малки поправки тези обекти можели да се използват за някакъв приключенски филм и затова поканили Френк Саймънс в паузата между два свои проекта да снима евтина история за крадци на индианско съкровище. Главните роли щели да изпълняват Джони Паркс, Джийн Дейвис и Нора Чендлър, по-малко известни артисти, наети на безценица от Дино де Лаурентис от Обединението на културните дейци. Индианците щели да играят наши. Конете, каскадьорите и техниката били закупени от Филмовия град. Павличек предвижда, че щяло да се работи къртовски, но пък затова щяло добре да се изкарва.

Него лично филмът изобщо не го интересувал и изобщо не разбирал треската, която била завладяла хората покрай филма, но му се предоставяла възможност всеки ден да получава цялата си някогашна заплата на корепетитор, а това не било работа, която можело да се отмени със "супериорно благородническо мълчание". Не, мой господине!

Господин Павличек щял да дава под наем апартамента си на хора от екипа, а освен това, той вече откупвал

всички неща, на които попаднал: автоматични писалки "Паркер", найлонови ризи, якета, малки транзистори, тъмни очила, вратовръзки, фотоапарати, дори и дъвка (естествено, неупотребявана!) - всичко това бързо сменяло собствениците си и, минавайки през ръцете на г-н Павличек, завършвало в белградските occasioni, като носело тройна, а понякога, ей богу, и петорна печалба. Освен заплатата си, която му се давала половината в динари, половината в долари, той добре изкарвал и от нещата, набавяни от него за екипа. Из Филмовия град се разнасяла мътва, че господин Павличек е в състояние да набави и невъзможното: ако потрябва хипопотам, режисьорът може да бъде сигурен, че след половин час ще го намери жив на снимачната площадка! Господин Павличек осигурявал също така лесно и скамейки от готически катедрали, еврейски свещници, разногледни близнаци, джуджета, грамофони с фуния или подводници - нямало предмети, лица или неща, за които г-н Павличек да не знае къде точно се намират, чия собственост са и за колко пари могат да се наемат.

Естествено, той знаел, че ни се гади от филми като "Златото от Сийдър Вели", но едно било Кинотеката, а съвсем друго - животът! Дори и неговото образование не било за пренебрегване: от деветгодишен безукорно свирел прелюдиите на Дебюси, обожавал ранния барок и притежавал класическо образование, с каквото малко хора в града можели да се похвалят, но с нещо все пак трябвало да се живее! При това, ако Але и аз сме желали за в бъдеще да се занимаваме с кино, не било за пренебрегване да видим как работи опитният Френк Саймънс! Говорело се, че той просто щанцирал своите филми. Откакто бил напуснал Рей - само успехи!

- Зденчица има абсооооолютно право - убеждава ни Мима. - Вие, братлета, много фантазирате! Никой не прили-

ча на Джеймсик така, както Але и от това трябва да се възползваме. Сигурна съм, че този... Саймънс, ще направи от него нов Джеймс Дийн! Хауг!

Следващите дни се спасявахме от грипа, като крояхме планове за бъдещето. Але ще изкарва купища пари. Ще наемем апартамент в града. Аудио, бедни блокове на Студентския град! Ще имаме свой покрив, своя покъщнина, своя печка с дърва! От приятели ще получим безплатно картини. Ще напиша фантастичен сценарий и Але ще го покаже на Саймънс, с когото ще стане неразделен приятел. Естествено, без Мима не може - тя ще преведе цялата работа на английски! Това ще бъде разказ за нас, своего рода щастлива алегория на приказката за грозното патенце, прието след много перипетии и страдания във висшето общество на филмовите лебеди. Намислил съм вече и заглавието, ще се нарича "Ято"! Отлично звучи на всички езици. Сигурен съм в това! На мода са кратките заглавия.

Вече правим списък на дълговете си. Ще ги връщаме в чекове. Дългоочакваната сполука потропа най-после и на вратата на стая сто шейсет и седем!

Но нещо ме мъчи - и в онези моменти, когато фантазията ни достига най-невероятни снежни висоти, забелязвам сянка върху лицето на Але. Някакво изражение, което по-рано не съм срещал у него, нещо като сянка от надлез, прелетяла за миг през муцунката на телето в камиона на път за кланицата.

- Ако не ти е по душа, само кажи! Ще се оправим и без този гаден филм... - плаша се да не би да се откаже. - Никой не те тика в тая шибана филмяга, да знаеш! Но мисля, че това е фантастичен шанс. Съгласен съм, че това не е филмяга, а лайно, но от нещо трябва да се започне! Ако бях на твое място...

- Не знам дали ще... Дали ще мога?
- Да ли ще можеш? Та, Але, човече, когато те видят как изглеждаш, ще се посерат. Честна дума, ще се покензат!
- Наистина ли?
- Дали е истина! Бе, щом ти казвам: ще помислят, ще *той* е оживял! Застани там...

Але застана до прозореца.

- Внимавай сега: наведи глава и се съсредоточи в лявото ми око... Гледай ме *изотдолу*! Гледай и с двете си очи в моето ляво! Така се постига онова подлудяващо изражение, което всички те имат... Система Пол Нюмън!

Але забожда поглед в лявото ми око. Действително прилича на Джеймз Дийн. Няма грешка.

- Сега бързо се обърни, без всякакъв повод, искам да кажа, ей така, съвсем неопределено... Не така! Трябва да се завъртиш като откачен и да опреш чело о стената. Като че ли ти е дошло до гуша, а?

Завъртя се и опря чело о стената.

- Когато погледнеш камерата, тоест мен, гледай да ти се появят на бузите онези твои проклетни трапчинки! Когато се обърнеш, да си съвсем друг човек, разбираш ли? В това е техния пунт! Не, този Саймънс направо ще се покенза, щом те види! Хайде, още веднъж. Опитай още веднъж...

Облечен в белия пуловер, подарен му от Мима, Але върви по Кнез Михайлова като в сън. Този пуловер е реликва. Мима го купила за себе си в Париж, но го подари на Але, тъй като с него още повече прилича на Дийн. Але понякога ми го дава назаем за излизане в града. Не знам какво повече ми се искаше на света от този пуловер! Защото Мининият пуловер е като нежна ризница, под която си недосегаем от никого. Около теб е Мима - искам да кажа и мекотата на Париж, и всичко онова, за което мечтаем - всичко е вплетено в този пуловер!

Докато се разхождаме, презираме тълпата - никой още не знае, че по улицата минава новият Джеймз Дийн - златното момче, което ще ни измъкне от блатото и ще ни представи на света, на който сме принадлежали открай време, без той и да подозира това. Водя Але по улиците като някакъв преоблечен принц.

Но все пак, макар че успехът е на една крачка пред нас, сянката все по-често пада върху Але. Мислех, че това е задето дълго не ни вървеше, но сега знам: Але още тогава по някакъв начин е *знаел*, само че не е искал да ни разваля настроението.

СЕДЕМНАЙСЕТ

Вчера налетях на някакъв хлапак, който продаваше кученце.

Продаваше го в самото начало на Кнез Михайлова и гризеше крайщник хляб. В жълт кашон се въртеше шарпланинско кутре с кафяв косъм. Малката дундеста скоклива топчица с топъл дъх и две лъскави копчета вместо очи, надничаше от кашона, мушкайки доверчиво влажната си муцунка в шепите на белградските красавици.

Белградските момичета пишат по един особен начин: в техния писък има безочливост, кокетничене, глезене и предизвикване на опасност... Има и покана за чукане, разбира се!

Кучето, иначе, много приличаше на приятелят ми Але. Беше хубаво, младо и трмаво, току-що пристигнало на Кнез Михайлова от Вечните ловни полета, пълно с доверие и надежда.

Най-ценното нещо върху нечие лице за мен са трапчинките на бузите. Е, та това кученце имаше трапчинки, поне ми се стори, че ги има. Точно като Але. У точно като моя приятел и то изглежда вярваше на случайните минувачи, доверяваше им муцунката си и ги ближеше с любов, докато навсякъде наоколо тътнеше големият град, забързан незнайно накъде, тъпчеше и унищожаваше слабите и наивните, купуваше и продаваше... Точно както Але, и това малко кутре от кашона не се грижеше на кого ще принадлежи - беше създадено да го обичат!

Гледах как се опитва да се изгъркаля от кашона си и някак си знаех, че отнякъде ще трябва да се появи и Мима Лашевска. И тя наистина се появи; проби си път с лакти през тълпата, дъвчейки геврек - отчупи парче и го подаде на малкото куче, което заскимтя от щастие и завъртя опашка. Отново присъствах на първата им среща в часа, когато се запознаха - и, вижте, купих ѝ го, това куче - изпонасъбрах всичките си мангизи, с които трябваше да преживея до първи, натъпках в ръцете на селското момче към двацет и пет хилядарки.

- На мен ли? - питаше стъписано момичето с пълна уста. - Ами, аз...

Кученцето беше, очевидно, доволно от новата си собственичка. Въртеше опашка в нейния скут.

- На теб... - казах и побягнах, без да се обърна, мислейки, че на малкото кученце ще му е добре при нея; единствена в тази тълпа тя приличаше на Мима Лашевска. Това е всичко, което можах да сторя за приятеля си Але днес, когато съм напълно свободен човек, напълно свободен и сам, *четиринайсет години след всичко*, което се случи с нас и Мима.

Потъгнах в реката от пешеходци, която тече по Кнез Михайлова, срамувайки се като джебчия-аматьор от своя жест, от пилеенето на парите, които нямам, от миналото, от всичко...

И така, чакахме началото на снимките и за да живеем, взимахме назаем от името на близката филмова слава на Але. Познатите ни даваха с недоверие, но все пак даваха, хипнотизирани и сами от филмовия мит и всички невероятни разкази за неочакван успех. Плащаха, защото не искаха да се окажат един хубав ден будали. Във всичко това имаше някакъв осъзнат риск, както ако мангизите се зало-

жат на число, което рядко се пада на рулетката trange-frange. Но все пак, веднъж се пада!

Четяхме за кой знае кой ли път романизираната биография на Джеймс Дийн, една евтина брошурка, която тази зима се продаваше по всички будки. С часове се вирахме във витрината на Бранкова улица, където беше налепена най-пълната параноична сбирка от фотографии на Дийн, които някога съм виждал. Младият фризьор ни беше нещо като конкуренция; и той си въобразяваше, че прилича на Джеймсик.

Не мога да се сетя по какъв начин, но тези седмици се хранехме като богове! Станахме чести гости на пивницата "Гранд" на Кнез Михайлова, (точно срещу Американската читалня), където заедно с огромните халби бира можеше евтино да се получи и вкусна кавърма, която потреперва на езика. В тази пивница имаше от последните следи от онова, което се нарича "старият Белград". Прощаваха се вицовете и остротите, пееха се стари градски песни - в "Гранд" витаеше сърдечният чревоугоднически дух. Край високите маси, покрити с планини кльопачка, се смесваха личани-носачи, собственици на двуколки пред универмага "Митич", със служители от близките банки; бар-дами се изповядваха пред целомъдрени чиновници от застрахователния институт, а ние двамата се помазвахме и на едните, и на другите, естествено, без успех. Нашият тип момчета още не беше на мода - утешавахме се, гълтайки топли пастети. Не крияхме, чувствахме превъзходство сами със своята голяма тайна, над тези обикновени мъже и жени, които живееха за вкусен залък и добра глътка пиво. За разлика от тях, ние двамата преживявахме само, за да подготвим Але за големия скок. Оприличавахме се на шампиони по време на тренировки. Але беше състезател, а аз - треньор! Заради това, явно, се отказвах от по-добрите парчета месо и му ги прехвърлях в

чинията, мъчейки се да забележи моето самолишаване. Останалите посетители на "Гранд" не можеха и да сънуват, че сред тях се храни единственият жив наследник на великия мъртъв Джеймз Дийн. Наливаха се с бира, лазеха вечер през остатъците: раздробени пръжки и крайщници хляб - гмуркайки се в разлети локви бира.

Веднъж заведохме Мима на пастети и бира в стария "Гранд".

Държахме я за ръце и бяхме щастливи, когато до нашата маса се дотътри пиан предприемач. Имаше кръвясали очи на полицай, отдаден на пиене, и разхлабена вратовръзка. Раздаде ни визитни картички, на които пишеше "Директор *Експорт-импорт*".

- Ще ви пречи ли много, ако един остарял познавач се наслаждава на вашата младост? - запита той, като потопа и двата си лакътя в локва бира.

Замълчахме.

- Какво става? Продължете си! Обичам да слушам нашата младеж! Нашата чудесна младеж, за която се борихме... Искате ли да работите при мен? Чудесна работа! Отлична фирма! Само покажете на входа визитните картички... "Експорт-импорт"! Хопа!

Продължихме да разговаряме за времето и пушеците.

Експорт-импортът известно време ни гледаше, а след това се завря в лицето на Мима:

- Извинете за недискретността, хубавице, но кой ви шиба?

Занемяхме.

Але поиска да го удари, но аз му задържах ръката.
Казах:

- Остави го, той иска само да ни шокира!

- Не, не, действително... - продължи "Експорт-импортът". - Не бъдете еснафи! Чукайте се, деца, свободно

си се чукайте! Шибането е величествено нещо! Величествено се шибайте! В шибането е спасението! А когато свършите, елате да ви дам работа! На половината Срем съм дал работа... Срем, Банат и Бачка, три сърца юнашки!

Завлече се почти на четири крака до бара, разпилявайки след себе си едри банкноти.

Когато по-късно поискахме да платим, келнерът ни каза, че всичко било платено и ни попита, дали не желаем още нещо, тъй като и това нещо, което сме щели да пожелаем, също било платено.

Не пожелахме абсолютно нищо.

Една вечер в "Гранд", която толкова много обещавахе, беше опропадена завинаги.

Може би нещо от благородната ни лудост се носеше из белградския въздух от края на петдесетте години - кой знае? Градът все повече се отваряше за света, рушаха се в прах и пепел квартали от мрачни наемни къщи, а на техните места никнеха блокове, захвърлили елегантно от етажите си отломки от скели. Белград гълташе свободните пространства, пресушаваше блатата, простираше под колелата на своите автомобили километри нов, девствено гладък асфалт. Всеки в Белград чакаше нещо: апартамент, работа, повишение на заплатата, кола, пътувания... Витрините на книжарниците се затрупваха от нови книги, а преводачите затъваха в работа до гуша, за да задоволяват разпалената жажда на читателите с най-нови преводи от англо-американски и френски писатели. Всяка седмица носеше по някое откритие: поезията на американските негри, упоителните преводи на Пруст, страхотните мъжки приключения на Хемингуей в Африка, отровния Фокнър и новите драми на Тенеси Уилямс и Артър Милър; всичко едновременно, всичко на празен стомах - прекалено тежко ястие за изгладнелите ни вку-

сове. Вълнувахме се като деца пред световния разкош, който затрупваше новия ни град. Шотландското уиски пристигна заедно с абсурдните Сароянови разкази за арменци; френският коняк със Сартровото "Терзание" и "Изгнанието" на Камю. Жулиет Греко ни продаваше екзистенциалистична коприна, без да съблича черното си поло, а старият Луис Армстронг потегли със закъснение в завоевателен поход към нашите сърца, извивайки "Есен в Ню Йорк" и "Звезди падат над Алабама". Наркотизирахме се от златния тромпет на ранния Майлс Дейвис (по квартирите цъфтеше уродливото цвете на неговите синкопи), задъхвахме се с носталгично захаросания звук на късния Дюк Елингтън, разгадавахме тайнствените джунгли от тонове на Телониус Монк, разтапяхме се от Ерол Гарднър ("Remember April").

Това бяха години на луда жажда, с която лековерно гълтахме всичко, стигащо до нас иззад завесата. На всичко вярвахме и се мъчехме да подражаваме на новите герои. Страните отвъд завесата все повече и повече ни примамваха и почнахме да си ги представяме като щастливи убежища, като някакви лазурни градове, където един хубав ден ще се появим и в миг ще ни познаят, ще ни поканят и наградят за прекалено дългата ни любов и неизказан копнеж на бедни роднини от провинцията. Тези мъгляви страни и градовете в тях, тези щастливи, загорели на слънце момчета с всички зъби в устата си и платинени момичета, учтиви и мили, се сглобяваха в клетите ни глави от някакви си рекламни отпадъци, чужди етикети, от филмите и скъпите предмети, които виждахме по витрините и в чуждите къщи - градахме с тези неща от голямото бунище своите кули - парче по парче, така изникваше представяния макет на света, в който си струваше да се живее, заради който си заслужаваше да се страда.

На много, които бяха избягали от страната, по онова време им беше простено - можеха да се върнат и наобиколят

роднините, да се сдобрят с родината. Слушахме вълнуващите им разкази за неочаквани успехи, разглеждахме богатството, което са спечелили там: бледи фотографии на къщи сред затревени площи, коли и светли жени със западни деца. Косене на трева.

Виждахме по кафенета и улици тези бивши бегълци: някои били избягали, скрити под вагона, някои пеш, през австрийските планини, други просто отказвали да се върнат след някое служебно пътуване и оставали и се събирали в лагерите из Северна Италия, откъдето после ги изпращали в Канада и Австралия. Запознах се и с младеж, който преплувал Адриатическо море със скиф, като стигнал благополучно до Бари; и с един друг, когото приятелите му запломбировали в запечатан вагон, пътуващ с някакъв таен товар до Гърция. Тези пътници слепочи се перчеха пред бившия си град с предизвикателно облекло. Не можехме да отделим истината от лъжата в техните изповеди, но всичките ми недоразумения със средата, в която живеех, губеха значението си пред възможността един ден и сам, такъв, какъвто съм, да закрача там, където наистина ми е мястото, и че тутакси всичко ще бъде някак си уредено и изгладено: всички неволи ще се свършат там, отвъд завесата, а сантименталното ми възпитание ще бъде обогатено. Очаква ни обетована земя, където Мима, Але и аз братски ще делим успехите, а това, което живеем сега, е само своего рода временна чакалня - пауза, която ще бъде използвана за подготовка, за увеличаване на нашия чар и знание, за да се изпълним колкото се може с повече омраза, като живи акумулатори, към всички, немогли да оценят навреме голямата ни стойност. Сляпо вярвахме, че ни очаква чудо.

И една сутрин, в началото на април, чудото най-сетне взе да става!

Появи се под нашия блок в образа на Мима Лашевска, която ни съобщи, че началото на снимките било насрочено за следващия ден, в шест часа сутринта, във Филмовия град. Тази вест отекна като изстрел в пустия коридор на Първи блок. Пробудихме се, чудейки се колко време сме прекарали, люшкани от своите филмови сънища. Обхвана ни безумен страх. Денят на решителната битка е вече определен. Ще я спечели ли Але, или ще я изгуби? От това зависи много неща. Между другото и нашето съществуване в този негостолюбив град, в който сме затънали до гуша, с дълг от трийсет и пет хилядарки, взети назаем от двеста места. Ако Але успее, ще върнем този дълг и ще се отървем от кошмара. Ще си купим пролетен гардероб: два чифта платнени панталони, италиански фланелки от окаяния, два чифта кожени мокасини с тъмнокафяв цвят... Ще се появим на стъргалото еднакво облечени, точно в момента, когато експлодира априлската елегантност. Джобовите ни ще бъдат пълни с вносни цигари и дребни за автобус. През този април така желяхме веднъж да се отървем от мизерията и чувството, че сме преследван уличен дивеч! Днес ми е и смешно, и тъжно, че сме желяели толкова малко. Трябвало е да желяем невъзможното, Всичко!

Мима, както всякога, бързаше нанякъде. Прескочила била до нас само за да ни съобщяла, че "изгаря за старите другари" и още веднъж да погледала стаята, където сме били прекарвали толкова хубави часове. Естествено, щели сме от други ден да вземем под наем квартирка някъде в града и сме щели да се срещаме с Мима по-често.

Изпушихме по една прощална цигара на балкона, а след това Мима изкомандва: раз, два, три - и изстреляхме трите горящи фаса през перилата. Мимината угарка стигна най-далече. Фасовете падаха дълго и още известно време, след като паднаха, димяха от тревата под нашия павилион.

Три трептящи тънки дима.

Прекарахме спокойно тази нощ.

Прелистих още веднъж книгата за Модилияни.

Събудихме се в четири часа: беше още тъмно. Комнен спеше с лице, завряно във възглавницата. Откраднахме му чифт черни чорапи за Але. Аз дадох назаем на Але коженото си яке, единствената добра част от облеклото ми, която имах по това време. Под якето той облече Миминия пуловер. Погледнах го: беше добре екипиран за състезанието. Але, моят расов кон, няколко часа преди старта за голямата награда на Хиподрума.

- Все пак, някак си ми е жал... - каза ми, бърснейки се пред спуканото огледало.

- За какво, мамка ти?

- За всичко. За стаята...

- За бърлогата, искаш да кажеш?

- Недей така... - каза. - Имахме покрив над главата! Не беше съвсем лошо тук...

- Не било, лайна! - казах. - Виж само на какво прилича! Хей, ще имаме най-готината квартирка в града, само да ни потръгне! А ще ни потръгне, в това съм сигурен!

- Не викай... - рече Але. - Ще събудиш Комнен...

Наведе глава под струята на чешмата, а след това разтръска хубавата си коса и я изтърка и изхабения пешкир. Огледа стаята. Почувствах, че съвсем малко му трябва, за да се върне пак в кревата и да се завие презглава с одеялото.

- Да вървим! - казах. - Някога ще опиша това излизане в романизираната ти биография!

- Дрън-дрън... - каза той и излезе от стаята, без да се обърне.

Проспах няколко спирки в полупразната "тройка", която дрънчеше към Кошутняк. Мима ни чакаше на последната спирка, довършвайки кифлата си.

Нагазихме и тримата в утринната трева. Мима ни поведе напърно към Филмовия град. Под краката ни потъваше и пружинираше миналогодишна шума.

Вървахме мълчешком през гората, която беше влажна и тъмна.

ОСЕМНАЙСЕТ

Не бяхме първи.

Край високата желязна ограда на Филмовия град, която ненадейно изникна пред нас от мъглата, заварихме тълпа статисти. Това беше най-голямата разгромена армия от нещастници, която бях виждал някога на едно място, а сигурно чакаха още от вечерта. Посинели от студ, клюмаха в скута си, омотани с одеяла. По-възрастните жени седяха на кухненски столове, които бяха домъкнали от къщи, с крака, омотани със стари чували и вестници. Тук имаше най-различни хора: професионални статисти, примирени с незначителните роли, дадени им от живота, пропаднали модели на Художествената академия, които никога вече не искаше да вземе за позиране, имаше и неотдавна пуснати затворници (издаваха ги остриганите им глави) и хубавички момичета от по-добри белградски семейства. Загърнати в зимните си палта и шалове, стояха всяка за себе си, усамотена в тайното си унижение, криейки лицата си от останалите. Бяха дошли, привлечени от примамливите разкази на хората от киното (приказки за лековерни пепеляшки!), а на родителите си вероятно бяха казали, че имат някакъв важен изпит във факултета, и сега са тук - чакат омагьосаната порта на Филмовия град да се отвори и принца от киното да ги въведе за ръка в своята приказка в техникolor. Лицата им щяха да бъдат и хубави, ако не беше онзи пресметнат блясък в очите, онова нежно лицемерие, което непрестанно ги кара да изменят на всички, които ги обичат, само за да се докопат

до някаква малка полза, примъкнали се по-близо до извора на тайната си зараза - киното.

На поляната пред зелената ограда горяха два огъня, запалени от клони и стар амбалаж.

Около първия огън потропваха група снажни момци-мъдари, закоравели статисти, които не бяха стригали дългите си мазни коси, падащи на раменете им, от миналогодишния филм "Дългите кораби", където играели викинги. Една цигара обикаляше от уста на уста. Убиваха си времето със скачане на дължина и с хвърляне на камък от рамо. Широките им плещи и силните им мускули респектираха, а в майтапите около огъня имаше някакво заплашително самохвално безочие: останалите статисти, притиснати до самата ограда, се бояха от тях и ги гледаха, уплашени от капризната им сила, която непрекъснато търсеше случай да се покаже.

До втория огън са се събрали някакви си тъмни типове: уволнени кондуктори от Градския транспорт, препродавачи на порнографски снимки и спекуланти на фалшиво италианско сукно, временни вестникари, безделници от ж. п. чакалните - онази хлъзгава и неуловима градска утайка без лице, което човек може да запомни. От време на време някой от тях се отделяше и влизаше в гората с някоя нещастница от опашката, за да се върне след десетина минути до огъня, закопчавайки безочливо цепката си, следен от болезненото хилене на останалите.

Погледнах Але и видях как с разширени ноздри вдъхва утринния въздух на Кошутняк. След много седмици отново откри гора, само че това не бяха горичките в родната му Липница - стъблата отляво и отдясно на железопътния насип, сънните млади гори през които е крачел, докосвайки нежната кора на брезите, своите стари познайници: това беше някаква непозната, чужда гора пред входа на чисти-

щето, някаква, до известна степен, сюрреалистична, като видяна на сън, гора сред града и затова сякаш беше съвсем фалшива. В действителност тук имаше стволове и шума долу под краката, имаше дори и мъгла, която аха - да се вдигне, но все пак това не беше истинска гора! Чувстваше, че пред него е някаква нова белградска хитрост - тази изненадваща и неочаквана гора край Филмовия град - заплашително изправена войска от стволове, от едната, и изтощена от студ и сън армия от окаяници, от другата страна.

Шмугайки се през тълпата да намеря удобно място, където г-н Павличек щеше да забележи най-лесно Але, когато му дойде времето, съвсем забравих за приятеля си. Съзрях го да стои на края на поляната, без да знае какво да прави с ръцете си, къде да ги дение, блед и като забит в мъртвата шума. Нещо съвсем непознато за мен се беше появило върху лицето му - страх, ужас, а и примирение с обстоятелствата, нещо такова.

- Поразмърдай го малко! - извика ми Мима на минаване и се хвърли към скупчилата се тълпа пред портала, пробивайки си безцеремонно път с лакти: - Път, път! - кресна и хората се отдръпнаха да я пропуснат. - Дайте ми път да мина, иначе всички ще останете да висите тук още един ден! Път, тук се работи...

Изгуби се сред масата скупчени тела и живата стена отново се затвори след нея.

Но, въпреки всички добри обещания на г-н Павличек и на Мима, която се бореше за него и за мене - скромния спътник в този пъкъл - Але, изглежда, се чувстваше сякаш ненадейно хвърлен сред просяци и бивши хора, сред тази окаяна тълпа от потенциални статисти, които в няма омраза се блъскаха безмилостно, за да се приближат колкото се може повече до железния портал, където пишеше, че ЗА ЧУЖДИ ЛИЦА ВХОД ЗАБРАНЕН! Много от тях държаха в

ръце някакви жълти хартийки с едва четливи номера, надраскани с химически молив. Някой им беше раздал тези номера още преди една седмица, когато прекарали една също така будна нощ пред портала, но този някой след това се изгубил във филмовия водовъртеж, а портиерът не признаваше никакъв ред, за който настояваха най-вече онези с малките номера. Въртеше ръчката на полевия телефон и викаше централата, търсеше някакъв помощник на "оня плешив американец", след това някой си Миле - скупчените хора се бяха втренчили в дебелия му тромав пръст, с който непохватно набираше номерата; очакваха спасение, избавление от беднотията и глада и въвеждане във филмовия замък, зад чийто зидове мангизите се раздават с шепи, а портиерът проточваше думите, караше се на невидимия от другата страна на жицата, чоплеше носа си, след това ухото, а накрая, напълно отказал се от това, за него прекалено силно умствено напрежение, започна отмерено, по селски, да дъвче сланина, премествайки от време на време кобура на пистолета, който очевидно го обиваше. Режеше зальци хляб с крив нож. После се замисляше, вдигаше безсловесния си поглед към стената от човешки лица, прилепени о стъклото на кабината му, в която бумтеше огън. На погледа му отвърщаха очите на прецъфтелите белградски красавици, пълни с надежда, и на техните хубави, отгледани в немотия дъщери, доведени чак тук, в Кошутняк, за да опитат от филмовото щастие, готови на всичко. Може да ги прелъсти който и да е от екипа, стига това да е цената за влизане на снимачната площадка! Евтин грим, размазан от нощта, му се хили работно през стъклото, сякаш от него зависи коя ще бъде избрана за статистка. Наричаха го "господине", на което той ядовито им се тросваше: "Какъв господин съм ви аз!". А след това: "Другарю портиер, бихте ли били любезен да известите високия рус електротехник от екипа на господин

Саймънс, че пред портата са Лела и дъщеря ѝ Маца, той вече знае..." - а портиерът отказваше да използва държавния телефон за частни разговори, не познавал никакъв рус електротехник и нека спокойно си чакали реда!

Една жена истерично закрещя. Била загубила жълтия си номер! Заричаше останалите да се отдръпнат, може би някой от тях е стъпил върху хартийката ѝ. Хората с тъпо конско движение повдигаха на пея от земята ходила, без да помръдват от местата си.

Накрая, отново изблъскани от опашката, Але и аз застанахме на свободно място до един старец, чието държане беше пълно с достойнство и който седеше на кожено ловджийско столче.

- Простете за смелостта - каза старецът. - Може би ще ме почерпите с една цигара, ако е възможно?

Запалих му една цигара.

- Благодарим... - каза той. - Вижте, някои чакат още от снощи! Просто не схващам тази глупост! Скупчили се около портала, ръководителят ще ги изгони всичките и, може би, ще вземе точно онези от края! Такъв народ сме ние! Никога няма да се вразумим...

Наричали го Съдията, каквото наистина и бил някога. Животът, изглежда, му беше отнел всичко, освен необикновената фигура, облечена в износена, но добре запазена куртка и раирани панталони. От Съдията, иначе, лъхаше самоувереност; сякаш изобщо не се боеше за изхода на тазсутрешния избор на статисти - него винаги го избирали, за каквото и да е филм, защото допотопно старото му лице беше твърде използваемо.

- Редки са лицата като моето, млади човече! - каза ми той тази сутрин. - Защото, стара е истината: минат ли се години, човек тогава сам е отговорен за лицето си! Je suis

responsible! И мога да Ви кажа, драги мой, че такива лица като моето ще бъдат все по-редки с отминаване на времето!

Играл бил съдебни заседатели, сенатори, изкуфели късметлии, келнери... Обръщали се към него "Съдия" и никога не минавали границата на приличното държание при общуване с него. Съдията беше като доайен на белградските статисти и от раз можеше да уцели коя сутрин колко души ще вземат за статирание.

- Филипович... - представи ни се. - Аврам Б. Филипович!

Погледна украсения си джобен часовник:

- Е, те обикновено казват на хората да дойдат в шест, но никога не почват да избират преди седем и половина! Гуляят по нощите! Познавам ги добре...

Своето падение приемаше с достойнство, а нещастие то сякаш беше единствената подходяща рамка за портрета му. Непрегърбен и все още строен, със запазена бяла грива, която се развяваше на вятъра като бяло знаме, седеше, пълен с улегнала бодрост, на сгъваемото си столче сред тази сбирщина, точно такъв, какъвто е бил на 6 април 1941 г., крачещ през развалините на бомбардирания Белград, които още димели, със запънат револвер SMITH & WATTSON, готов да пръсне черепа на всеки, който понечи да мародерства.

- Вижте онази жена там - насочи вниманието ми Съдията към някаква дебела нещастница с цигара, която висеше на отпуснатата ѝ устна. - Е, драги мой, кой би казал, че това е онази прочута творба, най-красивото тяло на сръбската живопис между двете войни, нарисувано от Йован Билич... Знаете ли тази картина?

- Не... - отговорих засрамен, опитвайки се под натрупаното синкаво месо, което трмаво се люлееше, докато же-

ната обикаляше опашката, да открия някогашните следи на красотата.

- Тази творба днес е в колекцията на господин Павао Белянски - каза съдията. - Прекрасно младо тяло! Какво да се прави? Нещастие!

Отново избутах вцепенилия се Але в опашката, която напираше към оградата.

Сега стояхме рамо до рамо с Дара - едно от редките момичета, за които днес действително може да се каже, че са успели.

Все още я виждам как сърдита на всички около себе си, се загръща в тънкия си шлифер с посинели пръсти и чака своя миг. Голямата Дара, която пет години по-късно изплува, облечена в розово оперение, обкръжена от лазурния блясък на италианските басейни!

Наистина, това момиченце започна от нищо, като обикновена статистка, но издигането ѝ беше шеметно! Колко пъти само се е взирала със стоманеносините си очи в таваните на складовете, търпейки върху корема си задъхани ръководители на статисти, организатори, гримьори и второстепенни артисти, които само пет години по-късно ще ѝ завидят до смърт и ще се хвалят на приятелите си, че са я начукали еди-кога си, прави до стена, под душ или под някакво дърво, на тревата или върху чували, до някоя ограда или на някой пън - а никой вече няма да им вярва и след известно време те ще престанат и сами да си вярват в това свое, може би само сънувано шибане (което не е било кой знае какво!), докато ще държат в ръцете си разтворено списание с недостижимия ѝ пин-ъп в позата на Марлен Дитрих-младша, цветен, върху две страници.

Зад хладната ѝ самонадеяна усмивка лежат трупове. Първо, това са разбитите бракове на филмови наивници, които се палеха да открият най-целомъдреното лице в евро-

пейското кино - бейби-фейс с трепкащи оченца! Още парят прегръдките с директора на Agfa-film, който се самоуби, още са топли креватите, от които Дара направо е побягнала, еднакво хладна, невъзмутима, незадоволена и пресметлива, както и тогава, в хангарите на Филмовия град върху чувалите с фойерверки и мрежите от филма "Мрежи", и на пясъка от филма "Любов на пясъка", и в телефонната кабина във филма "Обади се на 984!", и под лодка, и кой знае къде още, а тя отива все по-далече и по-далече, не вярвайки нито на бога, нито на хората от киното, нито на самото кино! Парите си мъдро влага до последната стотинка в сигурни сделки. Вече притежава фабрика за женско бельо, което носи емблемата Дага, акции в парфюмерийни къщи във Франция и Италия и мрежа от бутици във Великобритания, в които се продават хипи-пумпали и картини в стил "наив" със задължителните заклани петли и угоени свине.

Веднага щом потръгнат работите, Дара измъква своите наистина с кръв спечелени мангизи и ги превръща в скъпи златни кюлчета, презирайки недвижимите имоти, кожите, картините, глупавото притежаване на къщи и предмети, които "човек никога не може да продаде на същата цена, ако неочаквано му потръбват пари!"

Голямата Дара!

Тази сутрин не я взеха за статистка, затова се завъртя на пета и си тръгна надолу по пътеката, свивайки само малко повече глава между раменете. Ето, запомнил съм погледа ѝ, пълен с презрение, оня миг, в който зениците ѝ засвяткаха с фосфорисцираща омраза, като на котка, ритната да не пречи. Ако на някого му е нужен този момент от началото на бляскавата ѝ международна кариера, подарявам му го! Той може горе-долу да изясни нещата, тъй като, склонен съм да вярвам, омразата, която отнесе от портала на Филмовия град в Белград, още не е изчерпана и няма никаква на-

дежда скоро да пресъхне. Дара в същност си отмъщава! Тя, омразата, захранва двигателите ѝ с вътрешно горене и я тласва все по-далече и по-далече.

А ако случайно прочете тези редове, Голямата Дара сигурно ще се сети: аз съм оня слаб, изморен младеж от петдесет и девета, който запали цигарата ѝ, докато стояхме заедно до оградата на Филмовия град. Може би ще се сети и за моя приятел Але, за онова хубаво русокосо момче, което тази сутрин трепереше от страх и студ?

ДЕВЕТНАЙСЕТ

- Идват!

Тълпата се залюля, а виковете на притиснатите изпълниха въздуха.

- Ето ги, идват!

Сграбчих Але под мишниците и го заблъсках към портала, като че ли блъсках дървена кукла.

- У-у, парашутисти, мамицата ви... - кресяха жените от опашката срещу момците-мъдари, които с юмруци се добраха да входа.

- Ей, хора, има ли тук правда? - ревеше някой.

- Кракът ми, кракът ми, братя...

- Хора ли сте или добитък?

- Олеле, майко мила!

Само съдията не мръдна от мястото си. Погледна часовника си: седем и трийсет.

- Да се махаме оттук... - прошепна ми Але.

- Да не си луд? - креснах му. - Сега, когато всичко започва?

Подпрях го, както се подпира паметник, готов да падне. Влачех го през навалищата от тела, пробивайки си път отчаяно със свободната ръка. Ритах глезени, тъпчех падналите и стенещи под подметките. Не ми се съпротивляваше, оставяше се на мощната вълна на прилива, който се блъскаше о Филмовия град.

В един миг се оказах над главите на останалите, качен на оградата, украсена най-отгоре с бодлива тел. Върху

бетонните стълбове - натрошено стъкло! По пътеката, водеща към портала, видях група кинаджии. Предвождаше ги дребничък шишко с мегафон в ръка.

- Слушайте, вие там навън! - гръмна гласът му и се разби, отеквайки хладно стотици пъти из гората. - Така няма да направим нищо!

- Мима е с тях! - извиках на Але, който безпомощно беше притиснат между две жени. - Тук е г-н Павличек!

В групата, която стоеше от онази страна на оградата, съзрях Мима. Тя ни търсеше с поглед. Опитах се да ѝ дам знак, но ръцете ми бяха натясно и затова отчаяно намигах и се плезех без всякакъв успех. Мима още не можеше да ни забележи.

- Не ни карайте да викаме милиция. Наредете се както трябва до оградата... Ей, викинги! - извика на мъдарите. - Стройте ги край оградата!

Викингите като зверове се хвърлиха върху клетите статисти. Изкънтяха няколко тъпи удара в нечий ребра, някой изкрещя и падна, но сбитата маса продължаваше животински сляпо да се държи за зелените пръчки, така че викингите трябваше да удрят по пръстите, за да я отделят някак си от оградата.

Слънцето беше вече високо над гората, когато най-после редът беше въдворен. Като зли овчарски псета, викингите, ръмжейки, обхождаха криво-ляво подредения строй.

- Готово ли е? - запита човекът по мегафона.

- Наред е, шефе! - отговори вождът на викингите.

- А какво правят онези по оградата?

За да покажат усърдие, мъдарите завчас очистиха оградата от парашутисти. Клекнах до гаснещия огън. Оттук можех добре да виждам Але, който стоеше до Голямата

Дара с блуждаещ поглед, като осъден на разстрел пред наказателния взвод.

Най-после вратите със скърцане се отвориха и групата кинаджии започна да избира статисти. Напразно нещастниците пъхнаха под носа им жълтите бележки - изобщо не се съобразяваха с номерата; избираха без всякаква система (поне аз не можах да открия такава), горе-долу всеки пети. Човекът с мегафона беше сляп за чаровните кокетни усмивки, които просто му се предлагаха. Докосваше нечие рамо и казваше: "Този!" или "Тази!" - беше търговец на пазара за свободни роби, които даваха под наем своите тела, лица, усмивки, своя живот за неопределено време. Придружаваше го и нашата Мима, изведнъж далечна и недостижима. Когато се приближиха до Але, тя смушка с лакът г-н Павличек, който настигна търговецът на души и му прошепна нещо на ухото.

- Него ли? - запитва човекът и посочи с пръст.

Лицето на Але се набръчка. Като че ли щеше да заплаче пред този протегнат пръст.

- Да - каза Павличек. - Това е той!

- Добре! Още *този* и за днес край!

След това се обърна и забеляза Съдията на сгъваемото столче.

- Хей, Съдия! Още ли си жив?

- Благодарим... - изрази признателността си Съдията за това, че се интересуват от него.

- Вмъквай се! - рече човекът с мегафона. - Ще се намери и за теб нещо...

Съдията спокойно сгъна столчето си.

Влизайки през портала, Але още веднъж се обърна назад. Стоях до загасналия огън и му показах стиснатите си палци.

Тълпата още известно време чакаше пред Филмовия град, а след това полека-лека започна да се разотива. Ехото от псувните им още дълго се носеше из гората.

Спуснах се до трамвайната спирка с чувството, че Але и Мима окончателно са ме отписали. Останах от другата страна на оградата, която отделя киното от простосмъртните.

Изведнъж не знаех вече как да продължа деня си без тях двамата. И без киното, от което бях изключен. Но онова, което видях пред портала на Филмовия град, не беше филмът, който ми помагаше да преживявам, филмът, за който мечтаех! В моите филмъги нямаше нещастие и унижение, нямаше викинги и търговци с мегафон - седейки в тъмнината на Кинотеката, разговарях на равна нога с най-големите световни режисьори, откривах пропуски в монтажа им, излагах своите възгледи за изкуството, намирах духовно сходство, изследвах произхода на някой кадър или сцена...

А ето сега се оказа колко в същност са далече те от мен. Колко далеч е и някакъв си Френк Саймънс, най-посредствения режисьор-янки, който би трябвало да е щастлив, ако се съгласях да побъбря с него за "Атланта" на Жан Виго, за която най-вероятно дори не е чул! Сега се оказа, че между най-лошия американски режисьор и мен стои цял екип от горили, ръководители на снимки, секретари, гримьори, първи, втори и трети помощници и асистенти.

За пръв път в живота си се почувствах като беден член от онова огромно непознато море, наречено народ.

Така наследих кревата на Але в Студентския град.

И макар че най-после мога да спя като човек, напълно изгубих съня си. Самотата като глухо ехо се блъскаше о тъмните крила на общежитието.

Мима премести Але на изисканата Толстоева, в Дедине.

Уж трябвало да бъде колкото се може по-близо до студията в Кошутняк, тъй като всяко закъснение за работа щяло да бъде фатално за бъдещата му филмова кариера. Живее в богаташката вила на Петрониевичи, които отначало се отнасяли със съмнение към новия си наемател затова, че от багажа си внесъл в квартирата само четката си за зъби. През първата нощ Але преспал на два събрани фотьойла. Покрил се с плюшената завеса, която на сутринта, скришом, пак закачил на корниза над прозореца.

Градината на Петрониевичи е дълбок стар парк, обрасъл с трева и касисови храсти. В изоставения басейн, украсен с бетонено амурче без ръце, живеят жаби. Вечер на Бърдо е много по-хладно, отколкото долу, в града. Чува се кучешки лай, а през деня чуруликат някакви непознати, изтънчени птици.

Мима украсила стаята на Але. Някакъв неин приятел, електротехник, направил от стара бутилка от уиски V&T 69 нощна лампа с абажур, на който Мима нарисувала "Пяна" с издути платна. Върху масата на Але има винаги полски цветя, набрани в Кошутняк. Берат ги, когато се връщат след снимки. Това са големи импресионистични букети - същински пролетни фойерверки. Мима е задигнала отнякъде и два плаката AIR FRANCE. На първия е Шанз'Елизе, а на другия - замъците в долината на Лоара, снимани от прозореца на самолет.

С първите си филмови мангизи Але си купил грамофон.

Мима пренесла на Толстоева единствената си плоча. "Джорджия" на Рей Чарлз.

Вечерта, когато го купил от оказиона в края на Булевар революцие, Але разказвал на Мима как сам не можел да

повярва, че най-после си има грамофон. Тъй като грамофоните по това време действително бяха рядкост. Можеха да се преброят на пръсти щастливите ни връстници, за които в Белград се знаеше, че имат грамофон. Канеха ги във всички къщи на журове, защото най-трудното беше да се осигури музика за танцуване. Виждахме как тези изискани момчета изтупани мъкнат привечер скъпоценните си черни кутии през града. Собственикът на грамофона получаваше почетно място на жура. По неписан закон се грижеше да има постоянно музика и затова му се полагаше най-хубавото и най-кратко момиче. Онова, което няма да се съпротивлява, ако я опипва навсякъде, докато сменя плочите.

Мима не притежаваше грамофон, но затова пък единствена в Белград имаше плоча на Рей Чарлз, който у нас все още не беше достатъчно известен. Това беше един малък, доста изтъркан сингъл, получен за спомен от един американец, когото развеждала из Белград. Това се случило в годината, когато Мима пазела един щанд с обувки на големия международен панаир на обувката. Тъй като нямала свой грамофон, можела да слуша "Джорджия" само на журовете, на които от време на време я канели или се поканвала сама. Докато се въртяла нейната плоча, тя не искала да танцува или да се наgrabва с никого. Слушала за кой ли път как слепия Реик вие като вълк на месечина.

"Джорджия, о, Джорджия в моето сърце..."

Как лае срещу звездите. Как се подиграва и стене, как заклина и моли.

Останалите се наgrabвали по килима и из съседните стаи. На журовете от края на петдесетте се правеше много любов. Момичетата за такива случаи обличаха най-хубавите си рокли и чисто белъо, а идваха често и без нищо под роклята, за да не изгубят гащичките си в бъркотията. Щом се напълнеше някоя къща, младежите веднага определяха

тъмна кабина или така наречена "шок-стая", в която загасваха осветлението. Понякога, за всеки случай, отвъртаха крушките от полилея, да не би някой будала без да иска да ги заслепи с лампите. След няколко танца най-нетърпеливите отиваха първи да се любят. Случваше се стаята да бъде преградена със завеса: от едната страна се намираха момчетата, а от другата - мацките. Завесата падаше точно до кръста на момичето, което искаше да се нашиба. Никога тя и не узнаваше кой е от другата страна. Нито пък той научаваше коя е начукал.

Младите от тези години нямаха много възможности за забавления, освен своето собствено тяло. Когато откриха, че телата им можеха да послужат като източници на безкрайно развлечение, че младите тела, в същност, са голямо преимущество, дар божи, когато загряха, че за любов не е нужно нищо повече, освен чужди стаи и стар грамофон, настана великото време на милувките. Времето на награването, както казваха. Без алкохол, без телевизия, без коли, без каквото и да било, освен със самите себе си, нашите връстници се шибаха както никога след това. И днес много хора си спомнят с любов за времето, когато единствено шибането беше безплатно. По-евтино дори и от пушенето. От всяко нещо.

И докато по килима се виели и гърчели възбудени тела, пукал разсъхналият се паркет и се чувало тежко дишане, горещ шепот и шумолене на разхвърляни дрехи, нашата Мима, облакътена, слушала своята мила "Джорджия". И колкото и пъти да я слушала, тръпки полазвали по гърба ѝ от този прегракнал глас, който пее от дъното на душата.

Веднъж ми призна, че била писала на Рей Чарлз и му предложила едното си око, защото била прочела някъде, че имало надежда за зрението му, ако му се присадят чужди очи. Получила доста учтив отговор и фотография с личен

автограф от Рей Чарлз. В писмото се казвало, че там високо ценели предложението й, но господин Чарлз предпочитал да остане сляп.

Сега, когато Але купил скъпия грамофон, Мима до насита можела да върти своята "Джорджия, ах, Джорджия". Мима за нищо на света не искала да купи още някоя плоча, защото според нея това щяло да бъде предателство спрямо нейния Рейк още първия ден, в който са забогатели!

"Джорджия" отдавна вече е изхвърлена от музикалните автомати. Понякога я чувам по радиото - за последен път в едно старо такси, чиито части се крепяха да не се разпаднат още само от боята - бях на най-краткия път отново да закрача из сънната градина под квартирата на Але на Толстоева; усетих нощния вятър по лицето си и влагата по тревата, на която е паднала роса, избледняло-сините тапети с барокови шарки, покриващи стените в стаята на Але, но шофьорът смени станцията и повече изобщо не можа да я намери, така че отново всичко изчезна.

И тъй, когато Але започна да се прославя в киното, живеехме в два противоположни края на града. От двете страни на киното. Але вече вътре, до гуша във филмгата "Златото от Сийдър Вели", а аз все още в салона. Завиждах му като животно, че е точно на място, там, където наистина правят филми, макар че не можех да не считам "Златото от Сийдър Вели" за най-долнопробен филм и да не го наричам кич! Но това вече беше от завист. Сляпа ревност, прикрита от приятелство. Колко се радвам, че успя да се вмъкнеш! Колко се радвам, че забрави как ще да живеем заедно! Колко се радвам, че шибаш Мима, в която тайно съм влюбен! Колко се радвам, че и двамата страшно, ама страшно ме обичате, докато се чукате до отворения прозорец и се гоните голи из градината на Петрониевичи. Докато се обливате с маркуча за поливане на цветя. Колко се радвам, че живея в

крило "F", което вони на кисело зеле, урина и сперма от не-
легални чекиджии. Колко се радвам.

Но какво да се прави: Але върна всичките ни дългове
- трийсет и четири хилядарки - и повече никой не може да
каже, че сме авантаджии.

Така ми затвори устата.

Колко се радвам.

ДВАЙСЕТ

Дори не забелязахме как Белград ненадейно се превърна в най-филмовия европейски град. След като бяха обрулили Италия, Гърция и Испания, международните филмови лешояди като ята скакалци се нахвърлиха на Югославия. Откриха обетована земя за киното: пейзажи, които могат успешно да заменят прекалено скъпото Колорадо, удобни хотели, конница и почти безплатни статисти, млади педита, готови на всякакви услуги, драматични артисти от класа, които се съгласяват за нищожни суми да играят индиански вождове, руски мъжици или мечки. Киното навсякъде вече е явен пунтаж, освен тук, в Белград, където тази дума все още има магично звучене, където камерата се счита за полубожество, свещен механизъм, с помощта на който се влиза в царството небесно.

Белград - отвореният град - е луд по киното! Сред първите в него пристига ловкият Раул Леви, продуцент "на стъклени крака". Още тогава, на аерогарата, може да се забележи зародиша на падението, който разяжда този на пръв поглед енергичен капитан, чийто кораб неудържимо потъва. Из Кошутняк никнат китайски пагоди, а белградските майстори, кръстейки се с лявата и дясната ръка, започват да правят великанска дъска за шах, на която Марко Поло ще изиграе партия с живи фигури и ще матира китайския император. Раул Леви по-добре от всеки друг знае, че белградският филмов рай няма да трае прекалено дълго. Той се бори за време. За дъх. Един суперспектакъл, какъвто е

"Марко Поло" с Ален Делон в главната роля, може би ще го измъкне от сянката на фалита. Той бърза, но гниенето все пак го изпреварва. Раул Леви в паника телефонира на американски продуценти и ги моли за кредит. Те остават глухи. Все повече намаляват мангизите, и още след няколко заснети сцени, големият продуцент стига до края на собствената си книга на снимането - от револверната цев, през която стрелял в слепоочието си, излезли забавено буквите FINE. Келнерите от белградския "Мажестик" още помнят този разтревожен човек, който гасял недопушените си цигари в яйцата на очи, а до обед навъртал телефонни сметки за няколко милиона.

В същия хотел живеел и Ален Делон, бивш оасовски парашутист, любимец на подземиято и голям сводник. Заобиколен е от гавази, които му мъкнат цели сюриси момичета. Белград със седмици шепне за оргиите в неговия апартамент. Когато най-сетне ще си отпътува, изпратен от насълзените стюардеси, облечени в шумадийски народни носии, със сливовица на подноса, той ще отведе със себе си новата горила Стеван Маркович, чернокосия тъпкач на влиятелни парижки дами от висшето общество. За кратко време този къдрав белградски хубавец ще направи шеметна гангстерска кариера, а когато полицията открие станалия му на решето труп в кофа за смет, ще се раздрусва из основи властта на Петата република и Белград по този начин ще има рядката възможност да види най-известните полицаи от Интерпол, които ще разтършуват подземния свят, издирвайки ятаците и приятелите на Маркович. С Делон ще замине и Милош Милошевич - хубавият Миша, който с часове лежал под кварцова лампа, за да запази нежния си мургав тен. Ще го убият двама непознати със сиви костюми във вилата на Мики Руни на Бевърли Хил в Холивуд. Заедно с Барбара Руни. Понесен от типично белградския копнеж по белия

свят, това момче, което с години кибичеше на ъгъла на Кнез Михайлова пред кафенето "Руски цар", ще стигне най-далеч от всички онези, които се промъкнаха отвъд завесата.

Но Париж все още е главната цел на сантиментално възпитаните белградски момчета. Все повече от тях слизат на Gare de Lyon, търсейки в очите на френските домакини потвърждение на традиционната си балканска мъжественост. От отчаяние, че обетованата земя им се изплъзва между пръстите като вода, започват да убиват. Парижката полиция организира специална бригада за югославските емигранти. Алжирците и мароканците пред тях са като деца.

След Делон идва овехтелият Жан Маре с фалшиви мускули на мускетар, с фалшиви зъби, с фалшива коса и фалшива усмивка. Тромавото му туловище се опитва да бъде младо върху кашираните крепостни стени от филма "Ла Тур, пази се!". Момчетата от покрайнините доят мангизи от тъмните му страсти; те домъкват приятелите си, подвеждат по-малките си братя. Разменят се целувки, обещания, малки сувенири, купени от "Народни занаяти". За последен път Жан Маре се хили от фотографията във витрината на агенция AIR FRANCE как влиза в каравелата за Париж. Развяваща се кърпа, която скрива врат на старец, на вятъра открива фалшив младеж.

Едни си отиват, други идват, филмите се въртят и донасят мангизи на онези, които са ги снимали набързо и, оставяйки неплатените си сметки в хотелите, са отпътували без сбогом, със скъпоценните ролки в торбата.

Надменният Ричард Видмарк прави международен скандал заради топлата вода в банята.

Клод Отон Лара, офифан салонен левичар, демонстративно яде в стола на Фабриката за мотори в Раковица с работниците, без да сваля каскета от главата си. Същата вечер истерично изхвърля цялото си спално бельо през прозо-

реца на своя апартамент в хотел "Метропол", защото този ден случайно не е сменено. Един ден видях неговия артист Лоран Терзиеф от филма "Не убивай" как лежи под едно дърво на Калемегдан и дъвче стръкче трева. Имаше дръпнати, невероятно светли очи. Завидях му на славата и на начина по който я приемаше. Отидох на другия край на Калемегдан и легнах в тревата. Сложих тревичка в зъбите си, но това не беше същото.

След това посрещнахме Курт Юргенс, специалист по роли на нацистки офицери. В Белград пристигна с вече оредяла коса, русо боядисана, през която прозираше розовото му теме. Не се отделяше от огромния си дог. Дебелата Беба завежда в апартамента му в "Мажестик" две дами - Голдика и Мила Дейзи, а по-късно към тях се присъединява и София Муф. Питат какво трябва да правят. Да се умилкват, казва им Курт Юргенс! Топлото кълбо от телата им скимти и се прелива по вече изтъркания персийски килим в хотелската стая. Курт Юргенс се напива, кучето враждебно ръмжи... Той е съвършен пруски господин. София Муф допълзва до краката му и тук я завладява сънят. Мила Дейзи и Голдика разнасят ароматна пяна от отворената баня навсякъде из апартамента. Скоро всички са в пяна и не могат да измислят повече нищо ново. Курт Юргенс спи седнал, докато дамите една по една се измъкват от хотела с откраднатите мангизи. На Обиличев венац мирише на цъфнали липи и на скорошно арестуване.

Белградските проститутки лудеят, усещайки близостта на горещите мангизи. Скъпоценни пръстени се търкалят по следите на славните гости. Всяка е на седмото небе! Харчат лесно изкараните мангизи, пръскайки ги на всички страни по същия начин, по който са ги спечелили. Телата им сякаш треперят пред блестящите перспективи,

които им се предлагат всяка нощ. Това са здрави, млади жени, чиито гърди зряло се полюляват под летните рокли.

"Виж, нямам нищо отдолу!" - Маца Стопаджийката с ненадеен замах разтваря роклята си и пред слисаните посетители на кафе "Ориент" лъсва розовият ѝ корем и нейното топло златисто руно. Тя се смее, показвайки здрави бели зъби. Усмивката ѝ ще я надживее. Тя ще трае по-дълго от безумието на лудите ѝ години.

И всички тези момичета, които така често се отдават поради чисто любопитство отблизо да помиришат някоя прочута птица, забравяйки дори да вземат и предложените им пари, се въртят главно около киното. Екипът на "Римските девици" ги получава почти безплатно. По Кошутняк отекват възбуждащите им писъци, докато яздят голи върху арабски коне от Конезавода в Зобнатица. Под бедрата ги гъделичка гладкият, но същевременно остър тъмен косъм на расовите животни.

Филмите се снимат като в някакъв кошмар, а кинаджиите вече са заситени с младо женско месо, секс, национални специалитети и стари вина, голямо лапане и мангизи, които се търкалят под краката им на всяка крачка. След няколко дена хаотично снимане се забравя какво е мислено в началото; сценариите се преправят, целият спектакъл се превръща в грандиозна оргия на спермата, претъпканите стомаси, повръщането и треската на лудото белградско лято.

Конярите въргалят млади статистки из сеното, чукат ги под неспокойните конски крака, в яслите на импровизирани яхъри, на ремаркетата върху чувалите със зоб... Дори и край мълчаливите електротехници на високите скели, под огромните рефлектори "брута", клечат полуголи красавици в очакване да бъдат забелязани.

И всички тези пепелянки, флорци, фанфаронки, да-ракчийки, пипки и гърли, тъпкачки, риби и чавки, нежни

офелии, габори, глухарки, гребенарки, кокони и мандала, тези свалячки и фръцли, тези дропли, готови на всичко, само и само да се измъкнат от мизерията на разбитите семейства, порят Белград от шейсетте години с набъбналите си зърна, които предизвикателно прозират под евтината басма и прекалено скъпия муселин, носейки звучни имена, подарени им от горещото въображение на подземния Белград.

Най-големият хронист на белградския нощен живот, Жика Стрип, илюстратор на комикси, който към края на шейсетте години умрял изоставен на своя таван над кино "Звезда", е оставил след себе си три изключителни хроники (в самиздат), в които са събрани имената на по-важните белградски нощни птици. В хрониките "Обитатели", "Покерджии" и "Нощни птици", под псевдоним Жак Себастиан, Жика Стрип споменава повече от петдесет проститутки, лудетини, луетички и откачени, авантюристски и нещастнички.

Тук е записана и прочутата Беба Гребя, безскрупулната Коса Саблярка, Цица Пъртляга - голяма специалистка по крадене на куфари от рецепциите, Лола Триперайка (вече разядена от сифилис), малката Рина Шатро Балерина, незавършила школата за испански танци, подлудяващата Ержика, която пристигнала в Белград от някакъв чифлик на унгарската граница, заоблената Лоба Оба с лице на дете и тяло на проститутка; ненаситната Гоца Фластерияна, хладнокръвната Беба Лезбейка, наивната Мила Куловка - добродушна селянка, пременена по италиянската мода, Лиля Оботница, започнала кариерата си на гарата и скоро след това побягнала от смъртоносната ѝ прегръдка във филма "Войнишки момичета"; Маца Докторка, любимката на изкуфелите дъртаци, Лиза Блам, прочута във френската любов, Стипса - избягала гимназистка, чиито очи са с цвета на порока. Жика Стрип, под псевдоним Жак Себастиан, спо-

менава по това време и особнячката косовчанка Мики Япанка, а описва и стройната като стъбло Драгица Рода, чиято кожа грациозно е изпъната от възбуждащите издатини на тазовите ѝ кости. Тук е и Беба Дупе - нейния въртящ се задник говореше дванайсет езика, докато, загледана в края на Кнез Михайлова, оставяше след себе си тишина, пълна с възхищение. Нейното дупе - това са две гъвкави, хлъзгави риби, които се дърпат да избягат от мрежата - червената ѝ като кръв рокля.

Тези прочути блудници домъкват от село и от покрайнините на града бедните си родственички, обучавайки ги в университета на проституирането. Те смъкват едно по едно всяко було от провинциална стеснителност, снабдяват филмовите екипи със свежа плът и накрая, зарязани от довчерашните си покровители, причакват младите си съпернички и хвърлят сода каустик в очите им, дерат с дълги, поддържани нокти една на друга очите си, а след това неутешими се напиват с лепкави ликьори и хлипат на раменете на търговски пътници и шофьори, жадни за любов.

В "Дългите кораби" на Джек Кардиф намират работа най-яките момци от белградските покрайнини. Привлекателните филмови звезди, които дотогава, недостъпни като богини, украсяваха гърбовете на войнишките огледалца, сега най-после са тук! Те удивени гледат как белградските пунгаши в паузите между снимките за развлечение огъват около врата си дебели железни пръчки, докато главният артист, Мистър Универсум на Съединените Щати, при най-хубави, напогани с протеин трицепси, има много проблеми да строши летва, която реквизиторите му са срязали вече до половината, за да я спраска по-лесно. Тези момчета гризат стъкло наистина като на майтап, разбиват четири, поставени една над друга тухли с един удар на дланта си, която е остра като секач. Белград се гордее със своите момчета. Ня-

какъв репортьор спира неколцина от тях на кнез Михайлова и така ни оставя едно от най-ценните свидетелства за тези златни времена на копродукции:

- " - Какво играете в "Дългите кораби"?
- Викенд.
- Искате да кажете викинг?
- Да.
- Какви планове имате след този филм?
- Връщам се на *щрапанзълшингелириката...*
- Какво е това?
- Съкратено за "стъргалото"...
- Какво иначе правите, когато не снимате?
- Четки.
- От хоби?
- Не, от четина..."

И както набързо скованите филмови градове, палатите, през чиито фасади от платно духа кошавата, крият в себе си фалш, всички тези хора във водовъртежа на обетования филмов Вавилон дори не забелязват, че живеят напълно фалшиво, пунтьорски. Всяко чисто нещо, докоснато от киното, се превръща в прах и пепел, в нищо. След всичко остава неутолена жажда и чувството, че цялото това стадо от възбудени девизи не може да се нашиба докрай, нито да се задоволи, нито да се притежава; че след всичко остава сухото гърло и изпръхналото небце, някаква тъй нужна, но неизречена дума, която никой не успява да открие.

Новите филми се настигат. Уморени от път и блъскане, хората от киното се хвърлят в още неподредените стаи и топлите, току-що напуснати постели. Наследяват любимките на своите предшественици; шофьорите на таксите, камериерките, келнерите и масажистите, сводниците им - "баба Пеза", джобните им книги, хвърлени зад радиаторите, грешките им, извършените глупости, махмурлука им,

безсмисления им пропаднал излет. Студията са препълнени, а наетите филмови техници падат след безсънните нощи.

Голямата филмова истерия довлеча все нови и нови имена: вече никой не се учудва, че на улицата среща мумифицирания Стюарт Гренджър, разглезената Сюзън Стразбърг, дъщерята на Лий Стразбърг, собственик на най-прочутата школа за артисти Actors' Studio в Холивуд, нито рошавия Джек Палънс, нито Жерар Филип, чиято кожа е обсипана с петънца от някаква дяволска болест в зародиш. Говори се, че Орсън Уелс пиел дневно по три бутилки френски коняк и че краката му отичали, поради което на снимачната площадка отивал по чорапи. Изяждал дванайсет недопечени бифтека, гръмогласно четял сценариите си по телефона на някого от другата страна на океана с надежда, че някак си ще намери продуцент и най-после ще снима свой филм. Но никой повече не му вярва. Една нощ оставя оскъдния си багаж в хотела и бяга, а след него заминават кредиторите му, губейки непрекъснато неговите следи.

В Белград се вдигат конни полкове и препускат срещу невидим неприятел. В Кошутняк са домъкнати босненски мечки, с които се борят каскадьори от Обреновац. Телата им са набраздени от одрасквания, а в очите си носят блясък на отчаяни гладиатори.

Горят запалени градове от фурнир и хартия, въргалят се наети автомобили, от които в последния момент се спасяват недообучените дубльори на главния герой, който наблюдава всичко това като през сън, докато се развиват последните метри на филмовия му успех.

Всичко се купува: от скъпото пиано, което после разбиват със секири, до момчето, което за първи път в живота си срамежливо ще мине през остъклената рецепция на "Метропол", за да се качи до апартамента на някоя световноизвестна нимфоманка или педи. Старите белградски

огнища на довоенната аристокрация - някогашните светилища на патриархалност и строг, пуритански морал - сега се наемат на безценица. От тях на дъжда се изхвърлят спомени и бивши собственици, а из салоните се мотаят филмови бродяги; фехтоват се със сабите на дедите от първото сръбско въстание; почтени старици за пръв път преди смъртта си обличат изхабени костюми от филмовия фонд, завършвайки живота си като обикновени статистки.

И точно през годината, когато филмовата истерия достигна кулминацията си, останах навън, пред затворената врата, през която мина най-добрият ми приятел, моят брат, Але, направо в пастта на филмовото чудовище Френк Саймънс.

По склоновете на Кошутняк изникнаха изведнъж бели нарциси.

ДВАЙСЕТ И ЕДНО

"Fire!"

Това е заклинанието, с чиято помощ Але ще възроди Джеймз Дийн.

Получил го след две седмици статиране. Било страшно кибичене по полето между две повиквания "Статистите - на обекта!". Издействала му го Мима Лашевска по тайните си канали. Дали е трябвало да се нашиба с някого от екипа на Френк Саймънс, че Але да получи тези четири букви, които тутакси го избавили от тъпото стадо статисти, осигурили му постоянен пропуск за Филмовия град, повишили надницата му на три хиляди? Тъй като сега Але не се води вече статист като белите роби, които се купуват със стотици всяка сутрин пред портала на студиото, сега той е актьор-епизодист! Дали тя е трябвало да се нашиба? Колко пъти и с кого, това завинаги ще остане Мимина тайна.

"Fire!"

В тази дума гори паника.

"Fire!"

Повтаря безброй пъти в себе си Але като молитва: бясно, с вик, шепнешком и като вой. Повтаря със страх, хлипайки, заклинайки, нежно и заплашително.

Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire! Fire...

На шестнайсетия ден проникнал сред петимата помощници на шерифа.

Рядко го виждах през това време.

Веднъж Мима ме заведе на снимките:

- Ще извика "Fire!" - каза ми гордо, като че ли Але е нейна собственост.

- Fire?

- Огън! - обясни. - Знаеш ли какво значи това за него? За всички нас...

Видях Але още отдалеко как стои, заобиколен от помощниците на шерифа под един навес. Отидох при него в паузата и насмалко не му заговорих на "Ви"! Това беше някакъв съвсем друг Але, под маска от тъмен тен, който беше засъхнал и по повърхността му имаше мрежа от пукнатини като паяжина, точно както се е напукало лицето на Джо-кондата. Гледаше ме изпод маската си като от някакво много голямо разстояние. Изглежда се срамуваше, че го виждам костюмиран като каубой.

- Как си, Але?

- Горе-долу - смотолеви той. - Какво ново в общезиетието?

- Всичко е постарому.

- Как е Комнен?

- Тъпее с французите - казах. - Знаеш си го ти Комнен!

- Получих изречение! - похвали ми се той. - Мима уреди да го получа...

- Знам, каза ми.

- "Fire!" - изрече. - Ще извикам: "Fire!"

- Тъй... - казах, и така стояхме и гледахме върховете на обувките си.

- Искаш ли дъвка? - подаде ми американска дъвка.

- Благодаря.

Нямахме какво да си кажем.

- Трябва да вървя... - каза Але. - Чао!

Тръгна към оня навес с наведена глава, а аз закрачих след него. Искях да му кажа нещо важно, не знаех и сам

какво. И вместо да му завиждам, някак си го съжаливах. Продаде се на този филм, за да ни измъкне от лайната.

- Хей! - викнах. - Але...

Обърна се:

- Какво има?

- Видя ли Саймънс?

- Аха.

- А той видя ли те?

- Той нищо не вижда - каза. - Ние работим с помощника му, господин Бил. Саймънс работи в студиото с артистите...

- Тъй, значи... - казах. - Жалко!

- Има време - каза Але. - И тогава...

- Чао!

- Чао...

Но Френк Саймънс все пак го видял.

Постоянно, като сянка зад гърба му, Мима избутвала Але пред Френк Саймънс. Наркотизираният Саймънс, впрочем, гледал някъде през Але, като през стъкло. Нищо не можело да се открие зад тъмните му очила, зад дима на вечната му хаванска пура.

Много от екипа вече забелязали приликата на Але с Дийн. Този младеж сякаш наистина бил роден брат на славния мъртвец. С избелели дънки и карирана риза, с каубойска шапка, нахлупена над очите, приличал повече от всякога на Джеймз Дийн от филма "Гигантът".

Но как можехме да знаем, че светът през тези години бил наводнен от момчета, които приличат на Дийн, които се мъчели колкото се може повече да приличат? На Саймънс дори и по летищата, където слизал да се прехвърли на друг самолет, му показвали наследници на великия Джеймз Дийн. Оставал винаги неподвижен, почти мъртъв, зад тъмните стъкла, които скривали погледа и мислите му. Ни-

кой не знаел дали не му е дотегнало от тези некрофилски дийновци, предлагащи се да продължат вестникарския мит, който не преставал да носи мангизи.

В Белград Саймънс затънал до гуша в неприятности. Техниката постоянно се повреждала, изпращали му невежи аматьори, а на всичко отгоре се натровил с храна на една вечеря, на която го замъкнали любезните домакини от белградските студия "Авала". За да стане бедата по-голяма, свършила му се "тревата", а неговият човек, който трябвало да му я прехвърли от Истамбул, бил арестуван в Солун. Като венец на всичко, каскадърите прекратили снимките с искане да бъдат застраховани. Някакъв будала от организаторите не бил подписал с тях договор навреме и те можели да предявяват пред продукцията всякакви искания. Да шантажират! Продуцентите пък давали зор на Саймънс да завърши колкото се може по-бързо филма, тъй като изпълнителите на главните роли Нора Чендлър, Джони Паркс и Джийн Дейвис били обвързани с договор по друг проект. Привикнал всичко да му върви гладко, Френк Саймънс постоянно се чудел, че го занимават с дреболии. Не можел да схване мантилитета на партньора си, това явно прахосване на пари. Снимането на някой филм открай време за Саймънс бивало къртовски труд. За хората от Белград то, изглежда, било развлечение! Фиеста балканика! Повод непрекъснато нещо да се чества. Филм-банкет! По време на снимки Саймънс живеел аскетично: студиото - хотела - студиото. Впрочем, тук, в Белград, все го влачели по вечеринки, където безкочно се вдигали наздрависи, лапало се и се пиянствало... Уреждали му концерти на селски духови оркестри, мъкнели го да види фалшиво хореографирани и прекалено стилизирани народни танци, молели го да изнася лекции, уговаряли го да купува някакви неразбираеми картини от местни гении. Предлагани му били и жени, а когато отказал, довели

му тринайсетгодишните близначки Лиза и Нела, твърдейки, че били девствени. Казал да го оставят на мира, но след като чул, че този восъчно блед американец бил особен в любовта, ръководителят на снимките вкарал в апартамента му жена-джудже. Заварил я да клати кривите си крачета на кревата му и изпаднал в истеричен смях.

Чудновата страна! Чудноват начин за снимане на филми. Чествало се всяка вечер. Най-напред отпразнували първи дубъл. След това пък втори дубъл. Та трети дубъл. Пети. Двайсети и т. н. След тях дубли 11, че 22, че 222, че 333 и така, без край. Всеки, още преди началото на снимките, си бил избрал номер на дубъл, така че честванията нямали свършване. Екипът сутрин идвал недоспал, с подпухнали лица. Организаторите се носели с колите си из града и събирали онези, които не били отишли на снимки. На всички постоянно им се спяло. Дори и американците от посолството в Белград придобили навиците на тази страна с добро настроение. По двайтетина от тях мъкнели усамотения Саймънс на вечери по разни бърлоги и клубове за чревоугодници, само за да оправдаят подписа на сметката за посрещане на славен гост, която щял да плати Стейт Департмънт. Саймънс, който цял живот бил на сандвичи и кока-кола, изобщо не можел да проумее тази лапаческа еуфория! Забравял какво бил ял пет минути след като механически изгълтвал няколко залька и с отвращение бутал настрана чинията. Освен това, досадни му били тези дипломатически чиновници, които се държат в Белград като обезумелите туристи из Ориента, постоянно наплашени от инфекции, натравяния и болести. Културният аташе бил прекалено превзет, изтънчен интелектуалец от Западния бряг, който постоянно го подпитвал за тази или онази прочута птица в Лос Анджелис. Този човек е жив телефонен указател, мислел си Саймънс - драматизиран "Кой кой е в Америка"! Интелектуален

дрилшо. "Как Ви се струва Югославия?" - запитал го три минути, след като слязъл на летището. "От онова, което можеше да се види от самолета, много е хубава..." - отговорил му Саймънс и замълчал. След това му се нахвърлили вестникарите. Плещел им всичко, което знаел за героичната съюзническа страна и за това, че открай време искал да режисира точно такива лайна, каквото е "The Gold of Ceder Valley", с които щял да поправи историческата неправда, нанесена от американския уестърн на клетите чейени. "Какво мислите за обществената ни система?" - запитал го един очевидно амбициозен млад репортьор на рахитичен английски. "Мисля, че вашата обществена система има най-хубавото крайбрежие в Европа!" - отговорил Саймънс.

Не можел, значи, да разбере нито този град, нито тези хора около себе си, винаги в добро настроение, винаги усмихнати и готови за веселба. Като му казали колко изкарват, не можел да повярва. А все пак живеят побезгрижно от който и да е негов познат! Застраховки, секретни брави, неизвестна старост, изплащане на заеми - всичко това сякаш тук не съществувало.

Пък и тези техни каскадьори, мислел Саймънс, са готови да направят много повече от всекиго, с когото е работил в този занаят, и то без каквито и да било предпазни средства. Те истински падат от коня, човече, истински скачат през прозореца на главата си, те истински се борят с мечки! Девствена страна.

На шестнайсети април 1959 г. Френк Саймънс трябвало да снима сцената преди голямата схватка. През отворения прозорец на хотелската му стая достигали среднощното плещене на пияниците, които излизали от бара. Приготвял работен план за следващия ден, вписвайки бележки в полетата на дебелията книга със сценария.

16. IV.1959. СЦЕНА: XXXIII - 24 - ОБЕКТ 14.

Момчетата на шерифа мързелуват на терасата. Кони Уест безгрижно се люлее на стола, с крака върху парапета. През поляната пред канцеларията на шерифа лениво минава куче.

Род Едъмс дялка дърво; Еред Колоуей смазва револвера си. Атмосфера на ленива отпуснатост.

(Промяна на кадъра - общ план)

От далечината, откъм конюшните на Спенсър, тича, препъвайки се, човек. Групата на терасата отначало не го забелязва, но когато го съзира, Кони Уест изплюва цигарата през перилата и става от стола.

(Кони Уест - едър план)

Контра-план: човекът дотичва под тераса на шерифа и пада в прахта, викайки:

ЧОВЕКЪТ (в много едър план)
Fire! Fire!

Прекалено дълго тича, мисли си Френк Саймънс, по дяволите, прекалено дълго! Това ще бъде *chewing gum*, ако през това време не се случи нищо! Мудно, мудро... Завърта телефона на помощника си Бил Шелър: има ли някоя подобра идея за утре? Няма. Какво ще каже, ако този младеж дотича вече запален пред терасата? Добре би било, ама каскадборите стачкуват. Може ли да намери някой, който да изпълни това? Ще се опита. Нека не опитва нищо, *son of a bitch*, а направо да го изпълни! Не сме тук да се опитваме, а да направим този посран филм! О. К.? Саймънс оставя слу-

шалката и преминава към друга сцена. "Щял да опита!" - мърмори. - "Нека се опитват френските аматьори, които вече успяха с преносимата си на рамо камера да заразят и американското кино! Той е дресиран да прави *real things!* Щял да опита!"

- Кой играе човека, който вика *Fire?* - пита Шелър помощника си югославянин.

- Онова момче, дето го доведе Павличек.

- Кой го довел?

- Павличек, снабдителят.

- Топлият брат ли?

- Аха. Обратния.

- Ще се съгласи ли момчето да го позапалим малко?

- Не знам. Ще питам Павличек...

Асистентът на Шелър събужда Зденчица Павличек и скоро изкъпалия се рунтав бродяга, когото Зденчица точно тази вечер е подбрал от гарата.

- Моля?

Бродягата набързо търси дълбоките си обувки и ги нахлузва на босо.

- Студен огън? Ще уредя да се съгласи... Естествено, ще трябва да добавим малко пари, нали? Да, без застраховка; не е нужно, той не е професионален каскадьор, ще се съгласи! Спокойно си спете и кажете на господин Шелър, че съм му намерил онази икона... Да ме има пред вид за *Le verde bandiere de Alaco...* Лека нощ.

Бродягата вече си е намъкнал панталоните.

- О, Жизел, каква си уличница... - умолява го Павличек. - Къде ще вървиш посред нощ?

Момъкът му нанася прецизен ъперкут и Павличек пада върху жълто застлания си френски креват.

- Бъди добра, Жоржет... - скимти Павличек. - Не, недей да се биеш!

Без да каже нищо, горилата затваря с юмрук лявото му око и тъпче дреболии в дълбоките джобове на сините си работнически панталони.

- О, Жизел, Жизел, ако знаех...

Тази нощ Мима и Але слушали *Джорджия* до един и половина, а след това Але изпращал Мима покрай заспалите топчидерски къщи.

Къде съм бил през тази безумна нощ?

Не мога да се сетя.

Не мога изобщо да се сетя.

Къде съм бил през онази нощ, когато на Френк му дошла на ум блестящата идея младежът да дотича запален?

ДВАЙСЕТ И ДВЕ

Дотичал горящ през полето.

Всички го очаквали на поляната, заградена с декорирте на каубойския град Сийдър Вели, който имаше само фасади, а зад тях нищо, вятър.

Една камера била вкопана в земята и зад нея лежал вторият оператор, мъчейки се да получи висок хоризонт и да хване човека, който тича от дълбочина. Друга камера, повдигната с кран, снимала цялата сцена отгоре. Тишина била притиснала Сийдър Вели.

Френк Саймънс седял на сгъваемия си стол, заобиколен от свита помощници, асистенти и подмазвачи. Там имало още и незаети статисти, реквизитори, шофьори и няколко фоторепортьора... Личният секретар на Саймънс се грижел чашата му да бъде винаги до половина пълна.

- *Fire!* - чули крясък още преди да се появи Але в кадър.

- *Fire...* - викал, тичайки към означеното с парче тухла място в центъра на Сийдър Вели.

- *Fire!* - крещяла младата пламтяща факла, докато тичала към сянката на прославения си двойник Джеймз Дийн.

Казват, че четири пъти извикал "*Fire*".

Fire! Fire! Fire! Fire!

Кони Уест изплюва цигарата през парапета и става от стола.

Fire! Fire! Fire! Fire!- преди да е паднал на точно определеното място, за да се опита да угаси огъня. Пламъ-

кът го обхванал откъм гърба. Борейки се с него той паднал в жълтия прахоляк. Камерите не преставали да жужат.

Френк Саймънс пръв усетил, че нещо не е в ред с Але. Викнал по мегафона да го угасят и хората се затичали. Няколко души се хвърлили върху Але, а Зденко Павличек донесъл отнякъде едно войнишко одеяло, но било късно - Але прекалено дълго горял.

Главният пиротехник този ден бил мъртво пиян, затова изпратил брат си на снимачната площадка. И макар братът да се кълнял в децата си, че бил намазал Але с *борофикс*, безвредно лепкаво вещество, което в такива случаи се употребява за правене на *студен огън*, Але все пак изгорял.

Казват, че Але преди това бил помагал на хората, които поливали с бензин оборите на Спенсър, та възможно да се било разляло от този бензин по костюма му; кой знае какво било и как станало тъй, че Але да изгори, но след този случай белградските каскадьори ги застраховат.

Когато най-после загасили огъня, Але лежал в краката на хората, викайки все още *Fire!* и треперел като в някаква треска, всяка частица от неговото тяло треперела - и ръцете, и брадата; зъбите му тракали и никой не смеел да го докосне, никой не се решил да вдигне Але на носилка, докато след половин час паника не го взели с войнишкото одеяло, пренесли в "лендровъра" на екипа и полетели към града.

През целия път Але викал *Fire!*, отначало силно, а после по-слабо и по-слабо и може би щели да го спасят, ако го били приели в първата болница, на която попаднали, но шофьорът изобщо не можел да открие дежурната болница и така се лутали с Але от поликлиника на поликлиника, чакали дежурни лекари, попълвали някакви формуляри, пък и никой не знаел нито как се казва Але, нито кой е, нито какъв е, докато не го приели във Военна болница, в хирургията, и откарали Але с количка до операционната зала.

Вечерта, когато узнах какво са направили на Але, се разтичах да го търся. Отначало взех такси, но щом ми намаляха мангизите, продължих да обикалям по болниците пеш и го открих чак в третата. Във военната, но войникът на входа не искаше да ме пусне в района на болницата, затова двеста метра по-надолу прескочих желязната ограда с шипове, попитах санитарките къде карат изгорените момчета и така, след няколко часа, най-после открих Хирургията, чиито врати до една бяха затворени.

Обикалях тази жълта сграда от всички страни, като търсех начин да се вмъкна вътре, а след това започнах да свиря нашия сигнал през интервали от едно преброяване до сто, непрекъснато обикаляйки хирургическата клиника. В един момент ми се стори, че чувам отдалечено призрачно изсвирване някъде отвътре и затова завиках, закрещях *Але* в центъра на осветен кръг, хвърлян от болничната лампа, докато не отвориха и не ми казаха, че Але бил умрял.

Че бил умрял.

Не обичам хората да казват, че Але бил умрял. Аз казвам: "Когато Але загина". Така е по-добре. Умира се, вероятно, бавно, не зная нищо за умирането, но се умира, предполагам, от някаква болест и в кревата, дълго, дълго, а Але *загина* в центъра на Сийдър Вели, викайки *Fire!* и това видели всички; дори Френк Саймънс лично, представете си, господин Френк Саймънс се опитал дори да помогне на Але, да, самият Френк Саймънс - на Але, Френк Саймънс, лично!

Кой знае, може би Але щял да стане новият Джеймз Дийн, ако не беше изгорял в Кошутняк? Хората все още търсят по света новият Джеймз Дийн, търсят го вече петнайсет години и от време на време им се струва, че най-накрая са го открили, но Але щеше да надиграе всички тези

лъже-джеймз-дийновци, защото той не приличаше на Джеймз Дийн, той *беше* Джеймз Дийн!

През 1962 г. видях как Але гори. В кино *Балкан* даваха *Златото от Сийдър Вели*. Беше зима и от високата цилиндрична ламаринена печка излизаше неприятна кисела миризма на запалена стърготина, която не можеше да се разгори. Гледах този идиотски филм и седемте дена, докато го даваха. На прожекциите от девет часа дремех на мястото си и се будех точно на *Fire!*, точно на онова място във филма, където Але се появява като малка черна точица, а Кони Уест изплюва цигарата през парапета и става от стола. Но това не беше гласът на Але. Бяха го озвучили там - в Америка. Виждаше се как тича, как се приближава към камерата и как се спъва, виждаше се как пада и как вика за последен път *Fire!* - видях лицето на Але в едър план, светлите му очи, чиито зеници бяха на петънца (наистина, много добре снимано), естествено, всичко твърде кратко, а после цап - тряс! - хората на шерифа наскачаха по паркираните коне. Броях: Але беше на платното докато преброиш до седем.

През 1962 година имах налудничавата идея, че един ден страшно ще забогатяя и като някой маниак ще откупя ролката с Але. Щях да си я въртя само за себе си в голямата си къща на брега на Сава, някъде край Обреновац, най-добре срещу Баричка Ада; щях да я въртя на нашите приятели, на Мима, на всички онези, които някога познаваха Але. Но, кой знае, и да позабогатеех, дали американците щяха да се съгласят да ми продадат тази ролка, и къде ли е изобщо днес този доказано най-слаб филм на Саймънс, наскоро след който той съвсем престанал да снима? Може би в някоя американска кинотека, кой знае?

От време на време го прожектирам в главата си и виждам как ме гледа уплашеното лице на Але: пот, прах,

сълзи и, мамя ли се? - яд, че е излъган, оставен без избор, сам на онази поляна, с черна дия от дим сред пламъците, които лият краищата на кадъра, когато се появи в едър план...

Известно време ми се струваше, че виждам всичко това, но като се минаха годините, виждах все по-рядко и по-рядко *това*, изобщо не можех да си спомня нито лицето му, нито цвета на очите, нито кожата, нищо, докато не извадя от един плик рядката му фотография, от която ме гледа Алахлапакът, връстник на днешните хлапаци, но си го представям някак си другояче - за мен той е винаги някой, който е по-голям с две години от мен, някой - защитник, по-голям брат, някой, на когото човек може да се уповава, някой, който ще скочи от автобуса за Белград само затова, че аз като по-несръчен съм останал на спирката. И, струва ми се, че така ще бъде дори и тогава, когато стана стар досадник, и тогава Але ще ми изглежда две години по-възрастен, на колкото и години и да е, въпреки че мога да му бъде дядо! Не знам, но така ми се струва.

На следващия ден след онази нощ в болницата, отидох във Филмовия град. Искан да видя *онова* място. Но екипът на Саймънс се беше изпарил нанякъде, жива душа нямаше в Сийдър Вели. Вероятно са атакували някой друг обект? Реквизиторът ми даде нещата на Але след много увещания. Съдията потвърди, че сме приятели и само клатеше с глава, казвайки: "Такова момче, такова момче..."

Подписах декларация, че съм получил нещата и, като в някакъв сън, без да осъзнавам изобщо какво се е случило и че Але вече го няма, тръгнах надолу по Кошутняк с неговите вещи, завързани с жълтия му колан.

Седнах на някаква шума и развързах вързопан: вътре бяха половинките му обувки, вътре беше смачканата му риза със сива следа от пот по яката, една синя фланелка и Мими-

ния пуловер, за който толкова му завиждах. Загинал беше с техните дрехи. Оставил беше на себе си само бельото и чорапите си - тях ги нямаше между нещата.

Седях така на шумата и разглеждах наследството на Але. Беше ме срам, че не плача, но изобщо не ми се плачеше, затова взех Миминия пуловер, но пак не идваше. Изобщо не можех да предизвикам сълзите си! Стори ми се, че съм страшно закоравял, че в същност съм курва, която с периферията на мозъка си е пожелавала смъртта на Але.

Взех тогава дясната му обувка и разгледах отпечатъка от крака на Але, който беше оформил тази стара, евтина кожа и чак когато обърнах обувката наопаки и се загледах в изтърканата ѝ подметка, чак тогава нещо стегна гърлото ми, а сълзите рукнаха от очите.

Това беше износена обувка с измачкана и напукана кожа. Знам и кога я купихме; точно си спомням и магазина до "Лондон" и как с дни го обикаляхме, оглеждахме от всички страни, сравнявахме с други обувки на витрината, пресмятахме и най-после влязохме вътре, в магазина, за да му ги купим, тези обувки. Този ден той носеше стари сплътстени чорапи с дупка на пръстите, затова скришом, докато продавачката отиде в склада да му ги донесе, издърпа колкото се може повече чорапа и го подгъна под ходилото си и така чакаше да премери новите обувки, а старите лежаха съдвкани и повърнати край новата, дясната, която сякаш току-що е излязла изпод чука, толкова беше твърда и лъскава кожата ѝ.

- Дайте ми и другата! - каза той и излезе с новите черни обувки, които се отличаваха от останалите части на облеклото му, а старите, така, опаковани, хвърлихме в кофа за смет и побързахме да полеем събитието.

Да полеем новите обувки за пролетта, тези същите, които сега държа в ръце!

Седях, значи, там и си поплаках, а когато ми мина, свих отново всички неща на Але в Миминия пуловер и здраво ги затегнах с колана. Малко се подвоумих дали да не облека пуловера (толкова дълго го желяех, а на Але вече нямаше да му бъде нужен), но се отказах, защото ме досрамя, въпреки че Але ми позволяваше да го нося понякога, и така, не го облякох, а занесох вързоп в Студентския град и го сложих върху шкафа на Але.

ДВАЙСЕТ И ТРИ

Мима пристигна с дрезина.

Била изпуснала мотрисата от К., затова набързо свалила местните железничари, които я прехвърлили с дрезина, използвана за служебен обход на линията. Пристигна като кралица на Югославските железници, махайки ни отдалече с ръка.

И ето ни, сега всички сме тук. Стоим на поляната пред гара Липница, докато през отворената врата бълва воня на мухъл от гнилите хризантеми, оцветената хартия и вошениците, които всеки час биват подрязвани от една сбръчкана старика. Примижаваме от априлското слънце сред железничари и селяни. Бяхме пристигнали със сутрешния влак от Белград, като довлякохме огромен венец, на чиято лента пишеше заупокойно със златни букви: НА АЛЕ - ПРИЯТЕЛИТЕ. Дланите ми още са прежулени от телта, с която бяха вързани за клоните жълто-восьчните цветя.

Дойдоха Дуле, Комнен, Стево Джунглаш, Ико Синдарела, Бебан, Баги Дропля, Кварни Рики, Войо Каменац, Любо Дух, Миго и още някои, които не познавам. Мотаят се по перона и поляната зад къщата със смутените си мацки.

Качих се на сайванта, за да остана за малко сам. Гледайки отвисоко тези хитри градски момчета и лицемерните им намазани бестии, ми се струва, като че ли някой е вдигнал огромен камък от влажната земя и под него са се разпъзтели черни буболечки. Оказали се така неочаквано на чист въздух, сноват като мухи без глава около липнишката

гара, надничат в канцеларията на началник-гарата. Някои са вече вътре и с ръце в джобовете стоят съвсем безразлични и гледат как трака допотопният морзов апарат. Други са на поляната с момичетата си. Пушат и си бърборят. Около тях е онова, което обикновено се нарича "природа" и затова те не могат да се отпуснат напълно. Несигурни са без своите улични ъгли, където кибичат с дни, чешейки гърба си о стената. Все още се чудят какъв тип държание да изпунтират тук, сред тези хора с едри лапи, облечени с черни костюми и бели ризи, закопчани догоре. Явно, те говорят на два различни езика! Душат се с подозрение.

От време на време излиза бащата на Але с червена шапка на началник-гара и пропуска по някой рядък заблуден товарен влак, натоварен с трупи и сгурия. Лицето му е подпухнало от сълзи и пиене. Безделниците тогава се облягат на парапета на перона и броят вагоните.

Селяните се спускат от хълма. Вървят по пътеката, надолу по насипа, а официалните им погребални костюми вече са посивели от прах. От гората излизат жени в черно. Пред себе си те носят големи торти и пандишпани. Железничарите пристигат с велосипеди. Облягат с богоговение старите раздрънкани "триумфи" о жълтата стена на гарата, след което се целуват в уста с роднините и кумовете. Маншетите на панталоните им са защипани с дървени щипки за пране, за да не се заплетат във веригата на колелото.

От кухнята долита дрънчене на съдове, смесено с женска гълчава. Мирисът на люляка, който скоро е цъфнал, се смесва с тежката миризма на печени кокошки, поливани от жените със сос.

Около ковчега на Але клечат пияни старици. С беззъбите си венци мърморят молитви. Седях известно време с тях, втрещен, без да изпитвам нещо, във въсъчно бледото

лице на Але. Тъмни виолетови езици, следи от пламъците, му стигат чак до под брадата. По някакво чудо лицето му е чисто! Когато го целунах, усетих под устните си мъртва кожа и странна воня. Стресна ме промяната на косата му! Не беше вече златиста и гъвкава, а суха и на клечки, като от пепел. Наистина, не изпитвам нищо към този труп, освен огромно безразличие, което ме е обзело целия.

Стариците шепнешком си предаваха една на друга кой бил дошъл на погребението. Някои хора, както узнах, за пръв път в този ден си подали ръка, след дългогодишно скарване.

Нервира ме този коктейл на земеделци, на който се мляска, цъка, попийва, бъбри за изгледите за реколтата и за торовете, където всеки дебне всекиго, където се броят хапките и се забелязва кой с кого е... Но коктейлите, изглежда, са необходими във всички среди! Але сякаш изобщо не е важен. Той е само добър повод всички да се съберат на едно място. Благодарение на него тук ще се сключат изгодни сделки; ще се уреди превоза на угоени свине или пък на нещо подобно, тук ще се уговарят и уточняват венчавките на нечии дъщери, дебеланки с посинели ръце. И всичко точно се знае, всеки тук има своя роля: жени, които готвят, и други, които сервират, и трети, които мият чашите, и онези, които утешават, и старите кукумявки, които къпят мъртвеца и подрязват свещите. Последни на този свят са видели Але гол снощи, когато са го къпали. И всичко това се извършва с полушепот, мълчешком, по някакъв само на тях известен таен ритуал. Страшно е това, че Але никога не им е принадлежал, че направо от небето е паднал на някаква си странична железопътна гара - смешно е, че там, в Белград, никога не са го имали за свой. Къде тогава му е било мястото? В киното? Може би. Киното е убежище за всички онези, които нямат роден кът.

- Хей, повози ме малко, а? - вика ме Мима. Лицето ѝ е скрито от огромни тъмни очила. Избрах един тежък "push" с дебели гуми и помогнах на Мима да се качи на рамката на велосипеда. Подкарах я по насипа. Косата ѝ влезе в ноздрите ми.

Значи това било латифундията на Але! Тези поля, тази малка тъмно-жълта гара в долината, заобиколена със синкав венец от хълмове. Тези кошери зад гарата и конете, които пасат спокойно край линията. Тези релси, по които се е учел да ходи, без да пада, пазейки равновесие с разперени ръце. Отгук, значи, е дошъл сред нас, пунтьорите.

Мима, очевидно, не познава смъртта. Тя, изглежда, нищо не осъзнава. Няма и помен от шок, а сякаш е ядосана, че всичко се е случило точно така. Сякаш са ѝ изневерили. Предали! По-точно, Мима е разочарована, че Але не се задържа в центъра на събитията точно тогава, когато не на шега ни провървя. Така пропадна още един неин опит да се прехвърли отвъд завесата. Вместо да спечели "Оскар" в Лос Анджелис, Але я домъкна в някаква си Липница и сега тя е далеч от началото, каквато е била преди витрината на "Нов дом" на Кнез Михайлова.

- Обива ми... - казва ми и затова я премествам отзад, на багажника. Мима ме е хванала около кръста, докато колелата жужат по тясната утъпкана пътечка, която някой е посипал с прах от въглища. Приятно е да се усеща под кормилото скърцащите гуми.

Направихме един голям кръг около долината и вкарахме велосипеда отново в двора на гарата.

- Дойдоха ти приятелите, Александре, чедо мое... - занарежда майката на Але, едра, натежала жена с бяла коса.
- Дойдоха да те видят, мили сине!

Гледаме като виновници носовете на обувките си, докато тя изрежда кой е дошъл. Придържат я две професио-

нални оплаквачки в черно. Между две опявания, майката на Але със строг шепот издава заповеди да се изнесе ракия, да се спусне каса с бира в кладенеца, обяснява, че чашите за вино са на бюфета, а след това отново навежда глава и се вайка за мъртвия си син. Хората на двора тогава в суматоха прекъсват разговорите си и викат: "Отведете я да си легне, има слабо сърце..."

Потните жени като обезумели подскочат около печката в кухнята. Малко са си пийнали, та лицата им са се зачервили от бирата и от жегата до насвятканите плочи. В очите на стариците - лакомия: колко дълго не са виждали такива големи планини месо и торти?

Селски девойки разнасят подноси, претоварени от пиене и скромно свеждат поглед пред градските контета, които ги измерват отдолу догоре с усмивка.

Градските мацки, естествено, са превъзходни: "Ах, душичке, ще бъдеш ли тъй добра да донесеш една газирана вода? Не трябва заради това да ходиш чак там... Донеси я като се връщаш. Много си сладка..."

За г-н Зденко Павличек изнесоха на двора плетен шезлонг. Хората учудени гледаха това напудрено старче в раиран блейзер с два реда копчета, което говореше с писклив глас. Г-н Павличек разпитва за земеделието и селските обичаи, изпускайки от време на време по едно: "Мноооооого интерrrrrrrресно!"

"С какви хора е живеел синът на началник-гарата!" - чудят се селските старци, гледайки подозрително нощните птици и момичетата, които не вадят цигарите от устата си. - "Докато не го върнаха мъртъв в Липница, откъдето за нещастие, не е трябвало да тръгва наникъде!"

"Мили синко, Александре, чедо мое!"

Три попа слизат от велосипедите. Клисарите им свалят щипките, с които са закачили краищата на расата си.

Навличат им златни одежди и, размахвайки кандила, те тръгват начело на процесията към селските гробища.

"Господи, помилуй, Господи, помилуйся..."

Топлият пролетен вятър ни замайва. Април изниква от земята, която изпуска пара. Крачим по селския път сред облак прах.

"Господи, помилуйся..."

Покрай пътя, отляво и отдясно, ни гледат учудено спънати коне.

"Fire!" - повтарям в себе си.

"Господи, помилуй..."

"Fire! Fire!"

"Господи, помилуйся грешнаго раба Александра..."

"Fire! Fire! Fire!"

И така, най-после стигнахме до края на пътя, до прясно изкопания трап в земята. Майката на Але се отскубва и се хвърля върху ковчега.

- Не-е-е-е-е-е...

Началник-гарата подсмърча в кърпа, а бронзовите му копчета блестят на слънцето. Наблюдавам Миминия профил. Боже, как мразя тази вечна състезателка, тази пунтьорка! Тя е виновна за всичко!

Аз и Кварни Рики гаврътваме две селски кратуни и се хващаме за лопатите. Сами ще закопаем нашия другар. Третата лопата взе Комнен. Тежките буци жълта пръст забарабаниха по ковчега. Значи, това е последният, най-важен звук на света! Погледнах между два замаха с лопатата: две влажни бразди си пробиваха път през размазаната пудра по лицето на г-н Зденко Павличек.

Але остана долу, под всичко.

Изведнъж всички почувствахме някакво облекчение. Оня млад мъртвец ни притискаше дотогава, докато не го за-

копахме. Хората започват да говорят по-високо за времето и лозята, жените вече се кикотят, скривайки по селски с длани лошите си зъби. Роднините един по един се разотиваха, а градските младежи яхнаха своите *вестни* и гърмейки с фризираните си мотори, изчезнаха през полето с мацките зад себе си.

- Къде ще вървите? - спира ни нафирканият началник-гара. - Има места за ношуване...

Онези, които останаха тази нощ в Липница, а те бяха над двайсет, прекараха добре. Сякаш ги беше обхванало едно налудничаво настроение пред вида на смъртта. Ето, пак я надхитриха, нищо, че есенес са били смъртно болни, че вече са им палили свещи и са говорели, че д-р Исидор Папо само бил ги отворил и след това отново си ги зашил и ги изпратил в къщи да си умрат. По дяволите! - Ето, един много по-млад кандидат за оня свят замина преди тях, а те, слава богу, още са живи и още са тук, още дъвчат, още са горе, докато той лежи по глината!

Натежал от бяло кокоше месо и вино, надникнах в кухнята. Г-н Павличек тъкмо изпълняваше трика с кърпата и яйцето, което изчезва!

Товарните влакове бяха все по-редки и по-редки, скоро ни една композиция няма да наруши тишината на липнишката гара. Само старият морзов апарат, осветен от мъждукаща лампа, не преставаше да си чука товари и брой на вагони в канцеларията на началник-гарата.

И докато майката на Але ни води нагоре по стълбите на къщата, за да ни покаже таванската стая, в която щяхме да пренощуваме, отдолу, откъм сутерена, се вдигаше пиянска врява на мъже и жени около заупокойната трапеза.

През отворения прозорец на детската стая на Але, под стряхата, април свири в жиците на стрелките с нощния

вятър - металните шумове на железния път... Грубите чаршафи лъхат свежестта на босилек и колосано.

В тъмнината блещукат евтините спортни купи, които Але спечелвал като гимназист в своята любима дисциплина: бягане на сто и десет метра с препятствия. Тук са и читанките, и неговите детски книги, две подвързани годишници от "Политикин забавник", смачканият на мекица "Айвънхоу"...

Мима се вслушва до прозореца във воя на селските кучета.

Разтърсва ме конвулсивно хлипане, което извира някъде отвътре, дълбоко и неутешимо, в тази стая, в която Але-момчето е крояло планове как да завладее Белград и всички онези неща, за които е слушал по старото радио *космай II* в кухнята на бюфета. Тичал е към тях, прескачал е през препятствията, желаейки пръв да стигне до целта, бягал е на дълги кросове през полето, усамотен със своя таен стремеж, слушайки как непрекъснато го следва тропота на онези, които са се опитвали да го стигнат - колкото се може по-далеч от тях, по-далече.

Струва ми се, че ще умра от отчаяние на тази затънтена гара, в тази нощ, която прикрива със своето равнодушие нас, останалите живи. Мисля за Але - безумен факел, който сега угасен лежи под оцветена хартия и глина, самсамичък, сам, сам, сам, сам, сам, сам, сам, за Але, който умря заради дълг от трийсет и четири хиляди, заради парите, с които сме купували цигари, плащали билети за Кинотеката, кафето-помия и съботния "НИН" със съблазнителния "Избор из света", - дребни малки удоволствия, които други получават безнаказано, без да мислят за тяхната стойност, докато ние копнеехме като псета в една мизерна страна, която не можеше да ни ги предложи; мисля за Але, моя приятел, когото и Мима, и аз заряхахме сред филмовите лешояди и бясната им алчност да лапат всичко, срещнато на пътя,

всичко да погубват, да замърсяват, да унищожават; мисля за Але сред фалшивите стени на Сийдър Вели, за Але, който пое сам-самичък да ни извади от лайната, мисля за оня момент, когато братът на пияния пиротехник е запалил клечката кибрит и го блъснал да тича към Френк Саймънс и към всички онези бродяги, и го виждам как бяга грациозно, като професионалист на сто и десет метра, виждам го, макар че не съм присъствал, виждам го как сам плаща глобата за всички нас, за пунтьорския ни живот на широка нога, виждам го как ни търси с поглед в зида от чужди, непознати лица, които не знаят дори как му е името, нито откъде е дошъл, нито какво иска, а ние тогава кой знае къде сме били, докато Але гори - зарязахме го, напуснахме го, оставихме го сам да се спасява от огъня, малки смрадливи мизерници, които не го заслужаваха, а сега му крадем и единственото останало нещо - неговата детска стая, скверним неговата долина, където всички са го познавали и обичали, където е бил свой сред свои; ние, смрадливи плъхове, изпъззели от градските дупки!

Мима пие сълзите ми.

И не знам откъде, и не знам как, изведнъж ми е топло; усещам тазовите й кости върху своите, нейните бедра, нейния стомах, нейните ребра, онези същите ребра, които има и нейната "Пяна", топлия храст между краката й и горещите й пръсти, които ми помагат да вляза: обръщам я по гръб, хапем един на друг ушите си, нейният език е в ухото ми, искам да я разцепя, да я разкъсам, да я раздера, да я разпиляя: хлъзгави сме от пот и сълзи, лепкави и, най-последно, най-последно едно цяло! Значи, това било, мисля, лъжат, когато казват, че боляло, това е нещо отчаяно и парещо и мирише на онази разкопана глина, на онази яма, издълбана и врязана в земята, от която лъха април. В Мима съм. Останали сме само ние двамата на света и ние се шибаме,

шибаме, шибаме, шибаме, шибаме, ах, шибаме, ние се чукаме, чукаме, чукаме, чукаме, стенем като мършави свине, търсейки в най-тайните и най-дълбоки кътчета на Мима, Але - неговата последна земна следа...

- Шибай ме шибай ме шибай ме - скимти Мима - аз съм ебачка ох каква съм ебачка кажи каква ебачка съм шибам ли се добре кажи как се шибам шибай ме шибай ме шибай ме шибай ме още по дълбоко ме шибай като животно ме шибай стигаш ми до гърлото още още още по-дълбоко вкарай ми го до дупка залей ме мили еби ме еби ме сега а-а-а-а...

Казах ли ви вече? Тогава, в детската стаичка на Але, на тавана на гара Липница, сред поцинковани купи и комикси, точно под абитуриентската фотография на Але с взета на заем папионка, шибях за пръв път в живота си.

ДВАЙСЕТ И ЧЕТИРИ

Генералният директор на "Експорт-импорт" ме вика само в два случая: когато ме премества от една работа на друга или когато забъркам някоя грандиозна каша. Тогава казва на секретарката, че го "няма за никого в канцеларията", затваря тапицираната врата, вади от барчето водката и произнася прословутото си изречение: "Ти знаеш, че аз съм те довел тук..."

Наистина, онова лято, след смъртта на Але, Белград сякаш съвсем опустя. Никъде никой от познатите! Едно августовско утро, докато тършувах из джобовете на стария си панталон в безуспешно търсене на някой забутан кинт, се натъкнах на визитна картичка, напечатана със златни букви. Генералният директор на "Експорт-импорт"! След като набързо монтирах прекъснатия филм, отидох да го посетя.

- "Срем, Банат и Бачка, три сърца юнашки..." - казах аз, сещате ли се? "Свободно си се шибайте, деца, в шибането е спасението! Величествено шибане..."

Не си спомняше нищо, но все пак ми даде работа като куриер. Стремглаво напредвах в службата. Днес, след петнайсет години работа в "Експорт-импорт" вече въртя ръчката на циклостила, на който се печата "Вътрешна информация"!

- Яви се при кадровика! - каза Генералният. - Започваш в понеделник. Дотогава си купи дрехи и се приведи в приличен вид...

Извади дебел портфейл, от който на масата се изтъркаляха два презерватива, и отдели няколко едри банкноти:

- Ще ми ги върнеш от първата заплата... А сега, изчезвай!

От страх да не закъснея за първата си работа в живота, която започваше точно в седем, се събудих като таласъм - в четири! Новият ми затворнически костюм ме очакваше на стола. В шест часа вече пиех кафе в "Касина" на Теразие заедно с десетина клошари и ранобудници. Тъпчейки на място като кавалерийски кон, видях като през сън как в "Касина" влиза тълпа мои бивши приятели. Връщаха се от някакво забавление.

- Къде беше нощес?

- Тъкмо тръгвам! - казах и избягах от "Касина".

Але, Мима, Френк Саймънс, Бане Йегуля, Съдията, г-н Павличек... - те всички днес ми приличат на артисти в някой ням филм от моя предживот. Сякаш са излезли от някаква филмяга, която съм гледал отдавна и вече съм забравил заглавието ѝ.

И нощта, когато за последен път плавах с Мима на "Пяна"...

Носейки се с помощта на нощния ветреца, доплавахме до най-широката част на реката, точно над Ада Меджица, и там потопихме на дъното вещите на Але. Нека никой не носи Миминия пуловер! Вярвам, че този вързоп с камък по средата е още там, покрит с речна тиня.

Изпратих я за последен път до тях на Сеняшка през струи на дъждовални пръскачки. Водните арки, под които претичвахме, сякаш прославяха нещо, което е могло да се превърне в любов. На Сеняшкия пазар събудихме заспал селянин, който лежеше върху купчина дини. Купихме една го-

ляма, която селянинът дълго почукваше и се вслушваше какво става вътре:

- Зряла е - каза той. - Сърцевината ѝ е зряла; да ви е сладко!

Изкачихме се до стадиона на Югославската народна армия. Вход "Д" беше отворен и ние без затруднение стигнахме до игрището. Вървахме през ниско подстриганата трева, а наоколо беше августовска нощ, отгоре - милиарди звезди, а стадионът шумеше като бетонна раковина.

Поставихме прощалната диня точно върху бялата точка в центъра. Разрязахме я с Мимината пила за нокти.

Мима плачеше над своята половина, сърбайки хладкия сладък сок заедно със сълзите си. Нещо завършваше.

Сърцето ми беше зряло.

И сега, петнайсет години по-късно, докато крача по дългия застлан коридор към кабинета на Генералния на "Експорт-импорт", се питам за кой вариант ли се отнася: преместване на място, "на което ще ми бъде много по-добре, с оглед на моите способности", или грандиозна каша? А може би кантората желае да ми подари ръчен часовник за дълга вярна служба?

Потъвам в тапицирания кабинет на Генералния. От дъното чувам гласа му:

- Това е другарят Яша Мелви, наш посланик в Тайле-зия...

Ръкувам се и пропадам в предложението ми фотьойл все по-дълбоко и все по-дълбоко, докато другарят посланик изговаря изречението, което ме буди от сън, продължил петнайсет години:

- Вие познавате ли Мима Лашевска?

Господи, дали съм познавал Мима Лашевска! Вино-
вен ли съм, че я познавам?

- Познавам Мима Лашевска.

- Значи, на този прием в кралската резиденция Нго Ди Тхан - продължи другарят Яша Мелви монолога си, оцветен от силен чужд акцент, изведнъж ми се стори, че чувам нещо страшно познато! Тази мелодия, която изпълняваха туземците на чудноватите си инструменти, ми напомняше на нещо, което съм слушал вече някъде, макар че в Тайлезия бях от една седмица. Само да ги видите тези инструменти! Ни най-малко не приличат на европейските! Те са предимно духови, дълги по пет-шест метра, които произвеждат особен звук, подобен на жужене на пчели или съскане на змии... Тайлезийските музиканти не познават хармонията, че дори и полифонията: служат си с древна скала само от три тона, които варират до безсъзнание. Всеки от тези три тона си има своя висулка в нещо като цимбала и камбани, от които някои са съвсем малки, не по-големи от лешник, а други пък огромни - като камбаните на нашите църкви. Главният инструмент е "пхарбу-бан", комбинация от примитивен фагот, към който са добавени четири струни и мях. Звукът му има ритуална стойност и затова на него има право да свири само племенен жрец от шестнайсета степен, наричан "пхарб" - пазител на ритуалните тайни. Е, та можете да си представите колко бях смаян, когато съвсем ясно и отчетливо в свирнята на дворцовия оркестър разпознах песента "Ой, Мораво, мое село равно..." Мисля, че така се казваше песента, нали?

- "Що си равно, щом се наводняваш..." - затананика си Генералният, сипвайки водка на себе си и на посланика.

- Точно така! И то къде? Насред Нго Ди Тхан! И което е най-смешно, никой, освен мен, не забелязваше, че става нещо странно - там беше целият дипломатически корпус и

крал Нитуб Тай Боа. Отначало помислих, че ме е хванало уискито от горещината (трябва да знаете: лете температури-те в Тайлезия достигат четирийсет и пет градуса на сянка, а прибавете към това и непоносимата влага!), искам да кажа, помислих си, че имам халюцинации, та го попитах на английски, но той не знаеше нито дума от някой друг език, освен *май-май*, на който се говори на Тайлезийския архипелаг. Беше съсухрен като тръстика и не тежеше повече от трийсетина килограма - тяхното телосложение ни обяснява и мистерията на начина им на изхранване, нали? На тайлезийците, например, е достатъчно да преживят една шепа ориз дневно и паче от корена *гао*, който има силно наркотично действие; поради това целият народ сякаш е муден, искам да кажа, всички са някак си сънени и отдадени на лертаргия... Струва ти се, че спят с отворени очи! Как иначе да си обясним, че независимост са получили едва през 1960 г. и че през цялата им история са ги експлоатирали, отначало китайците, после японците и накрая англичаните, които все още притежават седемдесет процента от капиталите, вложени в тайлезийските плантации за каучук и в урановите мини. И как да си обясним, че за напредъка си през последните десет години, ако щете най-вече и за своята независимост, тайлезийците трябва да се отблагодарят на една чужденка (макар че, нали, това трябва да бъде схващано, като имаме пред вид, че една личност изобщо не е в състояние да предприеме нещо, ако за него не съществуват условия от обществено-политически и икономически характер, както ни учи диалектическия материализъм!), но все пак - винаги това вечно "все пак" - тази чужденка като че ли ги е измъкнала от феодализма и колониализма; изградила е първите болници и училища и така станала тяхната Кралица *Ретха* - почти непреводимо, знам, това име води корена си от санскрит и значи нещо като "Мъдра"! И сега, най-главно-

то - тази жена е европейка, това го знаех по-рано, но откъде да знам, че била *нашенка*? Защото през цялото време на подготовката ми в Секретариата за външни работи тя беше известна под името Мима Лашевска, което ни водеше до заключението, че евентуално е от полски или украински произход; една от онези авантюристски по широкия свят, които са хванали мъжете си от екзотични страни на Пигал или Сохо, докато са били още студенти. Но не, мили ми господа, с помощта на преводач тази вечер в Нго Ди Тхан узнах, че нашата песен свирачите са научили от самата Кралица *Ретха* през свободното ѝ време, мисля, за това можете да ми вярвате! Успях да издействам да ме приеме още същата вечер. Преведоха ме през цял лабиринт от малки дворци от тръстика и папирус, по които бяха изписани молитви с чудните им йероглифи *пхоекс* и, най-последно, когато ме въведоха при Кралицата, узнах, че е от Белград, май ще е живяла на Дединска улица...

- На Сеняшка! - казах аз и това беше първата или втората дума, която успях да изговоря от своето влизане, защото другарят Мелви спаднаше към онази благословена категория хора, които, щом започнат да разказват нещо, изпадат в чиста логорея - перпетуум мобиле! - най-много се наслаждават от собствените си, добре оформени изречения и на марципанения си глас, така че, въпреки силния интерес за съдбата на Мима Лашевска, не можех да преодоля дремливостта, която ненадейно започна да ме обзема. Не знаех дали за тази зашеметеност причина е парното в кабинета на Генералния или мекият плюшен фотьойл, в който се задушавашах.

- Озовах се при една, ей-богу, още съвсем хубава жена - продължи другарят Мелви. - Не е вече в първа младост, естествено! Седеше на рогозка и пушеше европейски цигари. Онова, което най-много ме озадачи, бяха зъбите ѝ! А

именно, че бяха целите червени. Това е от корена *гао*, за който вече ви говорих, а на онези, които го употребяват, с течение на времето зъбите стават ярко червени... Трябва да ви призная, толкова бях смутен от тази среща, че направих един малък гаф - подадох ръка на Кралицата!

- Че какво? - рече Генералният. - Защо да не й подадеш ръка?

- В Тайлезия много малко се ръкуват, поне не спадащите към *тайхема*, които за нас, белите хора, са недосегаеми - един вид табу. Но Кралицата само добродушно се усмихна и прие това с жест на истинска лейди. "Как е в Белград?" - запита ме тя. Обясних й, че отдавна не съм бил у нас, но че се надявам всичко да е наред. Значи, тази жена ме питаше наистина за невероятни неща! Струваше ми се, че малко е мръднала, малко своенравна, искам да кажа... Първо се заинтересува за Ада Циганлия. Попита ме, дали ходя да се къпя. Казах й, че сега имаме няколко великолепни олимпийски басейни и спортни центрове и че почти никой не се къпе в Сава, която при това е и замърсена. "Всичко е замърсено - каза, - тук за щастие имаме още истински реки, чиято вода може да се пие!" След това ме разпитваше за греяната ракия; питаше ме дали чашите все още се увиват в книжни салфетки или това се е променило. Какво дават по кината, кой е есенен шампион по футбол. Казах й, че "Звезда" е шампион. "Звезда"... - каза носталгично. - "Звезда! Какво стана с Шекуларац?" Той вече не играе. "Защо?" Играе в Колумбия. Повтори няколко пъти: "Шеки, Шеки, Шеки...", сякаш си спомняше забравена дума.

- Наистина - запита полупияният Генерален. - Какво ли стана с него?

- Чуйте, сега идва най-смешното нещо на света, на което някога съм бил свидетел! Попита ме дали още държавен химн ни е "Хей, славяни!" Казах й, че е той. Мога ли да

пея? Как да не мога! Е, тогава, каза, пейте! И какво да правя? Запах "Хей, славяни..." Знам само първия куплет, та затова нататък продължих мрънкайки. Присъедини се и Кралицата. Пеехме на два гласа химна и аз, естествено, станях прав, а тя остана да седи и да ми приглася. "Хайде, наш'те! - викна тя. - Сини, сини! Цапни му един по мутрата, какво го галиш?" Това беше направо налудничаво, ако разбирате какво искам да кажа с това, да гледаш Кралицата как подкрепя някакъв невидим футболен отбор и псува. Накрая се поуспокои и ме помоли да я извиня за държанието ѝ. Каза ми, че за пръв път от много години виждала земяк. Защото, наистина, бях първият югославянин, стъпил в това миниатюрно кралство на архипелаг...

- Къде е то? - попитах другаря Мелви.

- Тайлезия ли? Състои се от 326 острова и намира между Таос, Камланд и Мабоджа...

- Е, добре де - попита Генералният, на когото нищо не му беше ясно, - откъде се е взела чак там?

- Дълга история - каза нашият посланик в Тайлезия. - Но, накратко, преди да стане кралица *Ретха*, била секретарка на тайлезийския посланик в Париж, за когото след това се омъжила. Подробно ми разказа тези неща. Знаете ли какво я запитал бъдещият ѝ мъж? *Умее ли да зашие копче!* Смешно, а? Но Нитуб Тай наистина имал късмет. Взел властта след класически държавен преврат с помощта на флотата и свалил далечния си роднина, бивш крал, известен хомосексуалист. Това приятелче можело само за една нощ в Лас Вегас да проиграе всички ураниеви залежи на Тайлезия! Шушука се, че не малка помощ Нитуб Тай получил от Китай, въпреки че отначало кокетничел с русите. Впрочем, за всичко това можете да чуete утре на лекцията ми от цикъла *По азиатските пътища* в Коларчевия университет... Но да оставим политиката! Най-много ме смая характерът на

Кралицата. Нейният *изменен* характер, искам да кажа. Защото през време на дългогодишната си дипломатическа кариера из Азия съм срещал много европейки, омъжени за азиатци и всички те по някакъв начин бяха запазили европейския си характер, как да ви обясня? Някакво леко кокетничене, свободно държание, и аз не знам какво точно, но всички те копнееха за Франция или някоя друга страна, откъдето бяха, всички живееха с мечтата за едномесечна почивка в Европа всяка година. Тази не, господа мои! По дух тя беше станала същинска азиатка. Говори шепнешком, а погледът ѝ е пълен със скромност... Сякаш зад всеки неин жест стоят хиляди години *пхарска* цивилизация на този древен народ, който е един от най-старите на Земята. Освен това, Кралицата презира, тотално презира всички материални облаги! Облечена е като всички останали тайлезийски жени, с копринена кърпа, а такива има само седем - по една за всеки ден. Рокля-понеделник, рокля-вторник и тъй нататък... Ходи боса, както и всички останали, а, което е най-интересно, дори и лицето ѝ е претърпяло трансформация - известно изпъкване на скулите, що ли, сякаш очите ѝ са съвсем дръпнати като на индокитайските жени. Не знам на какво се дължи това, ако не е старата истина, че с времето кучето започва да прилича на господаря си! Малко е да се каже, че народът на Тайлезия я обожава! Там тя има статус на светица и на Орлеанска дева...

Другарят посланик погледна часовника си:

- Е - каза, - да бягам на заседание на Секретариата за външни работи!

Жълтозелената тревичка в празната бутилка от полска водка приличаше на усукано стъбло.

- Кралицата много ми говори за Вас... - каза другарят Мелви. - Помоли ме да Ви издира и да Ви предам тази дреболия...

От джоба си измъкна миниатюрна кутийка, украсена със сапфири.

- Беше ми изключително приятно - каза той на сбогукване. - В края на седмицата се връщам в Тайлeзия, та ако желаете да ѝ изпратите нещо...

- Не желая - казах.

Когато излезе от кабинета на Генералния, който леко се поклащаше зад бюрото си, попитах мога ли и аз да си вървя.

- Няма ли да погледнеш какво има вътре? - попита. - Някой диамант, а?

Отворих капачето и между пръстите ми едва не се изплъзна към розова хартия: три неразделени билета за Кинотеката (прожекция от 21.30 - места седем, осем, седем), на които пишеше, че фалшификацията се наказва по закона.